

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

1/262

2020

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD z wydrukiem na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, interlinia – 1,15, maksymalna objętość tekstu – 15 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta; marginesy – 2,5 cm.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 250 znaków) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł, słowa kluczowe i „Summary” w języku angielskim (do 250 znaków). W przypadku recenzji należy tylko dołączyć tytuł recenzowanej publikacji w języku angielskim oraz zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuśzczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku polskim (tamże, dz. cyt., zob.), czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinia – 1,15; w przypisach odwołujących się do artykułów z gazet lub czasopism podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s. 2.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, data i miejsce wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992; w przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793-1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006.
- Przed przystąpieniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówki, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: „Dom pod Opatrznością” w Płocku
Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

1/262
JANUARY – MARCH
2020

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

1/262
STYCZEŃ – MARZEC
2020

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

BOGDAN POPLAWSKI EMBANKMENT OF CHARTERED TOWN ŻYCHLIN	3
MICHAŁ SOBOCIŃSKI LIBRARY OF PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY IN BIELSK IN 1908-1913	8
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI MARIUSZ ŻUŁAWNIK BEHAVIOR OF RED ARMY SOLDIERS IN NORTH WEST POWIATS WARSAW VOIVODESHIP IN 1945 AND 1946 IN ARCHIVAL DOCUMENTS. PART II - POWIATS PŁOCK AND GOSTYNIN	16
MARIUSZ ŻUŁAWNIK INCIDENTS IN WYSZOGROD, MAY 13-14, 1947 UNKNOWN EPISODE FROM THE HISTORY OF THE TOWN	30
MICHAŁ SOKOLNICKI FROM THE HISTORY OF THE PZPR IN PŁOCK. ELECTORAL CONFERENCE OF 1962	34
REVIEWS ADAM ŁASZCZEWSKI <i>PŁOCK POLICE IN THE INTERWAR PERIOD</i> (Rev. Grzegorz Gołębiewski)	44
BOGUSŁAW SZWEDO <i>MILITARY CHAPLAINS ON THE ROAD TO THE INDEPENDENCE. ONE HUNDRED BIOGRAPHICAL NOTES FOR THE CENTENARY OF THE MILITARY ORDINARIATE OF POLAND</i> (Rev. Wojciech Kućko)	46
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI <i>ALEKSANDER WERNIK (1890–1954). LEGIONNAIRE, OFFICIAL, VICE PRESIDENT OF PŁOCK</i> (Rev. Michał Sokolnicki)	49
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI <i>ALEKSANDER WERNIK (1890–1954). LEGIONNAIRE, OFFICIAL, VICE PRESIDENT OF PŁOCK – SUPPLEMENT</i>	51
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD I 1 – 31 III 2019	52
LIST OF REVIEWERS IN 2019	71
OUR AUTHORS	72

SPIS TREŚCI

BOGDAN POPLAWSKI OBWAŁOWANIA MIASTA LOKACYJNEGO ŻYCHLINA	3
MICHAŁ SOBOCIŃSKI DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO W BIELSKU W LATACH 1908–1913	8
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI MARIUSZ ŻUŁAWNIK ZACHOWANIE ŻOŁNIERZY ARMII CZERWONEJ NA TERENIE PÓŁNOCNO-ZACHODNICH POWIATÓW WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO W 1945 I 1946 R. W DOKUMENTACH ARCHIWALNYCH. CZĘŚĆ II – POWIATY PŁOCKI I GOSTYNIŃSKI	16
MARIUSZ ŻUŁAWNIK ZAJŚCIA W WYSZOGRODZIE 13-14 MAJA 1947 R. NIEZNANY EPIZOD Z DZIEJÓW MIASTA	30
MICHAŁ SOKOLNICKI Z DZIEJÓW PZPR W PŁOCKU. O PEWNEJ KONFERENCJI SPRAWOZDAWCZO-WYBORCZEJ Z 1962 ROKU	34
RECENZJE ADAM ŁASZCZEWSKI <i>PŁOCKA POLICJA OKRESU MIĘDZYWOJENNEGO</i> (Rec. Grzegorz Gołębiewski)	44
BOGUSŁAW SZWEDO <i>KAPELANI WOJSKOWI NA DROGACH KU NIEPODLEGŁOŚCI. STO BIOGRAMÓW NA STULECIE BISKUPSTWA POŁOWEGO W POLSCE</i> (Rec. Wojciech Kućko)	46
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI <i>ALEKSANDER WERNIK (1890–1954). LEGIONISTA, URZĘDNIK, WICEPREZYDENT PŁOCKA</i> (Rec. Michał Sokolnicki)	49
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI <i>ALEKSANDER WERNIK (1890–1954). LEGIONISTA, URZĘDNIK, WICEPREZYDENT PŁOCKA – SUPLEMENT</i>	51
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES I 1 – 31 III 2019 R.	52
LISTA RECENZENTÓW W 2019 ROKU	71
NASI AUTORZY	72

OBWAŁOWANIA MIASTA LOKACYJNEGO ŻYCHLINA

Abstrakt

Prawna lokacja miasta Żychlina nastąpiła prawdopodobnie w latach 1340-1348, a jego kształt przestrzenny powstał w drugiej połowie XIV wieku. Obszar miasta o powierzchni około 7,5 morgi (4,1 ha) tworzył owal otoczony obwałowaniami. Centralną częścią miasta był rynek o wymiarach 13x20 prętów (około 56x86 m) otoczony blokami zabudowy mieszkalnej. Obwałowania miasta lokacyjnego, potwierdzone w dokumentach historycznych, miały długość około 800 m oraz 4 bramy wjazdowe. Brak jest informacji o wielkości nasypów ziemnych. Autor hipotetycznie przyjął, że ich kubatura mogła wynieść ponad 11 tys. m³ ziemi, piasku i żwiru. Tak duża objętość materiałów kopalnych użytych do usypania wałów zostawiła ślad – wyrobisko w najbliższej okolicy miasta lokacyjnego tj. przy dawnej ul. Żabiej, obecnej Kościuszki, na terenie współcześnie urządzonego Parku Miejskiego. Wały miejskie istniały prawdopodobnie do połowy XVII wieku, tj. do czasu kiedy podjęto decyzję o powiększeniu rynku i budowy frontem do niego muranego kościoła p.w. św. Piotra i Pawła oraz wytyczeniu nowej ul. Łowickiej (ob. Narutowicza).

Słowa kluczowe: Żychlin, miasto lokacyjne, obwałowania

Żychlin uzyskał prawa miejskie w czasach Kazimierza Wielkiego, prawdopodobnie w latach 1340-1348, a kształt urbanistyczny otrzymał w drugiej połowie XIV wieku. Żychlin powstał jako lokacja świadoma obok istniejącej osady targowej – Wsi Żychelskiej, położonej u zbiegu dróg komunikacyjnych i handlowych, w pobliżu grodu i dogodnej przeprawy przez rzekę Słudwię. W jego usytuowaniu uwzględniono przebieg istniejących traktów komunikacyjnych oraz doświadczenia lokacyjne innych miast, w tym przede wszystkim zasady umocnień obronnych – dostosowane do sytuacji politycznej ziem oraz możliwości finansowych fundatora i mieszczan. Miasto lokacyjne wytyczone zostało według panujących wówczas wzorów mierniczych stosowanych przy rozmierzeniu jego obszaru, wielkości rynku i działek zabudowy okotorynkowej. Obszar miasta tworzył owal¹ oparty o zgeometryzowany modułarny plan i siatkę podziałów przestrzennych oraz stosowany wówczas system miar 1 sznura oraz pręta chełmińskiego² (por. rys. 1).

¹ Szczegóły lokacji miasta por. artykuł autora *Żychlin – początki rozwoju przestrzennego prywatnego miasteczka lokacyjnego*, [w:] „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 2010, nr 3, s. 13-25 oraz Z. Perzanowski i A. Domański, *Żychlin, studium historyczno-urbanistyczne do planu zagospodarowania przestrzennego: Zarys historii miasteczka. Analiza urbanistyczna zabytkowego układu miasta Żychlina*, Kraków 1961, mps, (zbiory WUKZ Skierniewice).

² Miarą 1 sznura określano 10 prętów, jeden pręt chełmiński odpowiadał 15 stopom i 7,5 łokciom. Kwadrat o wymiarach 10x10 prętów nazywano wężyskiem, 3 wężyska stanowiły wielkość 1 morgi, a prostokąt o wymiarach 9 na 10 sznurów stanowił 1 łan. Ww. jednostki miar średniowiecznych

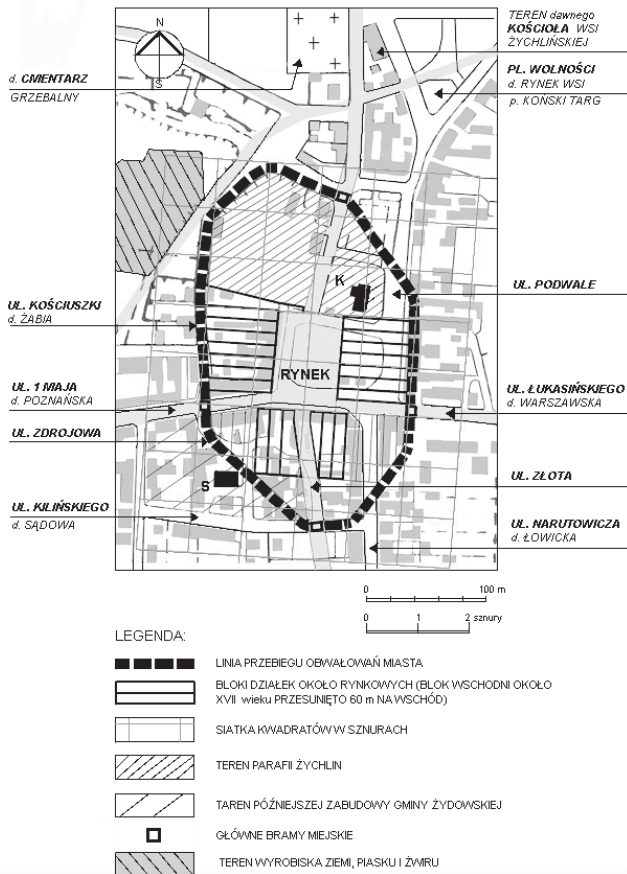
Teren ten otoczony owalem obwałowań miał największą długość z północy na południe (wynoszącą około 325-330 m) i szerokość ze wschodu na zachód (około 190-195 m). Miasto lokacyjne zamykało się zatem w owalu obwałowań o wymiarach około 4,5x7,5 sznura. Jego powierzchnia w wewnętrznym obrysie wałów wynosiła około 7,5 morgi tj. 22 wężyska (około 4,1 ha)³.

Centralną częścią układu przestrzennego Żychlina był rynek i okalające go bloki zabudowy mieszkalnej. Rynek miał kształt prostokąta o wymiarach 13x20 prętów (około 56x86 m), przez jego środek prowadził główny szlak komunikacyjny. Otaczające go od południa, wschodu i zachodu działki zabudowy bloków mieszkalnych uzyskały głębokość około 14 prętów (60,5 m), a szerokość 2,5 pręta (10,8 m). Działki w pierzei północnej przeznaczone zostały dla kościoła parafialnego z cmentarzem przykościelnym. Działki przyrynkowe, których ogółem było 30⁴, zachowały do dziś układ szeregowy oparty o średniowieczną zasadę: mieszkalna zabudowa frontowa lub mieszkalno-gospodarcza, podwórze i ogród zamknięty od tyłu spichlerzem lub

przedstawiają obecnie następujące wielkości: 1 pręt = 4,32 m; 1 stopa = 28,8 cm; 1 łokieć = 57,6 cm; 1 wężysko = 1866,24m²; 1 morga = 5598,72 m² = około 0,56 ha; 1 sznur = 43,2 m; 1 łan = 167961,6 m² = około 16,8 ha, [w:] B. Popławski, *Żychlin – początki...*, s. 16.

³ Wszystkie dane liczbowe wg B. Popławski, *Żychlin – początki...*, s. 16-19.

⁴ Z tego: 6 w pierzei południowej, po 7 w pierzejach wschodniej i zachodniej, 2 w pierzei północnej oraz 8 w blokach narożnych.

Rys. 1. Żychlin. Rekonstrukcja układu przestrzennego miasta lokacyjnego z II połowy XIV wieku na tle współczesnej zabudowy Starego Miasta z lat 80. XX wieku oraz oznaczony teren wyrobiska ziemi, piasku i żwiru użytych do budowy obwałowań miasta. Oprac. autora wg B. Poptawski, *Żychlin – początki...*, s. 18
K – kościół murowany (usytuowanie z końca XVII wieku); **S** – synagoga murowana (usytuowanie XIX- wieczne)

parkanem z bramą do wyjazdu na uliczkę gospodarczą. Dopiero w XIX wieku zabudowę działek uzupełniono dodatkowo oficynami mieszkalnymi usytuowanymi jednostronnie przy ich granicach.

Żychlin w średniowieczu nigdy nie był otoczony murami obronnymi, był tylko chroniony wałem obronnym, możliwe że z częstokołem (palisadą). Wskazuje na to przetrwała do połowy XIX wieku nazwa ulicy Podwale (dzisiejszy pl. Jana Pawła II, poprzednio gen. Świerczewskiego). Potwierdzeniem istnienia obwałowań ziemnych i prawdopodobnie drewnianych bram wjazdowych jest zapis z 1528 r. występujący w dawnych księgach sądów ziemskich i grodzkich. Informuje on o przypadku mieszkańca z Żychlina, który za „krwawą ranę” otrzymał zadośćuczynienie wynoszące 62 grosze, a za „sinę” 31 groszy, podczas gdy taka sama „rana” w innym mieście była oceniana na 18 groszy, a „sina” na 9 groszy⁵. Oznacza to według

⁵ Dane wg J. Rafacz, *Dawne polskie prawo karne*,

J. Rafacza, historyka prawa sądowego, że miasta chronione, otoczone murami i obwałowaniami, miały przywilej stosowania wyższej główszczyzny (odszkodowania) za rany doznane przez mieszczan.

Obwałowania miasta lokacyjnego Żychlina ograniczały obszar zwartej zabudowy. Miały według badań autora długość około 800 m i obejmowały teren o powierzchni, jak stwierdzono wyżej, około 4,1 ha. W materiałach źródłowych brak jest informacji o sposobie ich zbudowania, konstrukcji i rozmiarach. Zwykły wał ziemny mógł mieć u podstawy szerokość do 10 m i wysokość do 3-4 m. Na pewno nie był wałem o konstrukcji drewnianej obsypanej ziemią i drewnianym parkanem oraz z rowem wypełnionym wodą. Żychlińskie wały ziemne istniały prawdopodobnie do połowy XVII wieku tj. do czasu kiedy podjęto decyzję o powiększeniu rynku do rozmiarów 20x26 prętów (86x113 m) i budowy murowanego kościoła zwróconego do niego frontem oraz wytyczeniu nowej ulicy Łowickiej (obecnej Narutowicza) w miejsce wychodzącej bezpośrednio z jego pierzei południowej (patrz rys. 2).

Rys. 2. Fragment planu urbanistycznego Żychlina z 1869 r., na którym oznaczono teren wydobywania ziemi, piasku i żwiru (teren zakreskowany). Oprac. autora. Plan w zbiorach Archiwum Państwowego w Płocku, Oddział w Kutnie, fot. P. Stasiak

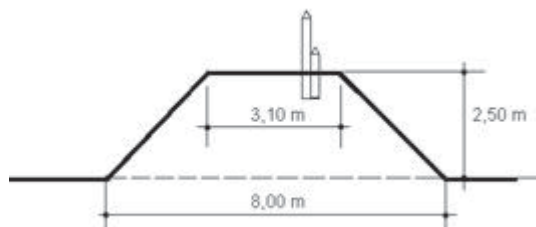
Decyzja ta (o likwidacji wałów i powiększeniu głównego placu w mieście) wynikała najpewniej ze stabilnej i spokojnej sytuacji jaka wystąpiła po zmianie położenia politycznego ziemi łęczyckiej oraz okolic Żychlina, które straciły charakter peryferyjny. Wiadomym jest, że w 1670 r. miasteczko Żychlin było już pozbawione ochrony jaką zapewniały

Warszawa 1932, s. 193 (207). Autor także podaje, że w Łęczycy opłata za „krwawą ranę” kmiecią wynosiła 12 groszy, a za „sinę” 6 groszy.

obwałowania. Wskazuje na to opis miejscowości sporządzony przez niemieckiego podróżnika Ulryka von Werdum⁶.

Wały obronne były prawdopodobnie likwidowane odcinkami. W pierwszej kolejności zlikwidowano te od strony wschodniej, jednocześnie przesuwając pierzeję rynku, a w późniejszych latach pozostałe odcinki systematycznie rozparcelowywano lub zastępowano murem. Zachowanym śladem ówczesnego usytuowania wałów w północno-zachodniej części miasta jest mur ogrodzenia terenów parafii i widoczna różnica poziomu ziemi ogrodów probostwa oraz poziomu obecnej ul. Kościuszki wynosząca od około 120 do 40 cm.

Z uwagi na brak informacji o wielkości nasypów ziemnych obwałowań autor hipotetycznie przyjął, że u podstawy mogły one mieć szerokość około 8 m i wysokość 2,5 m. Oznacza to, że przy długości obwałowań około 800 m ich kubatura wynosiła ponad 11 tys. m³ ziemi, piasku i żwiru (por. rys. 3)⁷.

Rys. 3. Hipotetyczny przekrój wałów obronnych z częstokółem miasta lokacyjnego Zychlina. Oprac. autora. Objętość ziemi wałów o ogólnej długości około 800 m wynosi: $[(8,0 + 3,1) : 2] \times 2,5 \times 800 = 11100 \text{ m}^3$

Tak duża objętość materiałów kopalnych użytych do usypania wałów musiała zostawić ślad – wyrobisko w najbliższej okolicy miasta lokacyjnego. Takim miejscem jest bezpośrednio przylegający do dawnych obwałowań obecny park przy ul. Kościuszki dawniej zwanej Żabią, w którym znajduje się niecka – zagłębienie o powierzchni około 17 tys. m² i głębokości od 0 do 3,3 m świadcząca o wybraniu z niej ziemi. Kubatura tego wyrobiska wynosi obecnie około 27 tys. m³. Pozyskany z niego piasek i żwir był wykorzystywany zdaniem autora nie tylko do budowy wałów, ale także w latach późniejszych do budowy domów, ulic i chodników – szczególnie na przełomie XIX i początku XX wieku, kiedy to powierzchnia miasta wzrosła z 180,3 ha (1890 r.) do 910 ha (1932 r.),

⁶ K. Liske, *Cudzoziemcy w Polsce*, Lwów 1876, s. 73.

⁷ Usypanie w owych czasach wałów o tak dużej ilości gruntu musiało być bardzo pracochłonne i wymagało pracy około 16 wozów konnych, z których każdy przewoził około 0,5 tony (0,35 m³) ziemi w 6 kursach dziennie, przez prawie 1 rok.

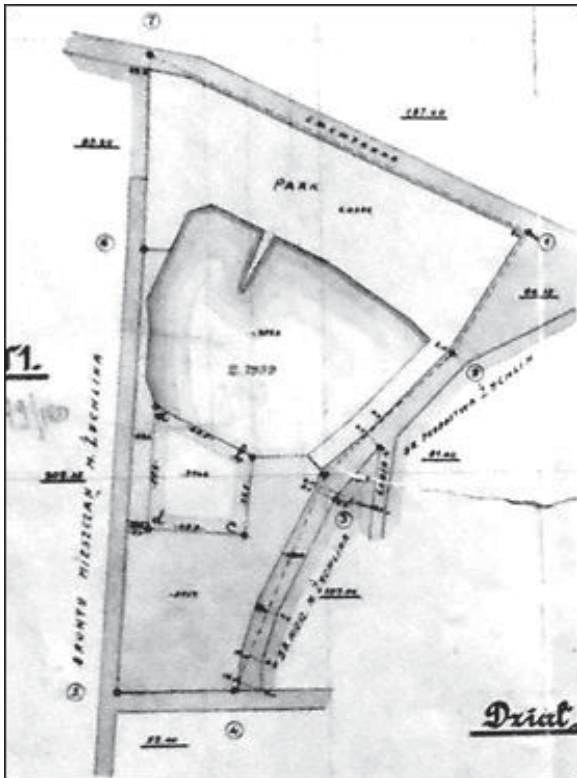

Fot. 1. i 2. Teren parafii zychlińskiej od strony ul. Kościuszki – dawny zarys obwałowań miasta lokacyjnego. Na fotografiach górnej przyległy do ulicy Park Miejski z dawnym wyrobiskiem ziemi, piasku i żwiru, materiałów użytych do budowy obwałowań oraz domów, ulic i chodników. Widoczna różnica poziomów ulicy i terenu księżych ogrodów, wynosząca od 1,20 do 0,40 m – pozostałość dawnych obwałowań. Fot. autora 2010 r.

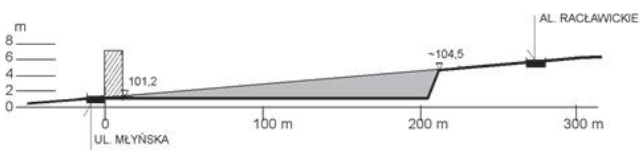
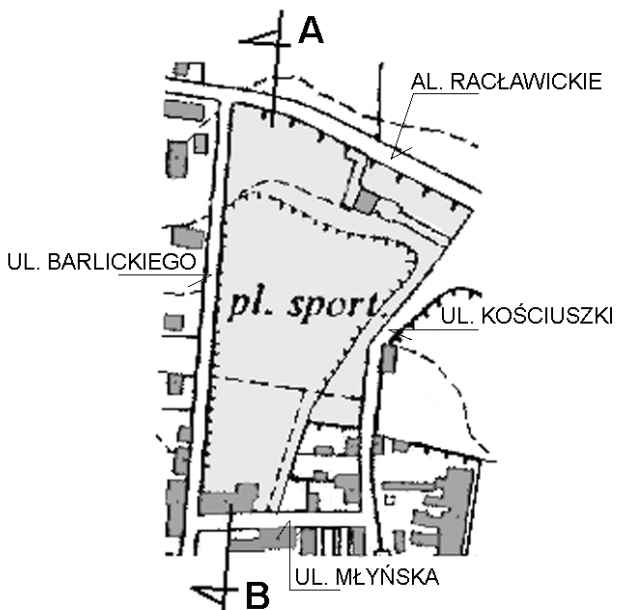
a liczba domów odpowiednio z 205 do 607 (patrz rys. 4, 5).

Obecnie dawne wyrobisko piasku i żwiru jest częściowo zadrzewionym i ukwieconym parkiem, który został założony jeszcze przed 1939 r. W latach 30. ubiegłego wieku zniwelowano teren, urządzono staw, boisko sportowe, a górną jego część wzdłuż dawnej ul. Cmentarnej (ob. Al. Raclawickiej) wygradzono siatką (fot. 3). Wykopano tam studnię, zbudowano budynek gospodarczy, wykonano rabaty kwiatowe i ścieżki wokół głazu upamiętniającego Tadeusza Kościuszkę⁸ (fot. 4 i 5). Od strony południowej wyrobiska przy ul. Młyńskiej róg ob. Barlickiego,

⁸ Głaz ustawiono w 1917 r. podczas obchodów setnej rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki. Wtedy też zmieniono nazwę sąsiedniej ulicy Żabiej na T. Kościuszki. Głaz zburzono podczas okupacji niemieckiej w 1941 r. W 1917 r. także na terenie skarpy w pobliżu południowej granicy górnego obszaru parku, przy ob. ul. T. Kościuszki, odkryto fragment prehistorycznego cmentarzyska z urnami, które przekazano ówczesnemu wójtowi gminy W. Szymerskiemu. Urny te w latach późniejszych zaginęły (wg informacji T. Gumińskiego w: „Echo Zychlina”, nr 6/1994, s. 11).

Rys. 4. Fragment planu gruntów miejskich Żychlina w 1927 r. – Dział nr 1 Park Miejski, dawne wyrobisko ziemi, piasku i żwiru z urządzonym stawem (bez uwzględnienia różnic wysokości, skarp itp.). Oprac. inż. Franciszka Augustynka – mierniczego powiatu kutnowskiego. Zbiory Archiwum Państwowego w Płocku, Oddział w Kutnie, sygn. 1363

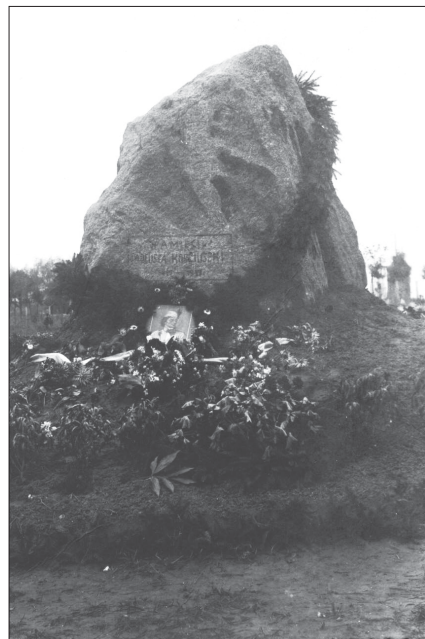

Rys. 5. Teren dawnego wyrobiska ziemi, piasku i żwiru (obecnego Parku Miejskiego) i jego przekrój A-B. Oprac. autora na fragmencie planu miasta z 1981 r.

prawdopodobnie w 1938-1939 r., z inicjatywy Związku Strzeleckiego rozpoczęto wznoszenie budynku z salą teatralno-kinową.

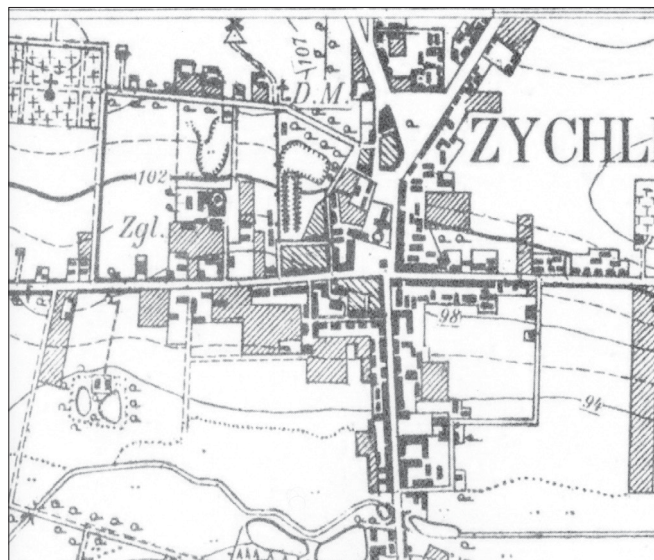
Fot. 3. Widok północnej skarpy dawnego wyrobiska – obecnie Parku Miejskiego z grupą zawodników klubu piłkarskiego w 1937 r. Foto K. Rydel

Fot. 4 i 5. Głaz upamiętniający Tadeusza Kościuszkę w Parku Miejskim w Żychlinie, postawiony na podwyższonym klombie w 1917 r. oraz widok głównego wejścia do parku i spacerowych ścieżek z lat 30. ubiegłego wieku (w głębi klomb z głazem). Foto. 4 zbiory Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Żychlinie. Foto. 5 zbiory H. Olszewskiego.

W latach okupacji niemieckiej po zachodniej stronie parku urządzono strzelnicę dla stacjonujących obok żołnierzy jednostek pomocniczych Wehrmachtu, którą zlikwidowano w latach 1946-1949 (por. rys. 5). Okupanci w górnej części parku zbudowali dużą willę przeznaczoną dla niemieckiego burmistrza miasta, która obecnie jest siedzibą Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej. W latach 70. ubiegłego wieku istniejący staw zasypano, uporządkowano skarpy, posadzono drzewa i krzewy, wykonano alejki spacerowe.

Temat wyrobiska i materiałów użytych do budowy obwałowań miasta lokacyjnego Żychlina nie był do tychczas rozpatrywany. Nikt nie zwrócił uwagi z jakich powodów w stosunkowo jednorodnym i równym terenie o niewielkim 1,5 % spadku wzięto się tak duże zagłębienie. Tym bardziej, że jego struktura geologiczna wskazywała na zawartość głównie piasków i żwirów przy niewielkim udziale glin zwałowych, które mogły być wykorzystywane w cegielni.

Rys. 6. Fragment planu miasta Żychlina z 1940 r. – na terenie Parku Miejskiego – dawnego wyrobiska piasku i żwiru urządzono od strony zachodniej strzelnicę wojskową. Archiwum Map Wojskowego Instytutu Geograficznego, sygn. 4029/B Żychlin 1940. Skala oryginału 1:25 000

Bibliografia

- J. Józefcki, *Żychlin, Żychlin* 1997.
- Z. Perzanowski i A. Domański, *Żychlin, studium historyczno-urbanistyczne do planu zagospodarowania przestrzennego: Zarys historii miasteczka. Analiza urbanistyczna zabytkowego układu miasta Żychlina*, Kraków 1961, mps, (zbiory WUKZ Skierniewice).
- B. Poptawski, *Żychlin – początki rozwoju przestrzennego prywatnego miasteczka lokacyjnego*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 2010 r., nr 3, s. 13-25.
- B. Poptawski, *Geneza i rozwój przestrzenny miasta Żychlina*, w: MG Biblioteka Publiczna w Żychlinie (mps) oraz „Studia i materiały z dziejów Kutna i powiatu”, t. IV (w druku).
- J. Rafacz, *Dawne polskie prawo karne*, Warszawa 1932.
- B. Sadurska, *Studium urbanistyczno-konserwatorskie miasta Żychlina*, woj. płockie, PP PKZ Oddz. w Toruniu, Toruń 1984, mps, (zbiory WUKZ Skierniewice).
- R. Szczygieł, *Miasta prywatne w Polsce od XIV wieku do 1772 roku – chronologia lokacji, właściciele, pełnione funkcje*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, tom 77 –2016 (specjalny), s.13-45.

EMBANKMENT OF CHARTERED TOWN ŻYCHLIN

Summary

Legal location of town Żychlin had taken place probably in years 1340 – 1348. It's dimensional shape was established in second half of XIV century. City area was about 7,5 acres (4,1 ha) and it created oval, surrounded by embankment. Central city part was marketplace size of 13x20 poles (around 56x86 m) surrounded by blocks of residential buildings. Embankment of chartered town, reassured in historical documents, had length of approximately 800m and 4 entrance gates. There is no information about the size of earthen banks. Author hypothetically assumed that its cubature was over 11 thousand cubic meters of earth, sand and gravel. Such big volume of dug materials used to build the embankment left remnant – excavation in the nearest surroundings of chartered town, beside Żabia street currently Kościuszki street, on territory of modern decorated Town Park. Town embankment had existed probably until half of XVII century when the decision was made to increase the marketplace size, building brick church dedicated to saint Peter and Paul and to demarcate new Łowicka street (now Narutowicza).

Keywords: Żychlin, chartered town, embankment

MICHAŁ SOBOCIŃSKI

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO W BIELSKU W LATACH 1908–1913

Abstrakt

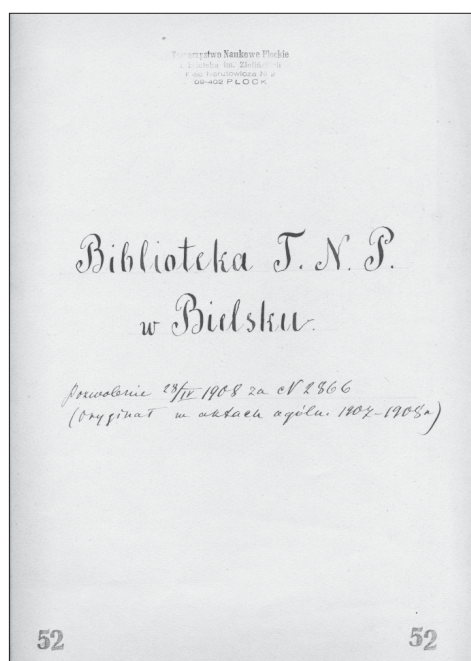
Biblioteka TNP w Bielsku powstała w 1908 roku na bazie czytelnicy, utworzonej pod kierownictwem doktorowej Alicji Lesnobrodzkiej. Książki zostały przekazane po zlikwidowanej szkole Macierzy Szkolnej w Bielsku oraz przez miejscowych darczyńców. Biblioteka funkcjonowała do 1913 roku.

Słowa kluczowe: Alicja Lesnobrodzka¹, Biblioteka TNP w Bielsku, Bielsk – powiat płocki, Macierz Szkolna, Towarzystwo Naukowe Płockie

W 1905 roku założona została Macierz Szkolna, której inicjatorem był inż. Józef Świątkowski, a pierwszym prezesem Henryk Sienkiewicz. Instytucja ta funkcjonowała przez 3 lata i po jej zawieszeniu majątek Macierzy został przejęty w 1908 roku przez zalegalizowane towarzystwa, takie jak Towarzystwo Naukowe Płockie, Towarzystwo Zjednoczonych Ziemianek, Stowarzyszenie Nauczycielstwa Polskiego i inne¹. Towarzystwo Naukowe Płockie w 1908 roku przejęło w guberni płockiej szereg Domów Ludowych i czytelnicy po Macierzy. Znajdowały się one w Płocku i wielu innych miastach czy osadach. Ponadto TNP przejęło jej zasoby finansowe w wysokości 3000 rubli. Tak śmiała decyzję Towarzystwo zawdzięcza niezwykle energicznemu w działaniach i śmiałości w decyzjach doktorowi Aleksandrowi Macieszy, jego ówczesnemu prezesowi, który dotychczas był również aktywnym członkiem Macierzy Szkolnej. Prowadzenie przejętych jednostek wymagało dużego wysiłku. Odbywały się w nich odczyty, koncerty czy kursy dla analfabetów. Takie jednostki funkcjonowały nie tylko w Sierpcu, Goleiszynie, Rypinie, Dobrzyniu nad Drwęcą, Mławie ale również w mniejszych osadach takich jak Drobin, Bodzanów czy Góra. Przez kilka lat Domem

¹ Nazwisko Lesnobrodzka spotykamy również pod postacią Leśnobrodzka między innymi w artykule w „Głosie Płockim” z dnia 16 października 1909 roku zatytułowanym *Wyjaśnienie*. Ten krótki tekst był odpowiedzią na wcześniejszy artykuł A. Lesnobrodzkiej narzekającej na brak poparcia dla biblioteki TNP ze strony byłej nauczycielki Macierzy w Bielsku. Jednak wydaje się, że poprawną wersją jest Lesnobrodzka, za czym przemawia zapis w sprawozdaniach z działalności Biblioteki TNP w Bielsku, czy też zapis na nagrobku jej małżonka Antoniego Lesnobrodzkiego, pochowanego na bielskim cmentarzu parafialnym.

¹ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 147, 149.

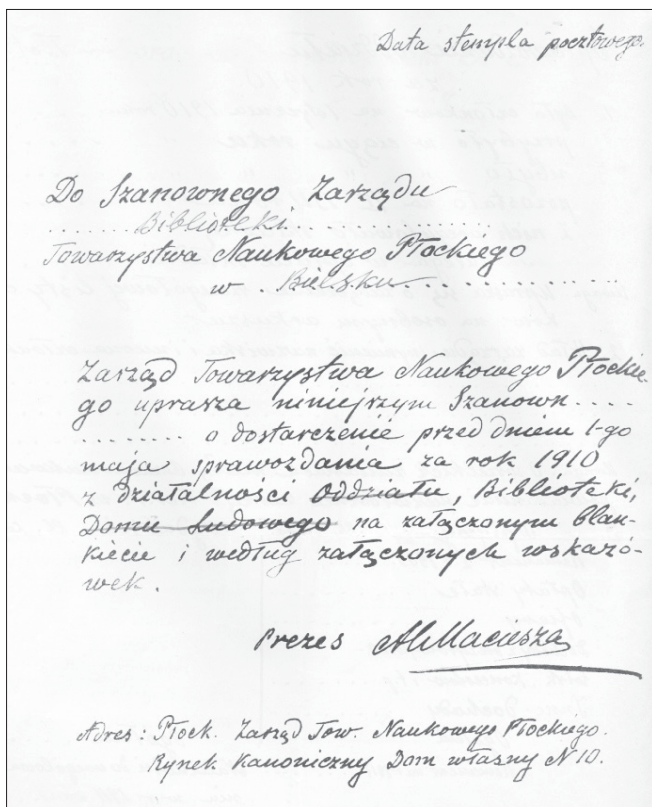

Okładka teczki ze zbiorom archiwaliów zachowanych po Bibliotece TNP w Bielsku

Źródło: Zbiory Biblioteki im. Zielińskich TNP, sygn. 52. Fot. M. Wróbel.

Ludowym w Płocku kierował sam dr Aleksander Maciesza².

² Biblioteka im. Zielińskich TNP, Dział Zbiorów Specjalnych, (dalej: BZ DZS) sygn. 40, 45, 46; T. Świecki, F. Wybult, dz. cyt., s. 149; M. Chudzyński, *Dzieje Płocka w latach 1865-1918*, [w:] *Dzieje Płocka*, red. A. Gieysztor, Płock 1973, s. 274; A.M. Stogowska, *Aleksander Maciesza [w:] Poczet Prezesów Odrodzonego Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2007, s. 11-12; Z.P. Kruszewski, J. Stefański, *Mała Encyklopedia Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2011, s. 97; Z.P. Kruszewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie podmiot życia publicznego*, Warszawa 2011, s. 106; A.M. Stogowska, *Aleksander Maciesza jako prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1907-1945*, Płock 2013, s. 58; A.M. Stogowska, *W służbie ludzi i ojczyzny Aleksander Maciesza*, Płock 2013, s. 138-139.

List od prezesa TNP dr. A. Macieszy skierowany do Biblioteki TNP w Bielsku z prośbą o dostarczenie sprawozdania z działalności za rok 1910

Źródło: Zbiory Biblioteki im. Zielińskich TNP, sygn. 52.
Fot. M. Wróbel.

Również w Bielsku Towarzystwo Naukowe objęło swoimi auspicjami bibliotekę, po której w Zbiorach Specjalnych TNP zachowała się teczka z dokumentami dotyczącymi jej działalności. Jest to zbiór luźnych dokumentów, ponumerowanych na potrzeby archiwum. Znajdziemy tam dwa rodzaje źródeł, pierwsze to korespondencja pomiędzy Alicją Lesnobrodzką i Towarzystwem Naukowym Płockim, czy doktorem Aleksandrem Macieszą – ówczesnym prezesem TNP. Drugi rodzaj to sprawozdania z działalności biblioteki, których jest kilka. Ze względu na krótką działalność sprawozdań łącznie jest dziewięć i wśród nich możemy wyróżnić: sprawozdanie z działalności czytelnicy, sprawozdanie kosztów, sprawozdanie szczegółowe z działalności biblioteki czy też regularne – sprawozdanie roczne z działalności biblioteki. Stan zachowania dokumentów jest bardzo dobry, chociaż są tu pewne luki w materiale. Przykładowo sprawozdanie z działalności za rok 1908 zachowało się jedynie w formie artykułu zamieszczonego w „Głosie Płockim”, nie dysponujemy spisaniem formularzem, jak ma to miejsce w przypadku pozostałych sprawozdań. Możemy przypuszczać, że braki są większe, choć materiał źródłowy pozwala na odtworzenie wielu aspektów z funkcjonowania biblioteki³.

³ Biblioteka TNP w Bielsku zamieszczana na łamach „Głosu Płockiego”

Fotografia Aleksandra Macieszy

Źródło: Zbiory Towarzystwa Naukowego Płockiego, R.392.

W Bielsku do 1908 roku funkcjonowała między innymi szkoła Macierzy Szkolnej, w której nauczycielką była Artowa⁴. Po likwidacji szkoły przekazała ona książki na rzecz powstającej czytelnicy, która nie od razu jednak przeszła pod skrzydła Towarzystwa Naukowego Płockiego. Opiekę nad pozostałymi zasobami po Macierzy w Bielsku zawdzięczamy osobie o niespożytych pokładach energii, doktorowej Alicji Lesnobrodzkiej, małżonce miejscowego lekarza doktora Antoniego Lesnobrodzkiego. Było to małżeństwo, które mnóstwo swojego czasu i pracy poświęcało na rzecz społeczeństwa, często bezinteresownie. Antoni Lesnobrodzki wyróżnił się nie tylko niosąc pomoc żołnierzom rannym w czasie pierwszej wojny światowej ale również poprzez swoją codzienną, ciężką pracę na rzecz bielskiej społeczności. Jego ciało spoczywa na miejscowym cmentarzu. Alicja Lesnobrodzka zaznaczyła swoją obecność

„Głosu Płockiego” informacje o swojej działalności od listopada 1908 roku. Dowiadujemy się z nich o darczyńcach, dochodach ale również o koncertach i odczytach z których zbiórka przeznaczana była na rzecz biblioteki. Jest to jednak kwestia wykraczająca objętością poza ramy tego artykułu. (A. Lesnobrodzka, *Czytelnia Płockiego Towarzystwa Naukowego w Bielsku*, „Głos Płocki” 1909, nr 9 z 29 stycznia, s. 2).

⁴ Źródło nie podaje imienia nauczycielki, a jedynie nazwisko. Na rzecz biblioteki TNP przekazana została prawdopodobnie część zbiorów po szkole Macierzy, wskazuje na to artykuł w „Głosie Płockim”. (Wyjaśnienie, „Głos Płocki” 1909, nr 82 z 16 października, s. 3).

Tabela 1. Spis sprawozdań z działalności Biblioteki TNP w Bielsku

Nazwa sprawozdania	Za lata
Sprawozdanie na podstawie listu wysłanego do redaktora „Głosu Płockiego”	1908
Sprawozdanie kosztów z roku 1909	1909
Sprawozdanie roczne z działalności Czytelni TNP w Bielsku	1909
Sprawozdanie szczegółowe z działalności Biblioteki TNP w Bielsku za rok 1910	1910
Sprawozdanie z działalności Czytelni TNP w Bielsku za rok 1912	1912
Sprawozdanie Biblioteki TNP w Bielsku za rok	1910
	1911
	1912
	1913

Źródło: opracowanie własne

głównie na polu edukacji jako niestrudzona społeczniczka⁵.

Bezpłatne prowadzenie biblioteki było tylko jednym z kilku pól, na których działała. Już w 1913 roku była obok swojego męża Antoniego i pani Waśniewskiej z Giżyna jednym z inicjatorów założenia *Towarzystwa Szkoły Elementarnej, które otrzymało zezwolenie na założenie szkoły dwuklasowej oraz kursów rzemieślniczych. Szkołę [...] prowadzono przez cały czas wojny. W 1917 roku przeszła ona pod egidę odrodzonej Macierzy Szkolnej i została przemianowana na szkołę przygotowawczą do szkół średnich z kursem gimnazjalnym. Utrzymywana była ze składek i wpływów z przedstawiń amatorskich, odczytów itp., w czym współdziałało wydatnie bielskie Koło Ziemianek*⁶. A. Lesnobrodzka w czasie istnienia w Bielsku szpitala polowego służyła w nim wspólnie z innymi bielszczankami jako sanitariuszka i jednocześnie wchodziła w skład Podkomitetu Sanitarnego. Była również bardzo zaangażowana w prace werbunkowe i organizacyjne na rzecz Płockiego Komitetu Obrony Lwowa działając w bielskim podkomitecie. Poza tym była człowiekiem o sprecyzowanych poglądach politycznych i działała w Bielsku na rzecz Związku Ludowo Narodowego (ZLN). To właśnie ona wzięła na siebie odpowiedzialność za nowo powstającą bibliotekę⁷.

⁵ A.M. Stogowska, *Działalność społeczna lekarza Antoniego Lesnobrodzkiego (1870-1931)*, „Notatki Płockie” 1997, nr 4, s. 21-25; tejsze, *Edukatorzy. Wychowankowie szkoły płockiej, zwanej „Małachowianką”*, Płock 2016, s.158-164.

⁶ T. Świecki, F. Wybult, dz. cyt., s. 154.

⁷ Tamże, s. 63, 323, 396.

Bielsk w 1914 r. Fot. dr Aleksander Maciesza

Źródło: Zbiory Towarzystwa Naukowego Płockiego, R.359

Książki ze szkoły Macierzy nie stanowiły jednak nawet połowy darów przekazanych na rzecz tej jednostki, bowiem grono darczyńców było dość szerokie i hojne. Wśród nich byli Czachowska z Trąbina, Gładyszowa⁸ z Zągot, Kosmociński, Kozłowska z Kozłowa, Kunkłowa⁹, Pruski¹⁰ – dawny właściciel Machcina (dar największy bo około połowy księgozbioru), Smoleńska z Bielska, Żurawska z Bonisławia¹¹. Oprócz tego książki pochodziły z duplikatów Biblioteki Publicznej¹² i Towarzystwa Naukowego Płockiego, zebrane były przygodnie oraz zakupione ze składek członkowskich¹³.

Od samego początku zapobiegliwa opiekunka biblioteki zabiegała o jej przejście pod skrzydła Towarzystwa Naukowego i już w styczniu 1908 roku określała ją w liście do redaktora „Głosu Płockiego”

⁸ Gładyszowa – najpewniej rodzina Ignacego Gładysza, właściciela majątku w Zągotach. Szerzej zob.: P. Libicki, M. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu*, Poznań 2009, s. 515.

⁹ Maria Kunkłowa po śmierci męża w 1908 r. wyszła za mąż za Aleksandra Macieszę i bardziej jest znana jako Maria Macieszyna. Szerzej zob.: A.M. Stogowska, *Znakomite płockczanki*, Płock 2010, s. 11-52.

¹⁰ Jan Pruski – wymieniany w roku 1909 jako właściciela dworu w Machcinie. Szerzej zob.: P. Libicki, M. Libicki, dz. cyt., s. 214.

¹¹ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 4.

¹² Źródło nie wspomina o której bibliotekę publiczną chodzi.

¹³ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 4.

Bielsk w 1914 r. Fot. dr Aleksander Maciesza
Źródło: Zbiory Towarzystwa Naukowego Płockiego, R.359

jako Czytelnię Płockiego Towarzystwa Naukowego w Bielsku. W lutym 1908 roku wystąpiła listownie do Zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego z prośbą o przyjęcie nowo utworzonej jednostki w *poczet instytucji* TNP. Jednocześnie prosiła o zalegalizowanie Czytelni w Bielsku i potwierdzała, że osobą odpowiedzialną za jej prowadzenie będzie właśnie ona¹⁴. Starania zarówno ze strony doktorowej, jak i TNP uwieńczone zostały sukcesem i biblioteka w Bielsku uzyskała pozwolenie na działalność 28 kwietnia 1908 roku¹⁵.

Na przestrzeni kilku lat kierowniczką podejmowała różne działania by nadać jej kształt profesjonalny. Prowadziła zabiegi zarówno nad kwestiami finansowymi, zbórkami pieniędzy na dalszy rozwój, jak i nad porządkowaniem zbiorów i ich fizyczną formą, oprawami tomów, prowadzeniem skrupulatnych statystyk czytelniczych w których uwzględniała zarówno wiek, jak i status społeczny zainteresowanych. Nie przestąpiła jej to dbałości o kwestie formalne, bowiem od początku starała się, by działalność biblioteki była w zgodzie z przepisami

¹⁴ Tamże, k. 3.

¹⁵ Na teście z dokumentami dotyczącymi Biblioteki TNP w Bielsku widnieje zapis: „Pozwolenie 28/IV 1908 za N 2866”.

wewnętrzny TNP¹⁶. Posiadała ona swój regulamin, a także radę, która miała za zadanie dbanie o różne aspekty działalności jednostki. Wydaje się, że to A. Lesnobrodzka zabiegała o większość spraw, bowiem cała korespondencja do TNP jest przez nią podpisana. Przebijają z niej ewidentnie oznaki jej dbałości o sprawne działanie biblioteki. Zwróciła również uwagę na to, że niektórzy chętnie wspomagają jej działania finansowo, jednak nie chcą się osobiście angażować. Także głównie ona pisała artykuły do „Głosu Płockiego”, choć sporadycznie robiła to także Maria Machcińska¹⁷.

A. Lesnobrodzka starała się usprawnić działanie grona członków i wystąpiła z kilkoma propozycjami zmian do Zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego. Zaproponowała aby na Zebraniu Ogólnym TNP w 1909 roku, zatwierdzono Jana Pruskiego, byłego właściciela Ciachcina na kandydata na członka protektora¹⁸. Wysłała z propozycją aby rada biblioteki była liczniejsza niż 3 osoby, co w jej zamyśle miało być pożyteczne dla jednostki. Miała również pomysły na usprawnienie kwestii uczestnictwa członków. Proponowała, aby byli oni podzieleni na rzeczywistych, wspierających i honorowych, jako przykład podawała rozwiązanie mające miejsce w Macierzy Szkolnej. Uważała, że przyniesie to korzyść finansową dla biblioteki, ponieważ nie wszyscy ofiarodawcy chcieli zostać członkami rzeczywistymi. Dodatkowo proponowała drobniejsze zmiany chociażby w nazewnictwie aby zamiast używać nazwy lustrator używano wizytator co miało nadać bardziej polskiego brzmienia. Poruszała też kwestie delegata i jego zastępcy z Biblioteki TNP w Bielsku jako przedstawicieli w TNP¹⁹.

Pierwsze sprawozdania z działalności biblioteki miały charakter prowizoryczny i były raczej wynikiem obliczeń i podsumowań prowadzonych przez A. Lesnobrodzką. Z biegiem czasu nabrały one bardziej profesjonalnego kształtu i były przesyłane już jako gotowe instrukcje i formularze z TNP do wypełnienia na miejscu. Jak już wspomniano pierwsze sprawozdanie z 1908 roku zachowało się jedynie w formie listu przesłanego do „Głosu Płockiego”. Alicja Lesnobrodzka pragnęła propagować działalność tej instytucji poprzez ogłoszenia w prasie płockiej, była to również forma wyrazu wdzięczności dla pierwszych darczyńców.

¹⁶ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 2.

¹⁷ M. Machcińska, A. Lesnobrodzka, Bielsk, „Głos Płocki” 1910, nr 23 z 19 marca, s. 2; M. Machcińska, A. Lesnobrodzka, Z Bielska, „Głos Płocki” 1910, nr 26 z 30 marca, s. 3.

¹⁸ Powodem jego nominacji na członka protektora był dar 300 tomów dla Biblioteki TNP w Bielsku.

¹⁹ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 10.

Analiza sprawozdań – w przeciwieństwie do listów – pozwala na wyciąganie wspólnych wniosków dla wszystkich omawianych lat. Towarzystwo Naukowe Płockie kładło bardzo mocny nacisk na gromadzenie danych statystycznych dotyczących czytelnictwa²⁰.

Siedziba biblioteki początkowo miała się znajdować w domu Będzikowskiej przy Rynku, jednak nie doszło to do skutku i w początkach 1908 roku była ona usytuowana w domu Bandyszewskiego. 1 lipca została przeniesiona do domu Antoniego Żabowskiego i mieściła się tam co najmniej do 1910 roku. Od 1912 do 1913 roku była umiejscowiona w domu Julii Makowskiej. We wszystkich wymienionych przypadkach siedziba biblioteki znajdowała się w mieszkaniu prywatnym doktorstwa Lesnobrodzkich²¹. Trudno określić, czemu lokalizacja była zmieniana tak często i czy powodem były potrzeby biblioteki, czy też prywatne powody kierowniczk i jej małżonka.

Czas pracy był regulowany prawdopodobnie wyłącznie przez A. Lesnobrodzką i zmieniał się nieco z upływem lat. Przebiła tu troska szczególnie o czytelników spoza Bielska. W latach 1911 i 1912 dla bielszczan książki były wydawane w godzinach południowych, dla osób spoza Bielska bez ograniczeń godzin i dni. W 1913 roku było to już bez ograniczeń godzin i dni dla wszystkich czytelników²². Na tle bibliotek z Drobina, Bodzanowa czy Góry bielska biblioteka wyróżniała się pod tym względem. Tam bowiem czas pracy był ograniczony często tylko do dwóch godzin w niedzielne popołudnia²³.

Za wypożyczenie książek pobierane były opłaty i wynosiły one 3 ruble rocznie w dziale nowości w latach 1910-1913. Za pozostałe działy pobierane były opłaty w wysokości 60 kopiejek rocznie w latach 1910-1912, w roku 1913 opłatę podniesiono do 1 rubla rocznie²⁴. Dzieci i osoby niezamożne były z nich zwolnione. Faktycznie tylko nieliczne grono osób dokonywało opłat i jak zanotowano

²⁰ W przesyłanych formularzach oddzielnie wyszczególnione było aby: *Wszelkie inne szczegóły, a osobliwie bardzo pożądaną szczegółową statystykę czytelnictwa, oraz dane stosunku inteligencji i ludu do biblioteki prosimy podać na osobnym arkuszu.*

²¹ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 10v., 16, 17, 21, 24.

²² Tamże, k. 17, 21, 24.

²³ BZ DZS, sygn. 46, Biblioteka TNP w Górze, k. 3; BZ DZS, sygn. 45, Biblioteka TNP w Drobiniu, k. 4.

²⁴ W Warszawie około 1895 roku za 20 kopiejek można było nabyć funt świec łojowych, 4 kopiejki kosztował funt chleba, 6 kopiejek płacono za funt soli. Za: J. Szwagrzyk, *Pieniądz na ziemiach polskich X–XX wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1973, s. 257.

w sprawozdaniu z 1916 roku z opłat zwolniona była większość osób dorosłych²⁵.

Biblioteka TNP w Bielsku weszła w posiadanie około 600 oprawionych tomów w 1908 roku i była to spuścizna po Macierzy Szkolnej²⁶, darów od osób prywatnych, przygodnie zebranych książek czy duplikatów przekazanych przez TNP i Bibliotekę Publiczną. Na przestrzeni lat liczba ta wzrastała i dbano o ich kondycję oraz oprawę, na którą corocznie przekazywana była duża część przychodów. Kolejne książki i czasopisma były dokupowane ze środków własnych lub pochodziły z kolejnych darów. W 1909 roku było to już 727 tomów plus duplikaty, w 1910 roku - 747, w 1911 roku – 865, w 1912 roku 1030, a w 1913 roku 1073 oprawione tomy²⁷.

Tabela 2. Ilość tomów oprawionych w Bibliotece TNP w Bielsku.

Rok	Ilość tomów oprawionych
1908	600
1909	727
1910	747
1911	865
1912	1030
1913	1073

Źródło: opracowanie własne

Liczba czytelników na przestrzeni lat zmieniała się dość dynamicznie i szczególny ruch widać tu wśród najmłodszych. Ich przewaga zmalała w błyskawicznym tempie i dorośli stanowili zdecydowaną większość. W kwestionariuszach został dokonany podział na grupy wiekowe, jednak nie do końca konsekwentnie był on stosowany. Dzieci to osoby do 15 roku życia, dorastająca młodzież to grupa wiekowa 15 do 18 lat, dorośli to wszyscy powyżej 18 lat. W 1908 roku czytelników było 128, z czego jedynie 29 było dorosłych. W 1909 roku było ich 162 z czego 60 było dorosłych. W 1910 roku notujemy drastyczny spadek liczby czytelników i było ich 92 w czym 55 osób dorosłych. W 1911 roku było to już

²⁵ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 16, 17, 21, 24.

²⁶ W „Głosie Płockim” czytamy, że Alicja Lesnobrodzka narzekała na brak poparcia nauczycielki Artowej. Szkoła wraz z częścią księgozbioru została przejęta przez Związek Katolicki, jednak nauczycielka otrzymała w nieokreślonym miejscu posadę rządową i opuściła Bielsk. (*Wyjaśnienie*, „Głos Płocki” 1909, nr 82 z 16 października, s. 3).

²⁷ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 4, 11v., 16, 17, 21, 24.

jedynie 75 osób ale liczba dorosłych wzrosła do 63. W 1912 roku liczba czytelników znacząco wzrosła i było ich 100, spośród których 81 dorosłych. W ostatnim potwierdzonym roku działalności było to 114 czytelników, wśród nich 79 powyżej 18 roku życia. Jak widać początkowy zapał wśród najmłodszych zanikł i nie byli oni zbyt konsekwentni w działaniu, w przeciwieństwie do nich liczba dorosłych powoli, bez większych wahań rosła na przestrzeni wszystkich lat. Łącznie zainteresowanym udało się przeczytać 2831 tomów w 1909 roku, 1821 tomów w 1910 roku, 1564 tomy w 1911 roku, 2393 tomy w 1912 roku oraz 2984 tomy w 1913 roku²⁸.

Dla lat 1910 i 1912 dysponujemy bardziej szczegółowymi danymi odnośnie czytelników biblioteki. Podział na płeć pokazuje, że przeważającą większością były kobiety i tak w 1910 roku było ich 63%, zaś w 1912 roku 64%. Kolejny podział został dokonany ze względu na skład społeczny. W 1910 roku był to podział na inteligencję – 24%, włościan i mieszczan²⁹ – 55% oraz Żydów – 21%³⁰. W 1912 roku podział został rozbity na dwa bardziej szczegółowe, pierwszy na inteligencję – 36% oraz mieszczan i włościan – 64%, drugi na Żydów – 17% i chrześcijan 83%³¹.

Tabela 3. Ilość czytelników Biblioteki TNP w Bielsku

Rok	Ilość czytelników (dorosłych)
1908	128 (29)
1909	162 (60)
1910	92 (55)
1911	75 (63)
1912	100 (81)
1913	114 (79)

Źródło: opracowanie własne

Przychody i wydatki biblioteki były notowane bardzo szczegółowo. W przypadku wydatków pod uwagę brane były stałe składki, opłaty za czytanie, ofiary, dochody z odczytów, widowisk oraz inne. Co do rozchodów to pogrupowano je na opłaty za wynajęcie lokalu, opał, światło, kupno książek, ich oprawę, składkę członkowską w TNP, wynagrodzenie

²⁸ Tamże, k. 11v., 14, 16, 17, 21, 22, 24.

²⁹ Bielsk w tym czasie nie funkcjonował jako miasto, ale jako osada, prawa miejskie zostały mu bowiem odebrane 1 czerwca 1869 roku na mocy ukazu cara Aleksandra II.

³⁰ Żydzi zostali tu potraktowani jako odrębna grupa społeczna, choć praktycznie powinni byli zostać włączeni do grup inteligencji lub mieszczan.

³¹ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 14, 22.

Tabela 4. Ilość przeczytanych tomów w Bibliotece TNP w Bielsku

Rok	Ilość czytelników (dorosłych)
1908	-
1909	2831
1910	1821
1911	1564
1912	2393
1913	2984

Źródło: opracowanie własne

bibliotekarza oraz inne. W roku 1908 biblioteka odnotowała zadłużenie w wysokości 7,53 rubla, które pokryto z budżetu w roku 1909. Kolejne lata przynosiły już oszczędności i było to w 1910 roku 65,33 rubla, w 1911 roku 50 rubli, w 1912 roku 97 rubli oraz w 1913 roku 77,81 rubla. Kwoty te były prawdopodobnie składane w Drobny Kredyt w Płocku, z pewnością było tak w 1912 roku. Warto zauważyć, że Alicja Lesnobrodzka przez wszystkie lata ani razu nie pobrała wynagrodzenia. W związku z tym, że biblioteka mieściła się w jej mieszkaniu, brała na siebie również wszelkie opłaty związane z utrzymaniem lokalu i nigdy nie pobrała opłat ani za wynajem, ani za opał, czy światło. Wszystkie uzyskane pieniądze przeznaczala na kupno i oprawę książek oraz na zabezpieczenie finansowe biblioteki³².

Tabela 5. Finanse Biblioteki TNP w Bielsku

Rok	Przychód	Rozchód	Pozostało
1908	37 rb.	44,53 rb.	7,53 rb.
1909	60,63 rb.	60,63 rb.	0 rb.
1910	124,90 rb.	59,57 rb.	65,33 rb.
1911	102,88 rb.	52,88 rb.	50 rb.
1912	183,1 rb.	86,1 rb.	97 rb.
1913	139,44 rb.	61,63 rb.	77,81 rb.

Źródło: opracowanie własne

Trudniejszymi momentami w prowadzeniu jednostki były z pewnością rewizje dokonywane przez przedstawicieli zaborczych władz. Było ich przez pięć lat dwie. Alicja Lesnobrodzka informowała o nich skrupulatnie TNP, a w szczególności prezesa dr A. Macieszę. Pierwsza rewizja miała miejsce już

³² Tamże, k. 4, 12, 16, 17, 21v., 24.

w roku 1908, wtedy to naczelnik powiatu zarekwirował „Powstanie kościuszkowskie” J. Marcinkowskiej, „Krwawe ręce” Ludwika Stasiaka, „Jedyne dzieło – nowele i szkice” Zygmunta Niedźwieckiego, „Kto z czego żyje” Jana Młota, „Jak się ludzie rządzą w najdawniejszych czasach” L.K. Walczewskiego, „Małżeństwo w świetle higieny”³³ oraz katalog pisarzy czytelni TNP w Bielsku, który jak zaznaczyła A. Lesnobrodzka był jej szczególnie potrzebny. Kolejne i ostatnie rewizje nastąpiły w grudniu 1908 roku. Najpierw ósmego grudnia starszy strażnik na podstawie rozporządzenia naczelnika zabrał katalog, który wkrótce zwrócił. Z końcem grudnia tegoż roku bibliotekę odwiedził pomocnik naczelnika powiatu wraz z naczelnikiem straży ziemskiej oraz dwoma strażnikami. Przejrzeli dokładnie dział nowości i zabrali „Za wolność i lud: opowiadania z lat 1861–1865” Marii Wystouchowej, wydane przez Macierz Lwowską³⁴.

Biblioteka funkcjonowała przez 6 lat – od 1908 do 1913 roku. Nie jesteśmy w stanie określić kiedy zakończyła swoją działalność, ani jakie były tego przyczyny, bowiem w ostatnim sprawozdaniu rocznym z 1913 roku nie znajdujemy przyczyn zamknięcia biblioteki. Pewne jest, że Alicja Lesnobrodzka nie zarzuciła swej działalności na rzecz społeczeństwa i jak omówiono wyżej zaangażowała

³³ Chodziło prawdopodobnie o książkę: W. Lubelski, *Małżeństwo pod względem fizjologii i higieny z dołączeniem uwag dietetycznych nad wychowaniem niemowląt*, Warszawa 1862.

³⁴ BZ DZS, sygn. 52, Biblioteka TNP w Bielsku, k. 10, 17.

się we wspieranie rozwoju szkolnictwa, działalność polityczną czy też ratowanie ludzkiego życia w czasie I wojny światowej.

Podsumowując działalność biblioteki należy zauważyć, że była ona regularna i szczególnie u dorosłych czytelnictwo miało charakter stały i konsekwentny, a wśród odbiorców występowali przedstawiciele wszystkich grup społecznych, zamieszkujących Bielsk i okolicę. Szczególnie wart uwagi jest fakt, że instytucja ta funkcjonowała wyłącznie ze składek członków, darowizn i dzięki pracy społecznej, a tworzyło ją – poza A. Lesnobrodzką – liczne grono osób, które mimo mniejszego od niej zaangażowania, również wspierało działalność biblioteki własnym czasem i funduszami.

Czas wytężonej pracy Alicji Lesnobrodzkiej obfitował w ludzi bezinteresownie ofiarujących swój czas i energię dla budowania polskiej świadomości. Osoby te często nie upatrujące własnego zysku i przedkładające dobro ogółu nad własne. Są świetnym przykładem na to, że bez wystarczających środków możliwe było stworzenie instytucji dających szerokie benefity dla ogółu. W dzisiejszych czasach opisywana bibliotekarka jest znakomitym przykładem, z którego warto czerpać inspirację.

Za pomoc w opracowaniu artykułu składam podziękowania pani dr Grażynie Szumlickiej-Rychlik, pani Annie Pogodzińskiej, panu Maciejowi Wróblowi oraz panu dr. Grzegorzowi Gołębiowskiemu.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Biblioteka im. Zielińskich TNP - Dział Zbiorów Specjalnych

- Biblioteka TNP w Bodzanowie, sygn. 40.
- Biblioteka TNP w Bielsku, sygn. 52.
- Biblioteka TNP w Drobinie, sygn. 45.
- Biblioteka TNP w Górze, sygn. 46.

Prasa

„Głos Płocki” 1909.

Opracowania

M. Chudzyński, *Dzieje Płocka w latach 1865–1918*, [w:] *Dzieje Płocka*, (red.) A. Gieysztor, Płock 1973.

Z.P. Kruszewski, J. Stefański, *Mała Encyklopedia Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2011.

Z.P. Kruszewski, *Towarzystwo Naukowe Płockie podmiot życia publicznego*, Warszawa 2011.

P. Libicki, M. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu*, Poznań 2009.

W. Lubelski, *Małżeństwo pod względem fizjologii i higieny z dołączeniem uwag dietetycznych nad wychowaniem niemowląt*, Warszawa 1862.

A.M. Stogowska, *Aleksander Maciesza*, [w:] *Poczet Prezesów Odrodzonego Towarzystwa Naukowego Płockiego*, Płock 2007.

A.M. Stogowska, *Aleksander Maciesza jako prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1907-1945*, Płock 2013.

A.M. Stogowska, *Działalność społeczna lekarza Antoniego Lesnobrodzkiego*, „Notatki Płockie” 1997, nr 4, s. 21-25.

A.M. Stogowska, *Edukatorki. Wychowankowie szkoły płockiej, zwanej „Małachowianką”*, Płock 2016.

A.M. Stogowska, *W służbie ludzi i ojczyzny Aleksander Maciesza*, Płock 2013.

A.M. Stogowska, *Znakomite płocczanki*, Płock 2010.

A.M. Stogowska, *Pieniądz na ziemiach polskich X–XX wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1973.

T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932.

LIBRARY OF PLOCK SCIENTIFIC SOCIETY IN BIELSK IN 1908-1913

Summary

The library of Plock Scientific Society in Bielsk was created in 1908 on the basis of books left by the school of Macierz Szkolna in Bielsk and books donated by private donors. The library manager was Alicja Lesnobrodzka, a local social activist. The library functioned until 1913.

Keywords: Alicja Lesnobrodzka, The library of Plock Scientific Society in Bielsk, Bielsk – district of Plock, School Society, Scientific Society of Plock

ZACHOWANIE ŻOŁNIERZY ARMII CZERWONEJ NA TERENIE PÓŁNOCNO-ZACHODNICH POWIATÓW WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO W 1945 I 1946 R. W DOKUMENTACH ARCHIWALNYCH. CZĘŚĆ II – POWIATY PŁOCKI I GOSTYNIŃSKI

Abstrakt

Żołnierze Armii Czerwonej przechodzili przez teren województwa warszawskiego dwukrotnie: w styczniu 1945 r. w czasie ofensywy przeciwko wojskom niemieckim i latem tego roku, wracając do Związku Sowieckiego po wygranej wojnie. W obu przypadkach część z nich dopuszczała się wobec ludności polskiej napadów, gwałtów, kradzieży i bezprawnych rekwizycji, co zostało odnotowane w dokumentach władz powiatowych i wojewódzkich.

Słowa kluczowe: Armia Czerwona, 1945 r., województwo warszawskie, powiat płocki, powiat gostyński

1. Płock i powiat płocki

Na temat zachowania się żołnierzy Armii Czerwonej na terenie Płocka i powiatu płockiego mamy stosunkowo mało danych, ponieważ sprawozdania starosty płockiego zawierają tylko lakoniczne informacje ogólnej natury. Informacje o stosunku mieszkańców Płocka i powiatu płockiego do żołnierzy Armii Czerwonej oraz o zachowaniu tychże na „wyzwolonych” terenach można także znaleźć w dokumentach Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Płocku i Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku. Komendant powiatowy oraz kierownicy pionu kryminalnej służby śledczej w swoich raportach sytuacyjnych i specjalnych – kierowanych do Komendy MO Województwa Warszawskiego w Otwocku – informowali o negatywnych zachowaniach Sowietów. Niestety, w większości przypadków informacje te są bardzo ogólnikowe, niemal zdawkowe, i ograniczają się jedynie do podania zdarzenia. Niemniej jednak stanowią one cenne źródło do historii pobytu czerwonarmistów w Polsce, w tym także na terenie powiatu płockiego w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej.

Kwestią bardzo często pojawiającą się w dokumentach MO jest grabież dokonywana przez żołnierzy AC. W sprawozdaniach i raportach płockiego komendanta powiatowego MO z 1945 r. można znaleźć takie oto ogólnikowe adnotacje: *Nastrój wśród społeczeństwa: narzekania na grabież*

żołnierzy sowieckich, I w dalszym ciągu Sowietci kradną krowy i konie – w wypadkach schwytania odbiera się i w miarę możliwości doprowadza się takowych do kontrrozwietki¹ sowieckiej² lub Żołnierze sowieccy z jednostki wojska sowieckiego nr 17189 rabowali gospodarzy – dochodzenie przestano do Pow. Komendanta Wojennego³.

W sprawozdaniu za maj 1945 r. starosta napisał:

[...] początkowy przyjazny stosunek do Armii Czerwonej zmienił się. Dziś stosunek ten nacechowany jest bojaźnią. Ludność, wrażliwa na propagandę reakcji, uogólnia wypadki złego zachowania się poszczególnych żołnierzy rosyjskich, zapominając, że armia ta przyniosła jej wolność⁴.

Prawdopodobnie był to wynik ekscesów, jakich dopuszczali się żołnierze Armii Czerwonej. Ponoć już w lutym 1945 r. w Płocku postawiony został prowizoryczny pomnik wdzięczności dla żołnierzy Armii Czerwonej z wykorzystaniem cokołu pomnika drogowego,

¹ Powinno być – kontrrazwiedki (chodzi tu o sowiecki kontrwywiad wojskowy „Smiersz”).

² Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), Komenda Wojewódzka MO w Warszawie (dalej: KW MO), sygn. 00495/383, raport sytuacyjny szefa Sekcji Kryminalnej Służby Śledczej KP MO w Płocku z dnia 31 lipca 1945 r., k. 99.

³ AIPN, KW MO, sygn. 00495/383, raport sytuacyjny kierownika Wydziału Śledczego KP MO w Płocku z dnia 5 kwietnia 1945 r., k. 87.

⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 138, sprawozdanie z działalności starosty płockiego za miesiąc maj 1945 r., k. 1.

postawionego w Trzepowie w latach 30. Natomiast według relacji nieznanego z nazwiska funkcjonariusza Urzędu Bezpieczeństwa w kwietniu lub maju 1945 r. pod pomnikiem pochowano 8–10 żołnierzy, którzy mieli zginąć w czasie walki o gorzelnię w Siecieniu lub Srebrnej. Jedni gorzelni bronili, drudzy szturmowali i stąd ofiary. Oprócz tego pod pomnikiem pochowano jeszcze dwóch żołnierzy, którzy zginęli w czasie rabunku gospodarstw chłopskich w okolicy Ciótkowa, zastrzeleni w wyniku interwencji Milicji Obywatelskiej. Dwaj milicjanci, którzy powstrzymali rabusiów mieli potem w dniu odjazdu z Płocka jednostki, z której pochodzili zabici, stawić się pod pomnikiem i czekać na odjeżdżających. Gdy ci rzeczywiście się stawili, zauważył ich szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku kpt. Edmund Morski i wydał im następujące polecenie:

„Sp...lajcie natychmiast stąd i to szybko, żebym was tu nie widział”. Milicjanci usłuchali i przysnęli. Oddział radziecki przechodząc obok pomnika nie zastał milicjantów. Dwóch z oddziału udało się do szefa UB Morskiego, pytając gdzie podzieli się polscy mordercy? Morski wzruszył ramionami i odpowiedział: „Skąd ja mam o tym wiedzieć, skoro nikt mnie nie poinformował, że właśnie tam kazaliście im na siebie czekać”. Żołnierze radzieccy opuścili Urząd Bezpieczeństwa zdenerwowani... [...]”⁵.

Epilogiem tej sprawy miało być przeniesienie szczątków pochowanych żołnierzy spod pomnika na cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej, ponieważ mieszkańcy dowiedzieli się o przyczynie ich śmierci, czemu towarzyszyły kpiny i żarty, jacy to bohaterowie leżą pod pomnikiem⁶.

Jak to zwykle bywa, relacja nie do końca jest zgodna z dokumentami. Być może o ofiarach walk o gorzelnię pisał kierownik Wydziału Śledczego KP MO w raporcie sytuacyjnym z 5 kwietnia 1945 r.:

We wsi Cegielnia gm. Brudzeń miały miejsce zajścia między żołnierzami sowieckimi z Płocka i Chalina pow. Lipno. Zostało zabitych

⁵ MMG, Wokół „pomnika wdzięczności”. Pochowano ofiary pijackiej burdy, „Goniec Obywatelski” 1990, nr 36 z 1 listopada, 4. Jest to fragment relacji, jaką przekazał redakcji „Gońca” Tadeusz Taworski na podstawie opowieści funkcjonariusza płockiego UB, który zastrzegł sobie nieujawnianie jego nazwiska. W artykule są też dla porównania zdjęcia pomnika wdzięczności i pomnika drogowego z Trzepowa, na których wyraźnie widać identyczny cokół w obu pomnikach. Inne zdjęcia pomnika wdzięczności zob.: F. Dorobek, *Płock i Ziemia Płocka w 1945 r.*, Płock 1980, s. 101.

⁶ Tamże.

*6 żołnierzy sowieckich. Sprawę przekazano władzom sowieckim*⁷.

Z kolei w raporcie sytuacyjnym kierownika Wydziału Śledczego KP MO w Płocku z 5 kwietnia 1945 r. można przeczytać, że:

Ryczkowski Szczepan, zam. Płock, Stary Rynek 23, został postrzelony w okolicę serca przez żołnierza sowieckiego. [...] Milicja z Brudzenia zastrzeliła awanturującego żołnierza sowieckiego – dochodzenie prowadzi [Powiatowy] Urząd Bezp. Publicznego w Płocku. [...]”⁸.

Prawdopodobnie ten żołnierz również został pochowany koło pomnika.

Według pisma kierownika Wydziału Techniczno-Budowlanego Zarządu Miejskiego w Płocku z 23 grudnia 1946 r. do Wydziału Ogólnego Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego, na pl. Obrońców Warszawy pochowanych było 7 żołnierzy, znanych z nazwiska oraz 6 bezimiennych⁹. Poza tym przeniesiono ich nie po kilku tygodniach, jak przekazał relacjonodawca, ale znacznie później. W 1946 r. w całym kraju trwała akcja porządkowania miejsc pochówku żołnierzy Armii Czerwonej i przenoszenia ich na cmentarze wojenne lub parafialne. W związku z tym zwłoki żołnierzy, pochowanych na pl. Obrońców Warszawy miały być przeniesione na cmentarz garnizonowy w Płocku, jednak chyba ostatecznie przeniesiono je na centralny cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej w Warszawie, gdyż na płockim cmentarzu nie ma takich grobów¹⁰.

Żołnierze sowieccy sporadycznie dopuszczali się też zabójstw. Na początku kwietnia 1945 r. *zastrzelili nieznaną starszą kobietę koło Wisły, zwłoki wrzuciono do wody, nie wyłynęły – dochodzenie w toku*¹¹. Nic więcej na ten temat nie wiadomo.

Szczegółowy opis działań czerwonooarmistów wobec mieszkańców Płocka zawiera meldunek specjalny zastępcy komendanta MO z połowy 1945 r.:

⁷ AIPN, KW MO, sygn. 00495/383, raport sytuacyjny kierownika Wydziału Śledczego KP MO w Płocku z dnia 5 kwietnia 1945 r., k. 87–88.

⁸ AIPN, KW MO, sygn. 00495/383, raport sytuacyjny kierownika Wydziału Śledczego KP MO w Płocku z dnia 5 kwietnia 1945 r., k. 87–88.

⁹ Żołnierze o znanych personaliach to: Jan Mastuch (ur. 1925), Piotr Krawczenko, (ur. 1914), Eschin Wierbicki (ur. 1905), N. Syroła (ur. 1926), A. Zosylron (ur. 1908), Lilniew (ur. 1907), Lianrun (ur. 1910).

¹⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 261, pismo kierownika Wydziału Techniczno-Budowlanego Zarządu Miejskiego w Płocku z 23 grudnia 1946 r. do Wydziału Ogólnego Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w Pruszkowie, k. 66.

¹¹ AIPN, KW MO, sygn. 00495/383, raport sytuacyjny kierownika Wydziału Śledczego KP MO w Płocku z dnia 5 kwietnia 1945 r., k. 87–88.

Na terenie I i II Komisariatu z końcem maja 5-ciu żołnierzy sowieckich w porze nocnej dokonali [sic!] rabunków. Przychodzili oni w nocy do mieszkań i pod pretekstem szukania broni i akowców okradali mieszkańców z mienia i uchodzili bezkarnie, grożąc, że jeżeli ktoś da znać o tem [sic!] do Milicji, to zamordują go i całą jego rodzinę. Dokonali oni 8 rabunków. Sprawców nie można było ująć i dopiero, gdy sprawę oddałem w ręce b. zdolnego wywiadowcy kpt. Wiktora Kornackiego, który przeprowadził wywiad i 4.6.45 r. z por. Łukasikiem przy pomocy milicjantów rozbroili i ujęli ich. Sprawcami byli 1. Martynow Wiktor, 2. Domatow Jan, 3. Orłow Michał i 4. Starszyna. Zostali oni przekazani władzom sądowym sowieckim, przyjęt zatrzymanych major wojsk sowieckich Prokurator Kokarew za pokwitowaniem. Po dokonaniu konfrontacji poszkodowanym zwrócono dowody rzeczowe w postaci zegarków, ubrań, bielizny, pieniędzy i złota¹².

Dosyć zagadkowy incydent miał miejsce w Drobiniu w czerwcu 1945 r. Zastępca komendanta powiatowego MO tak go opisał:

W dniu wczorajszym, tj. 25.6.45 r. o godz. 9-j rano powracał oddział wojska rosyjskiego pod dowództwem kapitana Sloszoza z frontu i dowódca tego oddziału obrat Drobina za punkt wypoczynku na przeciąg 2 do 3 dni. W dniu tym o godz. 22.30 zauważono cywila, kręcącego się pomiędzy samochodami, na krzyk – stój – zaczął uciekać, po kilkunastu minutach pościgu złapano go i prowadzono na post. MO w Drobiniu. Przy prowadzeniu cywil ten zaczął powtórnie uciekać. Po kilku minutach znów go złapano. Wypadek z ucieczką powtórzył się trzy razy, w końcu nie mogąc go dopędzić, Rosjanie zaczęli strzelać w górę, widząc, że nie stanął, oddali kilka strzałów do niego, zabijając go na miejscu¹³.

Na wniosek sowieckiego kapitana przeszukano ubranie zabitego, w którego portfelu odnaleziono dokument skradziony uprzednio z sowieckiego samochodu.

¹² AIPN, KW MO, sygn. 00495/47, meldunek specjalny zastępcy komendanta MO m. Płocka ds. polityczno-wychowawczych z 18 czerwca 1945 r., k. 6. Zob. także: M. Żuławnik, *Rok pierwszy. Powstanie i działalność Milicji Obywatelskiej w Płocku i powiecie płockim w 1945 r.*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2015, t. VII, s. 74.

¹³ AIPN, KW MO, sygn. 00495/47, meldunek zastępcy komendanta powiatowego MO ds. polityczno-wychowawczych w Płocku z dnia 2 lipca 1945 r., k. 14.

W czerwcu 1945 r. starosta płocki pisał:

Stosunek do Armii Czerwonej nie uległ zmianie i jest raczej nieufny. Główny powód obok agitacji reakcyjnej: kradzieże i rabunki inwentarza żywego, rowerów i niszczenie zasiewów przez oddziały przepędzające bydło z Niemiec do Związku Radzieckiego¹⁴.

Ponadto żołnierze AC stanowili dla mieszkańców Płocka i ziemi płockiej zagrożenie także na drogach. Szef Sekcji Kryminalnej Służby Śledczej KP MO zanotował w swoim meldunku:

Dnia 27 czerwca 1945 r. o godz. 15-ej na szosie Płoński-Wyszogród w odległości 1 km od Wyszogrodu został przejechany przez samochód wojskowy rosyjski ob. Grączewski Tadeusz zam. w Wyszogrodzie przy ul. Zamieście, lat 43, narodowości polskiej, z zawodu robotnik. Świadców zajścia nie było i trudno ustalić kto był sprawcą wypadku. Jak wykazało śledztwo Grączewski niósł wodę od sąsiada do własnego domu i przechodząc szosą przy mijaniu samochodów został uderzony śmiertelnie przez samochód jadący w kierunku Wyszogrodu¹⁵.

W dalszej części meldunku szef Sekcji Kryminalnej obrazowo opisał skutki wypadku, a następnie dodał:

Zmiażdżone kubetki, oczywiście z rozlaną wodą, znajdowały się o 6 mtr. [sic!] w tyle. Auto ciężarowe, które spowodowało śmierć ob. Grączewskiego, po wypadku zatrzymało się w odległości 35 mt. [sic!] za zabitym. Nadmieniam, że auto to prowadził rosyjski żołnierz, któremu udało się zbiec przed uprzednim ustaleniem nazwiska i nr. auta¹⁶.

Niecały miesiąc później szef Sekcji Kryminalnej Służby Śledczej informował o dwóch kolejnych wypadkach samochodowych, których sprawcami byli najprawdopodobniej czerwonoarmiści. Jeden z nich miał miejsce w [...] *Bodzanowie, gdzie samochód rosyjski przejechał Jankowską lat 17, dochodzenie kontrrozwiadka sowiecka. I na szosie sierpeckiej w okolicy Drobina, gdzie samochód sowiecki najechał [...] ¹⁷, dwie osoby ranne. Dochodzenie w toku¹⁸.*

¹⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 138, sprawozdanie z działalności starosty płockiego w miesiącu - czerwiec 1945 r., k. 39.

¹⁵ AIPN, KW MO, sygn. 00495/47, meldunek szefa Sekcji Kryminalnej Służby Śledczej KP MO w Płocku z dnia 30 czerwca 1945 r., k. 18.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Nieczytelny wyraz.

¹⁸ AIPN, KW MO, sygn. BU 00495/383, raport sytuacji szefa Sekcji Kryminalnej Służby Śledczej KP MO w Płocku z

Co jakiś czas powtarzały się rabunki, dokonywane na terenie powiatu płockiego. W dniu 10 lipca 1945 r. szef Sekcji Kryminalnej Służby Śledczej KP MO zanotował:

We wsi Białobrzegi gm. Miszewo Murowane grupa marynarzy sowieckich dokonała rabunku, podpalając gospodarstwa – dwóch Sowietów zostało zabitych. Dochodzenie prowadzi władze sowieckie i Prokurator Sądu Okręgowego w Płocku¹⁹.

W sprawozdaniu za lipiec 1945 r. starosta płocki pisał, że *stosunek ludności do Armii Czerwonej nie uległ żadnej zmianie²⁰*. W sprawozdaniu za sierpień 1945 r. czytamy, że *stosunek ludności do Armii Czerwonej nie uległ zasadniczej zmianie. Ze strony wojskowych władz Armii Czerwonej okazywana jest dobra wola i chęć przyścia z pomocą w każdym niemal wypadku, jeśli chodzi o ukrócenie samowoli pojedynczych żołnierzy²¹*.

W sprawozdaniu za październik 1945 r. raportowano z Płocka, że *ludność ustosunkowuje się do Armii Czerwonej z pewną rezerwą. Jednakże władze Armii Czerwonej wykazują dobrą wolę i chęć naprawy stosunku²²*. Miesiąc później starosta płocki pisał, że *ustosunkowanie ludności do Armii Czerwonej cechuje pewna nieufność z uwagi na zachowanie się pewnych jednostek Armii (sprawa opuszczenia bloków mieszkalnych w Płocku)²³*. Sprawozdanie nie precyzuje, o co dokładnie chodziło, ale można się domyślać, że żołnierze AC nie chcieli opuścić zajętych na swoje potrzeby mieszkań w sytuacji dużych potrzeb mieszkaniowych płocczan.

W listopadzie 1945 r. żołnierze Armii Czerwonej zajęli również pomieszczenia w miejskiej rzeźni, co zmusiło prezydenta Płocka Franciszka Kozłowskiego do interwencji u władz wojewódzkich, [...] *ponieważ żaden z dowódców formacji, stojących w naszym mieście przyjąć tego nie chce, wobec tego prosimy o interwencję ze strony Urzędu Wojewódzkiego taczownika z Armią Czerwoną, gdyż rzeźnia daje największe dochody miastu, a sparaliżowana w swym działaniu zarówno Państwowa Przetwórnia Mięсна, jak*

dnia 20 lipca 1945 r., k. 98.

¹⁹ AIPN, KW MO, sygn. 00495/383, raport sytuacyjny kierownika Wydziału Śledczego KP MO w Płocku z dnia 10 lipca 1945 r., k. 94v.

²⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 138, sprawozdanie Starosty Powiatowego w Płocku za m-c lipiec 1945 r., k. 76.

²¹ APW, UWW-WSP, sygn. 138, sprawozdanie Starosty Powiatowego w Płocku za m-c sierpień 1945 r., k. 59.

²² APW, UWW-WSP, sygn. 138, sprawozdanie Starosty Powiatowego w Płocku za m-c październik 1945 r., k. 101.

²³ APW, UWW-WSP, sygn. 138, sprawozdanie starosty powiatowego w Płocku za m-c listopad 1945 r., k. 105.

i ubój na potrzeby miasta i powiatu żadnych wpływów Zarządowi Miejskiemu przekazywać nie będą mogły²⁴.

Natomiast w piśmie do dowódcy jednostek sowieckich w Płocku F. Kozłowski pisał:

Na podstawie umowy zawartej między Komendantem Oddziałów Wojskowych, zakwaterowanych w m. Płocku i prezydentem m. Płocka żadne pomieszczenie nie będzie zajęte przez oddziały Czerwonej Armii bez uprzedniej zgody Zarządu Miejskiego.

Pomimo to otrzymałem zameldowanie, że dnia 10.11.1945 r. oddziały Czerwonej Armii zajęły pomieszczenie kasy Rzeźni Miejskiej przy ul. Bielskiej i chciały zająć budynki gospodarcze Rzeźni Miejskiej.

Ze względu na to, że normalna praca, ze względu na zajęcie pomieszczenia zostanie unie możliwiona, zwracam się do Ob. Komendanta z prośbą o wydanie odnośnego zarządzenia, celem opróżnienia wymienionych pomieszczeń²⁵.

Z adnotacji na piśmie F. Kozłowskiego do Urzędu Wojewódzkiego w Pruszkowie wiemy, że po interwencji kpt. Turkina rzeźnia została przekazana Zarządowi m. Płocka.

Mimo że komunistyczna propaganda podkreślała „braterską więź” jaka łączyła żołnierzy polskich i sowieckich, to w zachowanych dokumentach archiwalnych można odnaleźć informacje o potyczkach, do jakich dochodziło w Płocku i powiecie płockim między WP a AC. W raporcie kierownika Grupy Miejskiej PUBP z końca grudnia 1945 r. można znaleźć taką informację:

Dnia 20 [grudnia] wieczorem przed jedną z płockich restauracji wywiązała się strzelanina między trzema sowieckimi żołnierzami a żołnierzami tutaj. K[orpusu] B[ezpieczeństwa] W[ewnętrzne]. Wynikiem tego był po stronie rosyjskiej 1 zabity i 1 ranny. Sprawa ta jest w opracowaniu sekcji śledczej naszego Urzędu²⁶.

O tym samym wydarzeniu informował komendant powiatowy MO:

²⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo prezydenta Płocka F. Kozłowskiego z 15 listopada 1945 r. do Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w Pruszkowie, k. 104.

²⁵ APW, UWW-WSP, sygn. 64, tłumaczenie pisma prezydenta Płocka F. Kozłowskiego z 13 listopada 1945 r. do komendanta Oddziałów Wojskowych w Płocku, k. 106 (wersja w jęz. rosyjskim - k. 105).

²⁶ AIPN, KW MO, sygn. 0206/124, raport operacyjny kierownika Grupy Miejskiej PUBP w Płocku z dnia 28 grudnia 1945 r., k. 27.

Dnia 21 grudnia br.²⁷ o godz. 20 trzech żołnierzy sowieckich w stanie pijanym zaatakowało żołnierzy z Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, który stacjonuje w Płocku. Jeden żołnierz polski został postrzelony – działo się to na rogu ulicy Bielskiej i Szerokiej w Płocku. Na odgłos strzelaniny z pobliskich koszar KBW przybiegło więcej żołnierzy polskich – wywiązała się dalsza wymiana strzałów, skutkiem której dwóch żołnierzy sowieckich zostało zabitych. Dochodzenie prowadziły władze wojskowe i U.B.P. Płock²⁸.

Nic nie wiemy o powodach wymiany strzałów. Zachowanie żołnierzy Armii Czerwonej dostarczało ich wystarczająco dużo. Od dawna wiadomo, że alkohol nie sprzyja polubownemu rozwiązywaniu konfliktów i nawet drobna sprzeczka może przerodzić się w poważny incydent. A jeżeli obie strony są uzbrojone – do tragedii jest już tylko krok.

Pod koniec 1945 r. kierownik Grupy Miejskiej PUBP w Płocku informował:

Dnia 18 [grudnia] w Płocku rzekomo sowiecki żołnierz zranił kulą z pistoletu dwóch uczni [sic!] gimnazjalnych. Jest podejrzenie, że postać żołnierza sowieckiego jest w tym zajściu zmyślną. Tok dochodzenia pokaże, czy ten nasz domysł jest słuszny²⁹.

W oparciu o dostępne dokumenty sprawy tej nie udało się wyjaśnić.

Podobnie jak w innych powiatach na rzecz jednostek sowieckich miejscowi rolnicy musieli oddawać żywność w ramach obowiązkowych kontyngentów. Znamy fragmentaryczne dane za marzec, kwiecień i maj 1945 r. z Rogozina i niektórych gmin powiatu płockiego. W większości wykazy są imienne z określeniem wagi przekazanych zwierząt. Z Rogozina rolnicy przekazali 19 szt. bydła, natomiast w wybranych gminach wyglądało to następująco:

Lp.	Gmina	Nierogaczna [szt.]	Bydło [szt.]
1	Drobin	49	105
2	Kleniewo	38	158
3	Łęg	87	117
4	Staroźreby	34	77
5	Święcice	brak danych	12

²⁷ Inna data dzienna, niż w dokumencie płockiego UB.

²⁸ AIPN, KW MO, sygn. 00495/383, raport sytuacyjny komendanta powiatowego MO w Płocku z dnia 31 grudnia 1945 r., k. 146.

²⁹ AIPN, KW MO, sygn. 0206/124, raport operacyjny kierownika Grupy Miejskiej PUBP w Płocku z dnia 28 grudnia 1945 r., k. 26-27.

6	Zągoty	70	94
	Razem	278	563

Źródło: Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), Starostwo Powiatowe w Płocku, dostawy dla Armii Czerwonej w 1945 r., sygn. 488, imienny i liczbowy wykaz odstawionego bydła i nierogaczyny rolników z Rogozina oraz gmin Święcice, Zągoty, Drobin, Łęg, Kleniewo i Staroźreby w ramach kontyngentów dla Armii Czerwonej z marca, kwietnia i maja 1945 r., k. 1-27.

Do podanych liczb należy dodać 9 świń i 2 krowy dostarczone z gminy Święcice dla jednostki Wojska Polskiego. Oczywiście należy tu zadać pytanie, czy to było dużo, czy mało i na ile dostawy obciążały rolników. Z imiennych wykazów wynika, że rolnicy oddawali po jednej sztuce świni lub bydła, więc chyba nie było to wielkie obciążenie. Minusem natomiast było to, że odbywało się w ramach obowiązkowych kontyngentów, czyli bezpłatnie. W tym wypadku nie ma więc za bardzo powodów do oburzenia. Niestety, wojsko na wojnie zwykle żywi się kosztem miejscowej ludności i takie już jest prawo wojny. Można tu przywołać doświadczenia z czasów Księstwa Warszawskiego, okupacji niemieckiej w czasie I wojny światowej, czy wojny polsko-bolszewickiej, kiedy rekwizycje na rzecz armii dawały się mocno we znaki mieszkańcom Mazowsza Płockiego.

Kolejne straty rolnicy powiatu płockiego ponieśli latem 1945 r. w wyniku przepędu zdobycznego bydła z Niemiec do Związku Sowieckiego. Na podstawie zestawień z poszczególnych gmin wyglądało to następująco:

Lp.	Rodzaj upraw	Obszar zniszczony w hektarach	Ilość zniszczona w kwintalach
1	Zboże	804,30	18 863,88
2	Strączkowe	35,23	540,91
3	Pasza	1 647,05	150471,65
4	Oleiste	44,57	549,03
5	Okopowe	135,73	21 246,10
6	Inne	577,87	33 738,60
	Razem	3 244,75	225 510,17

Źródło: APW, UWW-WSP, sygn. 46, zestawienie szkód wyrządzonych przepędem bydła przez Armię Czerwoną w pow. płockim, na podstawie zestawienia z gmin, k. 105.

Dysponujemy też bardziej szczegółowym wykazem:

Lp.	Rodzaj upraw	Obszar zniszczony w hektarach	Ilość zniszczona w kwintalach
1.	Pszenica	117,79	2 215,56

2.	Żyto	388,94	7 148,28
3.	Owies	291,50	4 684,61
4.	Jęczmień	241,26	5 056,83
5.	Rzepak	44,29	551,95
6.	Łubin	16,73	266,01
7.	Gryka	2,05	21,50
8.	Groch	18,50	274,80
9.	Proso	1,69	15,50
10.	Koniczyna	851,74	68 090,16
11.	Mieszanka	161,68	12 316,62
12.	Saradela	84,44	5 261,80
13.	Łąki	500,78	28 890,82
14.	Wyka	30,46	2 711,20
15.	Pastwiska	27,83	1 635,65
16.	Lucerna	13,63	1 090,40
17.	Peluszka	0,74	44,00
18.	Koniczyna (ziarno)	24,50	49,00
19.	Kminek	4,50	36,00
20.	Warzywa	0,19	38,00
21.	Sady	230 drzew owocowych	
22.	Kapusta o wartości 3000 złotych		
23.	Drzewo - olszyna - 0,80 = 200 m.p.		
24.	Świerk	180 sztuk	

Źródło: APW, UWW-WSP, sygn. 46, zestawienie szkód wyrządzonych przez Armie Czerwoną w pow. płockim, k. 107.

Jak to wyglądało w praktyce możemy ocenić na podstawie zeznania 65-letniego rolnika Władysława Kaźmierkiewicza, właściciela 14-hektarowego gospodarstwa, zamieszkałego w Dziedzicach w gminie Kleniewo:

Dnia 16 października 1945 r. zajechał do mnie na pole do kop z peluszką wóz Armii Czerwonej, na którym był jeden żołnierz Armii Czerwonej, jeden mężczyzna w cywilnym ubraniu i jedna kobieta ubrana po cywilnemu i zabrali mi 2 kopy peluszki – wagi razem około 200 kg. Gdy ja zwróciłem się do żołnierza Armii Czerwonej, by mi tego nie brał, to tenże odpowiedział mi, że „ja mam, a on nie ma” i zabrał. Następnie dnia 1 listopada 1945 r. na mą łąkę z kopami siana zajechał jeden wóz Armii Czerwonej, na którym było 3-ch żołnierzy Armii Czerwonej i zabrali mi 3 kopy siana – wagi około 300 kg. Gdy ja szedłem do nich, to jeden z żołnierzy nie dał mi podejść i strzelił, mówiąc, bym poszedł dalej. Jednostka wojskowa przy pierwszym wypadku, jak i drugim nie jest mi

znana. O powyższym zaraz zameldowałem na Posterunku Milicji Obywatelskiej w Bielsku³⁰.

Podobne zeznanie złożył Józef Tokarski z Gilina w gminie Kleniewo, właściciel działki rolnej o powierzchni 5,21 ha, który 3 listopada 1945 r. zgłosił się do Zarządu Gminy [...] i zameldował, że w dniu wczorajszym Wojsko Armii Czerwonej, kwaterujące obecnie w folwarku Gilino wpędziło na jego pole o powierzchni 2,80 ha zasiane żytem, konie i owce, które całkowicie wyżarły i zniszczyły cały zasiew żyta. W/w nadmienił, że jest zniszczony cały jego jesienny obsiew³¹. Z adnotacji na piśmie wynika, że zostało przekazane do Wydziału Społeczno-Politycznego UWW celem przekazania gen. mjr. Furto- wi.

Osobne zestawienia strat i szkód w majątku samorządowym mieli sporządzić starostowie, burmistrzowie i wójtowie, jednak pismem z 7 grudnia 1946 r. starosta płocki Franciszek Danowski donosił, że nie ma żadnych pretensji z tytułu świadczeń na rzecz Armii Czerwonej³².

2. Gostynin i powiat gostyński

Wojewoda warszawski Stanisław Zratek 15 września 1945 r. w czasie pobytu w Gąbinie na posiedzeniu Zarządu Miejskiego powiedział odnośnie stosunku do Armii Czerwonej: *sojusz, a nie służalczość, zachować powinniśmy swoją godność narodową³³*. I chyba rzeczywiście na tym etapie relacji polsko-sowieckich tej służalczości nie było. W pierwszym sprawozdaniu starosty gostyńskiego Artura Zrobka z 31 lipca 1945 r. czytamy, że *na ogół stosunek ludności do Armii Czerwonej jest poprawny i zależny od zachowania się oddziałów i żołnierzy tej Armii³⁴*. W sierpniu 1945 r. starosta pisał, że *stosunek ludności do Armii Czerwonej nie zmienił się i pragnieniem ludności jest, aby armia ta jak najszybciej opuściła tereny polskie³⁵*. W październiku pisał:

³⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 64, protokół z 21 listopada 1945 r., k. 184.

³¹ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo wójta gminy Kleniewo z 9 listopada 1945 r. do starosty powiatowego w Płocku, k. 312.

³² APW, UWW-WSP, sygn. 46, pismo starosty płockiego F. Danowskiego z 7 grudnia 1945 r. do Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego, k. 51.

³³ APP, akta m. Gąbina, sygn. 754, protokół posiedzenia Zarządu Miejskiego w Gąbinie w dniu 15 września 1945 r., k. 67.

³⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 131, sprawozdanie starosty powiatowego w Gostyninie za okres od 18 stycznia do 31 lipca 1945 r., k. 6.

³⁵ APW, UWW-WSP, sygn. 131, sprawozdanie za miesiąc sierpień 1945 r., k. 1.

Stosunek ludności do Armii Czerwonej jest obojętny, w wielu wypadkach nieprzychylny, a nawet wrogi, zależnie od zachowania się żołnierzy – maruderów Armii Czerwonej. Społeczeństwo przypisuje winę dzisiejszych trudności gospodarczych właśnie Armii Czerwonej, pozostającej na naszych ziemiach³⁶

Ilustracją problemów z żołnierzami i oficerami Armii Czerwonej jest kilka konkretnych sytuacji, których opisy znajdują się w raportach starosty powiatowego i komendanta powiatowego Milicji Obywatelskiej.

Komendant powiatowy MO w Gostyninie w swoim raporcie zanotował: *W dniu 21 X 45 r. o godz. 21.30 chorąży Misztal Czesław, Dowódca Plutonu Rezerwowego przy Pow. Kom. MO w Gostyninie, znajdując się w restauracji u Sobieckiego Jana, przy ul. Plac Wolności, gdzie pił lemoniadę, będąc oparty o bufet, a plecami odwrócony do drzwi wchodowych. W tym czasie do tejże restauracji wszedł ptk rosyjski wraz z porucznikiem. Przechodząc koło chor. z prawej strony, szturmując [sic!] go łokciem, chor. Misztal odwrócił się, stając przy tym w postawie zasadniczej. Wtedy ptk rosyjski zaczął wymyślać chorążemu brutalnie odnosząc się w te słowa: – Idź ty w żopu, uchodź w pizdu i hojem. Kilkakrotnie to powtarzał, na co chorąży Misztal reagował słowami, że w hojom i w pizdu nie pójdzie. Sytuacja z minuty na minutę stawiała się coraz bardziej napięta. W pewnym momencie pułkownik błyskawicznym ruchem chwycił stojącą na bufecie butelkę od lemoniady i z całej siły uderzył chorążego w głowę i twarz z lewej strony, masakrując mu wyż. wym. części. Następnie gdy się chor. zatoczył na porucznika, który stał z tyłu za chorążym, porucznik ten przewrócił go i wyjął mu rewolwer z kabury, a ptk natomiast deptał go nogami³⁷.*

Po tym incydencie na miejscu zjawiali się milicjanci i funkcjonariusze PUBP z Gostynina. Dowódcę Plutonu Rezerwowego, sowieckich oficerów oraz obsługę restauracji zabrano do siedziby Urzędu Bezpieczeństwa na przesłuchanie. Poszkodowanego chorążego zawieziono do miejscowego szpitala, a sowieccy oficerowie, po spisaniu protokołu przesłuchania odjechali do Torunia³⁸.

Czytając tę relację trudno zrozumieć postępowanie sowieckiego pułkownika. Wszak ani nie został

obrażony, ani jego godność nie została naruszona, a polski milicjant zachował się wobec niego z należnym szacunkiem, niczym nie prowokując jego brutalnego zachowania. Jedynym wytłumaczeniem jest chyba to, że dla tego sowieckiego oficera podoficer niewiele znaczył, a polski milicjant – zgoła nic. Można było go wulgarnie zwymyślać i pobić, mając poczucie pełnej bezkarności.

W końcu listopada 1945 r. pojawiły się problemy z żołnierzami Armii Czerwonej, dyslokowanymi w Sannikach. 28-letni rolnik Jan Wróblewski zawiadomił Zarząd Gminy w Sannikach, że *w dniu 15 listopada 45 r. wieczorem żołnierze Armii Czerwonej przyszedli po kryjomu i rozebrali mi płot z desek. 10 m desek zabrali zupełnie, 8 m przewrócili mi płotu oraz oderwali i zabrali mi 3 deski ze stodoły długości 3 mtr. O powyższym zameldowałem zaraz Milicji Obywatelskiej w Sannikach³⁹.*

Także kierownik szkoły powszechnej w Sannikach skarżył się na zachowanie żołnierzy Armii Czerwonej. Zawiadamiał Zarząd Gminy:

[...] że w dniu dzisiejszym, to jest dn. 29 XI zameldowałem mi woźny szkolny, Ob. Jerzy Koza o wyrębaniu drzwi w ustępie szkolnym przez wojsko, które obsługuje kuchnię wojskową.

Przy niniejszym zaznaczam, że w zeszłym tygodniu w nocy wyrębano wszystkie ramy okienne i troje drzwi w tymże samym ustępie. Interweniowałem osobiście w tej sprawie w Zarządzie kuchni wojskowej, lecz nie można było ustalić winowajcy. Dziś woźny szkolny napotkał żołnierzy z kuchni wojsk., którzy rąbali ostatnie drzwi w ustępie szk.

Proszę Zarząd Gminny o interwencję w powyższej sprawie⁴⁰

Obie sprawy zostały przesłane do Starostwa Powiatowego w Gostyninie, a to przekazało je dalej – do Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego. Na tym ostatnim piśmie znajduje się adnotacja *Interweniowałem osobiście w Dow. Jednostki Sowieckiej w Sannikach* i podpis kierownika Oddziału Społeczno-Politycznego UWW R. Rutowskiego⁴¹.

Nie były to jedyne straty, spowodowane kwaterowaniem oddziału Armii Czerwonej w Sannikach. Na początku grudnia 1946 r. wójt gminy Sanniki Jan

³⁶ APW, UWW-WSP, sygn. 131, sprawozdanie za miesiąc październik 1945 r., k. 5.

³⁷ AIPN, KW MO, sygn. 00495/40, meldunek specjalny komendanta MO w Gostyninie z dnia 23 października 1945 r., k. 23.

³⁸ Tamże.

³⁹ APW, UWW-WSP, sygn. 64, protokół spisany z Zarządzie Gminny w Sannikach 28 listopada 1945 r., k. 307.

⁴⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo kierownika szkoły w Sannikach z 29 listopada do Zarządu Gminy w Sannikach, k. 306.

⁴¹ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo starosty powiatowego w Gostyninie A. Zrobka z 21 grudnia 1945 r. do Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w Pruszkowie, k. 304.

Olczak wyliczał wszystkie koszty i szkody w majątku samorządowym gminy.

Nie były to jedyne straty, spowodowane kwaterowaniem oddziału Armii Czerwonej w Sannikach. Na początku grudnia 1946 r. wójt gminy Sanniki Jan Olczak wyliczał wszystkie koszty i szkody w majątku samorządowym gminy:

I. Okres wojenny od ustąpienia okupanta do 9.5.1945 r.

Za zajmowany lokal szkoły w Sannikach przez żołnierzy radzieckich zł 600

Za zajmowaną rzeźnię gminną i stracone opłaty ubojowe od:

- a) 66 szt. bydła wagi do 300 kg a 250 zł....
..... zł 16 500
- b) 15 szt. świń po 50 kg a 250 zł
..... zł 3 750

Razem - zł 20 850

II. Okres powojenny od dn. 10.5.1945 r. do dn. 30.6.1946 r.

Za zajmowany lokal szkoły w Sannikach od dn. 5.5.1945 r. do dn. 15.12.1945 r. ... zł 1 200

Za zajmowaną rzeźnię gminną i stracone opłaty ubojowe od:

- a) 150 szt. bydła wagi 300 kg a 150 zł
..... zł 62 500
- b) 50 szt. owiec wagi ---- a 50 zł
..... zł 2 500
- c) 30 szt. świń wagi 60 kg a 250 zł
..... zł 7 500

Razem - zł 73 700

Zarekwirowany - zabrany majątek samorządowy:

Ze szkoły:

- 2 kotły..... zł 6 000
- 1 piec żelazny..... zł 8 000
- 3 stojące wieszaki zł 3 000
- 15 szt. zamków i antab zł 4 500

Z rzeźni:

- trichinoskop, 2 topory, 3 noże,
- 4 fartuchy gumowe i 2 pary butów gumowych zł 25 000

Razem - zł 46 500

Zniszczono:

W szkole

- a) instalacja elektryczna w lokalu szkolnym..
..... zł 7 000
- b) umywalnie, szatnia i kuchnia
..... zł 3 000
- c) rozbiórka kotlin 2-ch kuchni
..... zł 5 000
- d) urządzenie umywalni (przewody, kocioł, grzejnik, krany, itp.zł 22 000
- e) potłuczenie kanek porcelanowych
..... zł 12 000
- f) trzy tablice wiszące zł 4 500
- g) zdemolowanie ustępu (8 okien z futrynami i szybami) zł 8 000
- h) przemurówki poprzeczne zł 6 000
- i) zniszczenie placu i wyręb drzew ozdobnych
..... zł 10 000

Razem - zł 89 500

W rzeźni

- liny, kociołki, łańcuchy, haki, wagi, pieńki, rondle, miednice, patelnie, instalację elektryczną, lampy i licznik zł 50 000

Razem - zł 50 500

Ogółem zł 89 500⁴²

Na początku listopada 1945 r. doszło do poważnego zajścia z żołnierzami Armii Czerwonej w Szczawinie w powiecie gostynińskim. Jego przebieg znamy z protokołu, sporządzonego przez kierownika Oddziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego R. Rutowskiego, przedstawiciela strony sowieckiej – Romanowa, kierownika Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego Kazimierza Barana i komendanta powiatowego Milicji Obywatelskiej Burzę. W protokole czytamy:

10.XI.1945 r. Województwo otrzymało telegram o tym, że w jednej z gmin pow. Gostynin żołnierze sowieccy dokonują rabunków w tutejszych wsiach, był aresztowany sołtys i przy tym zabrano mu pieniądze skarbowe. Lustrując na miejscu wyjaśniono: 4.XI.45 r. do wsi Szczawin przybył oddział topograficzny sowiecki w/cz p.p. 28051. 7-go listopada część żołnierzy z tego oddziału była obecna na zabawie u tamtejszych mieszkańców, po tym żołnierze ci poprosili o przenocowanie ich, na co włościanin zgodził się. Kiedy żołnierze wynosili łóżko zatrzymał ich

⁴² APW, UWV-WSP, sygn. 46, pismo wójta gminy Sanniki J. Olczaka do Starostwa Powiatowego w Gostyninie, k. 12, verso 12.

komendant M.O. gm. Szczawin z jednym milicjantem. Doszło do sprzeczki. Komendant M.O., będąc pijanym, oskarżył pijanych także żołnierzy, że oni nielegalnie zabierają łóżka u miejscowych mieszkańców. Jeden z żołnierzy był zatrzymany i odprowadzony do Komendy Milicji w Szczawinie. Wtedy zgłosił się drugi żołnierz do Milicji z prośbą o zwolnienie pierwszego. Telefonowali do kierownika powiatowego B.P., który przyjechał i zwolnili żołnierza.

8.XI.45 r. przyjechał Komendant Oddziału leutenant Skiekuszenko, z nim leutenant Wasilew i więcej żołnierzy. Oni stwierdzili, że żołnierz był zatrzymany i pobity przez Milicję i poszli do Komendy Milicji celem wyjaśnienia faktu. Kiedy leutenant przyszedł do Milicji i zapytał dyżurnego o Komendanta, ten odpowiedział, że Komendant Milicji zaraz będzie. Po zeznaniu komendanta, żołnierze w tym czasie zaczęli zabierać broń Komendzie M.O. Komendant przyszedł z automatem w rękę, żołnierze chcieli zabrać komendanta Milicji ze sobą, lecz ten uciekł. Kiedy żołnierze wyszli komendant zarządził zwrot broni, a z powodu odmowy zaczął strzelać i zatelefonował do kierownika P.U.B.P. w Gostyninie z prośbą o pomoc.

Żołnierze uciekli do domu, rozpoczęli odpowiadać strzałami, przy czym rzucili pięć bomb-granatów, około budynków M.O. w odległości 150-200 m. i po tym poszli do domu na kolację. Po 10 minutach do Komendy Milicji Szczawin przyjechali pracownicy operatywni⁴³ z myślą, że na Komendę M.O. uskuteczono napad zbrojny. Dowiedziawszy się o wypadku, pracownicy M.O. i B.P. poszli do kwatery żołnierzy. Kiedy przybyli do kwatery wojskowej, rozpoczęła się strzelanina, w której był ciężko ranny jeden z żołnierzy sowieckich. Wszystkich żołnierzy i obu leutnantów przewieziono do P.U.B.P. w Gostyninie, a rannego odstawiono do szpitala. Jeden z żołnierzy zdążył uciec i zawiadomił swego Komendanta w Kutnie i złożył raport kapitanowi Fiedisowi o tym wypadku. Kapitan Kostrow zastał Komendę M.O. w Szczawinie zamkniętą i samowładnie dostał się do wnętrza. Rozbudził wszystkich milicjantów, zabierając broń. Komendant Milicji ponownie telefonował do P.U.B.P., że na Komendę Milicji powtórnie urządzono napad, lecz z B.P. nikt już nie przybył, celem uniknięcia przelewu krwi.

Kapitan Kostrow zawiadomił telefonicznie P.U.B.P. w Gostyninie, że jedzie do Gostynina i gdzie zaraz przybył. Po tym kapitan zabrał

zatrzymanych z P.U.B.P. żołnierzy i odjechał do Szczawina, gdzie stwierdził, że rzeczy jego żołnierzy są poroznoszone. Po wyjaśnieniu okazało się, że Komendant M.O. otrzymał rozkaz od kierownika P.U.B.P., żeby rzeczy były w należytym porządku. Kapitan telefonicznie prosił Kierownika P.U.B.P., aby natychmiast przyjechał do Szczawina, aby wspólnie odnaleźć zaginione rzeczy. Kierownik P.U.B.P. natychmiast przyjechał i zaginione rzeczy odnalezione zostały u okolicznych mieszkańców, za wyjątkiem niektórych służbowych dokumentów. Kapitan Kostrow z żołnierzami wyjechał do rannego, do szpitala. W czasie pobytu Kierownika B.P. i Starosty Powiatowego w Szczawinie przyszedł do nich żołnierz i groził zastrzeleniem ich, uważając ich za bandytów.

Komendant M.O. z powodu niewypełnienia rozkazu w tymże czasie został aresztowany. Leutenant Siekuszenko zeznał, że kiedy on przybył do Komendy M.O., to Komendant wrócił z ręcznym karabinem maszynowym, który odebrał mu. Leutenant złożył karabin na wóz, wrócił i zatelefonował do B.P. celem zaprowadzenia ładu. Kiedy wyszedł, rozpoczęto strzelaninę z Komendantem Milicji. Ze strony żołnierzy sowieckich wystrzałów nie było. Kiedy wrócili do domu, wartownik zauważył rakiety i wystrzelił. Leutenant rozkazał żołnierzom być w pogotowiu, lecz strzelania nie rozpoczynać i rozkaz był wykonany. Komendant M.O. wchodząc do mieszkania żołnierzy, na prośbę leutnanta, by wyjaśnili, co zaszło odpowiedział, że będzie strzelał do każdego Rosjanina. Tę odpowiedź komendanta potwierdził starszy sierżant Freckow. Następnie leutenant zeznał tak, jak zeznawał komendant M.O.

Po tym, wieczorem, o godz. 9-ej do Szczawina przybył Komendant Rozdzielczy - kapitan Fietisow z żołnierzami Komendy m. Kutna i Kompanią Państwowej Łączności. Po złożeniu raportu przez leutnanta Wasilewa, że sołtys pozna uczestników wypadku, kapitan Fietisow z całym oddziałem odjechał z powrotem do Kutna, wioząc ze sobą – dla wyjaśnienia sprawy – sołtysa. Po zarządzeniu przedstawiciela P.U.B.P. w Kutnie sołtys zaraz był zwolniony do siostry w Kutnie. Podług zeznania żony sołtysa, podczas zatrzymania sołtysa, zostały mu zabrane pieniądze i rzeczy⁴⁴.

⁴³ Raczej powinno być - operacyjni.

⁴⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 63, skargi na nadużycia i rabunki jednostek stacjonujących Armii Czerwonej, sprawozdanie wyjaśniające powód zastrzelenia topografisty A.C. przez M.O. w gm. Szczawin, pow. gostynińskiego w dniu 11.XI.1945 r. k. 65

O wydarzeniach tych informował także komendant powiatowy MO w Gostyninie w raporcie specjalnym skierowanym do Wydziału Społeczno-Politycznego Komendy MO Województwa Warszawskiego w Otwocku. W dokumencie tym czytamy m.in. o traktowaniu komendanta posterunku MO w Szczawnie Falkiewicza i jego podwładnych przez kpt. Kostrowa:

W czasie badania⁴⁵ Falkiewicza przez kpt. Kostrowa, ten ostatni bił go gumą oraz zerwał mu Krzyż Walecznych i naramienniki, bił także milicjanta Przanowskiego⁴⁶.

Nie mogąc sobie poradzić z żołnierzami sowieckimi, starosta A. Zrobek 10 listopada 1945 r. o godz. 11.30 wysłał do Warszawy telegram:

Zawiadomić ob. Wojewodę, aby wysłał Nacz. Rutowskiego z łącznikiem od Gen. FURTA, ponieważ Rosjanie zaarrestowali wójta z urzędowymi pieniędzmi oraz rabują okoliczne wsie⁴⁷.

W rezultacie następnego dnia przyjechała delegacja, mająca zbadać sytuację na miejscu:

W dniu 11.XI.1945 r. do Szczawina wyjechał przedstawiciel Marszałka Rokossowskiego kap. Turkin i delegowany z Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego, Kier. Oddziału Społ. Politycznego [Rutowski] celem ostatecznego zlikwidowania niepożądanego zajścia. Po przesłuchaniu wielu świadków z jednej i drugiej strony stwierdzono bezspornie winę i nietakt miejscowej Milicji Obywatelskiej. Oficerowie Armii Radzieckiej zostali wezwani do Generata Furta do raportu. Sprawę prowadzi powiatowe U.B. i Milicja Obywatelska⁴⁸.

Jednak w raportach innych osób, obecnych na miejscu, wina M.O. wcale nie jest taka „bezsorna”. W piśmie do Warszawy starosta A. Zrobek nadmienił:

[...] sam widziałem posterunek zdemolowany, zewnątrz dziury od pocisków w ścianach budynku, w którym mieścił się posterunek oraz znaki po pociskach w budynku gminnym. Nieza-

leżnie od tego doły strzeleckie, które zostały wykopane przez nacierających na posterunek.

Ponadto sam byłem napastowany przez żołnierza rosyjskiego, który skierował karabin automatyczny przeciwko mnie [i tylko] dzięki przytomności umysłu zażegnałem to zajście. Świadcami tego byli Kier. Resortu Bezpieczeństwa oraz wójt gminy Szczawin. Nie mówiąc o tym, że podczas mojej obecności we wsi Szczawin zostało splądrowane biuro gm. Szczawin. O powyższym telefonicznie zawiadomiłem Urząd Wojew. Warszawski. Na miejsce przybył Naczelnik Wydz. Społeczno-Politycznego, który przeprowadził szczegółowe dochodzenie⁴⁹.

Wójt gminy Szczawin Śniecikowski dodawał nieco szczegółów. W jego dwóch relacjach czytamy:

Melduje, że w dniu 9.XI.1945 r. o godzinie 4-5 po południu przyjechali od kierunku Kutna do Szczawina 2 (dwa) wozy żołnierzy Armii Sowieckiej, uzbrojeni w automaty i granaty ręczne. Przybyli do wsi Szczawin Kościelny i zaatakowali posterunek Milicji Obywatelskiej, strzelając i rzucając ręczne granaty. Ludność miejscowa została tym faktem mocno wystraszona, ze swych zagród uciekła w pole, chroniąc się tym sposobem od śmierci. Dodaję, że do prywatnego mieszkania Sekretarza gminy wpadły dwie kule, rozbijając dwie szyby⁵⁰.

Dzień później wójt Śniecikowski dodawał jeszcze inne fakty:

Melduję, że w dniu 9.XI.1945 roku, około godziny 5.30 po południu zajeżdżał samochód z wojskiem sowieckim w sile około 10-ciu żołnierzy sowieckich do Ob. sołtysa Olejniczaka Józefa w Szczawinku w [czasie] nieobecności jego, który poszedł w celu wyszukania podwód dla wojska sowieckiego, którzy kwaterowali w wiosce Szczawinek, gminy Szczawin. [Żołnierze] dokonali rewizji u w/w, zabierając około 2 500 zł gotówki, które to były pieniądze zebrane z podatku gruntowego i składki ogniowej z terenu sołectwa Szczawinek. Jak również w/w Ob. sołtysowi zabrano z domu, mieszkania: osobiste rzeczy, trzy sukienki, 2 pary spodni męskich i bieliznę w ilości nieznaną⁵¹.

i verso k.65; AIPN, KW MO, sygn. 00495/40, protokół dot. zajść w Szczawinie z dnia 11 listopada 1945 r., k. 26-27.

⁴⁵ Należy to rozumieć jako - przesłuchania.

⁴⁶ AIPN, KW MO, sygn. 00495/40, meldunek specjalny dot. zajść w Szczawinie z dnia 17 listopada 1945 r., k. 25.

⁴⁷ APW, UWW-WSP, sygn. 64, notatka – telefon z Gostynina od ob. Starosty dn. 10/XI, godz. 11.30., k. nlb.

⁴⁸ APW, UWW-WSP, sygn. 64, sprawozdanie wyjaśniające powód zastrzelenia topografisty..., k. 111.

⁴⁹ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo starosty gostynińskiego z 16 listopada 1945 r. do wojewody warszawskiego, k. 112.

⁵⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo wójta gminy Szczawin z 9 listopada 1945 r. do starosty powiatowego w Gostyninie, k. 113.

⁵¹ APW, UWW-WSP, sygn. 64, pismo wójta gminy Szczawin

Wkrótce starosta A. Zrobek znowu miał kłopot. 18 lutego 1946 r. do Wydziału Społeczno-Politycznego UWW pisał:

[...] proszę o spowodowanie zabrania ze Szpitala Powiatowego rosyjskiego lejtnanta Storożenko Aleksandra z jednostki wojskowej 668-02 m. obłast Siewierkazanstan⁵² miasto Pietropawłosk, który może być już wypisany.

Pożądanę by było, żeby był zabrany jak najwcześniej, tym bardziej, że jego zachowanie jest często b. przykre dla otoczenia (upija się)⁵³.

W odpowiedzi kierownik Wydziału R. Rutowski pisał, że po porozumieniu się z gen. P. Furtem uznano, że A. Storożenko winien być skierowany natychmiast przez M.O. do dyspozycji Gen. Furta, przedstawiciela A. C. Warszawa, Park Paderewskiego⁵⁴.

W marcu 1946 r. starosta gostyński znowu pisał do Pruszkowa w związku z problemami z żołnierzami, tym razem w Łącku. W załączonym piśmie Stanisława Witkowskiego z Państwowego Stada Ogierów w Łącku czytamy:

Nawiązując do osobistego porozumienia w sprawie niszczenia parku w Łącku oświadczam, co następuje: W pałacu w Łącku stacjonuje załoga wojskowa składająca się z 2-ch szeregowych Polaków oraz zwierzchnika ich szeregowego armii sowieckiej Kowalenko Iwana. Załoga ta podlega bezpośrednio oddziałowi wojskowemu, stacjonującemu w Sannikach – obecnie przeniesionemu do Bydgoszczy.

Żołnierze ci stale wyrąbują drzewa w zabytkowym parku łąckim nie tylko na swój użytek, ale i na sprzedaż. Swego czasu złożone zostało w powyższej sprawie doniesienie do miejscowego posterunku Milicji Obywatelskiej. Szeregowiec sowiecki oświadczył, że zabiera tylko wywroty, co nie jest zgodne z prawdą, a nawet i wywroty stanowią własność Skarbu Państwa i nie mogą być przedmiotem samowolnego użytkowania.

W dniu dzisiejszym łącznie z Ob. Witkowskim Stanisławem, sekretarzem Stada, Wiśniewskim Janem, magazynierem Stada oraz Sikorskim Janem, masztalerzem, byliśmy świadkami, jak dwaj żołnierze zaopatrzeni w piłę i siekiere wyrąbali kilka akacji zupełnie zdrowych w parku.

win z 10 listopada 1945 r. do starosty powiatowego w Gostyninie, k. 114.

⁵² Zapewne chodziło o Północny Kazachstan.

⁵³ APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo starosty A. Zrobka do Wydziału Społ.-Polit. UWW z 18 lutego 1946 r., k. 185.

⁵⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo R. Rutowskiego z 11 marca 1946 r. do starosty pow. gostyńskiego, k. 187.

Na zapytanie, z czyjego polecenia to czynią, odpowiedzieli, że z polecenia ich zwierzchnika Kowalenko Iwana, który w tej chwili jest nieobecny, gdyż pojechał do Bydgoszczy po prowiant. Za chwilę podjechał – widocznie umówiony uprzednio – gospodarz ze wsi Łąck Kamiński Jan oraz wdowa Osmańska Maria, również zamieszkała we wsi Łąck. Załadowali wspólnie z żołnierzami wyrąbane akacje i według wszelkiego prawdopodobieństwa mieli zamiar wywieźć do siebie, zresztą Osmańska oświadczyła, że miała od żołnierzy dostać gałęzie. Wobec tego, że byliśmy obecni, drzewo zostało przewiezione pod pałac i tam zdjęte, a żołnierze oświadczyli, że to dla nich na opał.

Udaliśmy się na posterunek Milicji, prosząc o natychmiastową interwencję, jednakże nie mogliśmy uzyskać takowej z tego względu, że na posterunku był obecny tylko jeden milicjant.

Zabytkowy park w Łącku jest już bardzo mocno przetrzebiony i o ile stan bezpieczeństwa i ochrony nie zostanie zmieniony, piękny zabytek kultury ulegnie całkowitej zagładzie⁵⁵.

Nie był to koniec kłopotów z żołnierzami sowieckimi. 20 marca wicestarosta gostyński H. Tomczak zgłaszał do WSP UWW odpisy protokołów w sprawie kradzieży drzewa z lasu państwowego i kłusownictwa na terenie lasów państwowych przez żołnierzy Armii Czerwonej stacjonujących w maj. Koszelew, gm. Szczawin tuł. powiatu z prośbą o interwencję⁵⁶. Z załączonych protokołów, spisanych przez leśniczego Edmunda Jezierskiego wynika, że żołnierze Armii Czerwonej od 20 grudnia 1945 r. do 20 lutego 1946 r. samowolnie wycinali drzewa do opalania zajmowanego przez nich mieszkania. Było to 88 szt. brzozy, 10 szt. sosny i 3 szt. modrzewia o wartości 10 235 zł. Na przełomie lutego i marca 1946 r. wycięli jeszcze 4 brzozy o wartości 915 zł. Komendant oddziału odmówił podpisania pokwitowania⁵⁷.

Oczywiście można zrozumieć, że wobec braku opatu żołnierze wycinali drzewa, jednak odmowa podpisania protokołu, który mógłby stać się podstawą do wypłaty odszkodowania określała te czyny jako bezprawne. Do tego dochodziło kłusownictwo, aby urozmaicić sobie menu, jednak tutaj brak konkretów.

Innego rodzaju problemem były dziwne relacje łączące żołnierzy sowieckich z Niemcami,

⁵⁵ APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo S. Witkowskiego z 6 marca 1946 r. do starosty powiatowego w Gostyninie, k. 248.

⁵⁶ APW, UWW-WSP, sygn. 90, pismo H. Tomczaka z 20 marca 1946 r. do WSP UWW, k. 260.

⁵⁷ APW, UWW-WSP, sygn. 90, protokoły nr 35 i 38 z 26 lutego i 1 marca 1946 r., k. 261, 262.

trzymanymi w zabudowaniach majątku w Studzieńcu w gminie Słubice. Według meldunku specjalnego z Komendy Powiatowej MO w Sochaczewie, przesłanego do komendanta wojewódzkiego MO ds. polityczno-wychowawczych:

W dniu 11.10.45 r. po otrzymaniu telefonu z posterunku Iłów, że grupa żołnierzy sowieckich we wsi Kępa, gm. Iłów zabiera Niemców wraz z całym ich dobytkiem, przydzielonych do gospodarzy i przy okazji zabiera dobytek gospodarzom, udałem się tam wraz z grupą operacyjną M.O. i P.U.B.P. Z zebranych informacji na miejscu okazało się, że żołnierze sowieccy wywieźli już Niemców, jak również zabrane bagaże do maj. Studzieniec, gm. Słubice, pow. Gostynin. Po przyjeździe do Studzieńca odnalazłem zabranych Niemców i bagaże w czworaku, gdzie ich umieścili żołnierze sowieccy.

W wyżej wymienionym majątku kwateruje oddziałek wojskowy sowiecki o zadaniach nieświadomych. Z zeznań mieszkańców wynika jasno, że to oni urządzili ten wypad, ponieważ widziano, jak tych Niemców przywieźli. Gdy wsiadali Niemcy do naszego samochodu, wyszło 3-ch żołnierzy sowieckich i starali się przeszkodzić w zabraniu Niemców. Jedną Niemkę ukryli uprzednio. Żołnierze ci uprawiali ten proceder od dłuższego czasu, grupując Niemców i Niemki w zabudowaniach folwarcznych i opiekując się nimi troskliwie, przygotowując ich jednocześnie do wyjazdu na zachód.

Z zeznań Niemców wynika, że uprzednio zostali powiadomieni, aby spakowali rzeczy i przygotowali się do wyjazdu za Odrę. Ponieważ daje się odczuć pewne zorganizowanie u Niemców, które pomaga im w ucieczce, sprawa ta wygląda mocno podejrzaną. Co pobiera od Niemców wymieniony oddziałek sowiecki i jakiego jest nastawienia politycznego, na razie nie wiadomo.

Wobec przytoczonych faktów, proszę Komendę Wojewódzką o interwencję u miarodajnych władz Wojsk Sowieckich w celu wyświeślenia działalności wspomnianych żołnierzy i ukroczenia uprawianego przez nich procederu, ponieważ bardzo to źle wpływa na okoliczną ludność⁵⁸.

W rezultacie meldunku kierownik Wydziału Społeczno-Politycznego UWW R. Rutowski prosił starostę powiatowego w Gostyninie o nadesłanie

⁵⁸ APW, UWW-WSP, sygn. 58, koperta - wysiedlenia Niemców w Studzieńcu, meldunek specjalny zcy kmdta pow. MO w Sochaczewie z 13 października 1945 r. do kmdta woj. MO w Otwocku, k. 2.

sprawozdania, gdzie są wywożeni Niemcy z maj. Studzieniec, czy prowadzona jest ewidencja wywiezionych, jak również pozostałych na robotach rolnych w majątku Studzieniec. Jak stwierdziliśmy na miejscu w majątku, obecnie znajduje się tam do 70 osób starszych i dzieci. Proszę zabronić wójtowi gminy wywozić volksdeutscheów przez nieodpowiednich osobników w nieznane⁵⁹.

W odpowiedzi na to pismo starosta gostyniński A. Zrobek 9 listopada 1945 r. pisał do Wydziału Społeczno-Politycznego, że:

a) w maj. Studzieniec, w którym stacjonuje dotychczas jednostka wojskowa radziecka było i jest kilkudziesięciu Niemców-volksdeutscheów, przeważnie osób starszych i dzieci. Niemcy ci używani są do robót rolnych w tym majątku. W m-cu października rb. Komendant omawianej wyżej jednostki wojskowej zwrócił się do tut. Starostwa o udzielenie zezwolenia na wyjazd kilkunastu osobom do Niemiec, motywując tym, że roboty rolne zostały zakończone. Pozwolenia takiego nie otrzymał i być może, że wydał im od siebie zezwolenie na wyjazd kolejną prawdopodobnie do Niemiec. Ewidencji tych osób, którzy rzekomo wyjechali Starostwo nie posiada.

b) Ewidencji pozostałych na robotach rolnych w maj. Studzieńcu Starostwo nie prowadzi, a tylko Zarząd Gminy Słubice.

c) Wydałem zarządzenie Wójtom gmin nie wywożenia volksdeutscheów przez nieodpowiednich osobników w nieznane⁶⁰.

Jednocześnie sprawa musiała być omawiana z gen. Furtem, gdyż 3 listopada 1945 r. R. Rutowski pisał do Komendy Milicji Obywatelskiej Województwa Warszawskiego, że:

[...] zgodnie z poleceniem gen. Furta zaprzestano wszelkiej translokacji i wysiedlania Niemców z maj. Studzieniec pow. gostynińskiego przez jednostki wojska radzieckiego jako niepowołanych do tego celu⁶¹.

W ten sposób zakończył się wielce podejrzany proceder wywożenia Niemców z majątku w Studzieńcu.

⁵⁹ APW, UWW-WSP, sygn. 58, koperta - wysiedlenia Niemców w Studzieńcu, pismo R. Rutowskiego do starostwa gostynińskiego z 2 listopada 1945 r., k. 4.

⁶⁰ APW, UWW-WSP, sygn. 58, koperta - wysiedlenia Niemców w Studzieńcu, pismo starosty gostynińskiego A. Zrobka z 9 listopada 1945 r. do Wydziału Społ.-Polit. UWW, k. 5.

⁶¹ APW, UWW-WSP, sygn. 58, koperta - wysiedlenia Niemców w Studzieńcu, pismo R. Rutowskiego z 3 listopada 1945 r. do Komendy Wojewódzkiej MO w Otwocku, k. 3.

Tak jak w innych powiatach, również na terenie powiatu gostynińskiego rolnicy musieli dostarczać furaz dla koni i żywność dla Armii Czerwonej. Według wykazu przesłanego do Starostwa Powiatowego w Gostyninie rolnicy, zamieszkali w Gąbinie w związku z przemarszem Armii Czerwonej od 19 stycznia do 23 sierpnia 1945 r. ponieśli następujące straty:

- zniszczenie zasiewów zbóż na 24 ha
- pobranie 632 qu zboża i 230 qu ziemniaków
- zniszczenie 18 ha łąk i koniczyny
- pobranie 435 qu ziemniaków
- konie – 152 szt.
- krowy – 198 szt.
- owce – 82 szt.
- świnie – 202 szt.
- drób – 349 szt.⁶²

Spośród kilkudziesięciu protokołów strat poszczególnych rolników (ostatni nosi numer 57) w zasobie archiwalnym zachowało się 12 takich dokumentów. Dla przykładu możemy podać dokładne dane pobranych świadczących 19, 20 i 21 stycznia 1945 r. od konkretnych rolników, zamieszkałych w Gąbinie:

Lp.	Imię i nazwisko	Rodzaj zwierzęcia	Ilość	Waga w kg
1.	Jan Gapiński	Świnia	1	125
2.	Stefania Karasińska	Wieprz	1	130
3.	Janusz Jankowski	Krowa	5	2 050
		Wieprz	2	300
		Owca	1	70
4.	Tadeusz Jankowski	Krowa	2	850
		Owca	1	80
5.	Sabina Fortuna	Świnie	3	450
		Owca	1	80
6.	Stanisław Sikorski	Krowy	2	800
		Baran	1	80
		Świnie	2	320
7.	Wacław Marcinkowski	Krowy	4	1690
		Jałówki	2	600
		Owca	2	180
		Świnie	6	940
8.	Janusz Puternicki	Owce	2	150
9.	Antoni Wejman	Krowy	2	900

⁶² APP, akta m. Gąbina, straty wojenne w 1945 r., sygn. 762, wykazy strat, poniesionych w ziemiopłodach i inwentarzu żywym przez rolników m. Gąbina w związku z przemarszem i pobytem Armii Czerwonej za czas od wkroczenia po dzień dzisiejszy z 23 sierpnia 1945 r., k. 4, 5.

	Jałówka	1	200
	Świnie	3	270
	Prosięta	6	60

Źródło: opracowanie własne na podstawie: APP, akta m. Gąbina, straty wojenne w 1945 r., sygn. 762, protokoły pobranych przez Armię Czerwoną w styczniu 1945 r. zwierząt od rolników zamieszkałych w Gąbinie, k. 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 17.

Oprócz żywca oddziały Armii Czerwonej pobrały też zboże, siano, koniczynę, ziemniaki. Znamy dane dotyczące kilku rolników:

- Felicja Wojdowska – 6 mtr. jęczmienia, 18 mtr. owsa, 10 mtr. siana, 10 mtr. koniczyny;
- Stanisław Wójcicki – 2 mtr. pszenicy, 11 mtr. jęczmienia, 6 mtr owsa, 5 mtr. siana;
- Aurelia Jankowska – 2 mtr. pszenicy, ½ mtr. jęczmienia, 2 mtr. owsa, 4 mtr. siana, 2 mtr. koniczyny, 4 mtr. słomy, 6 mtr. ziemniaków;
- Franciszek Gaworski – 6 mtr. żyta, 1 mtr jęczmienia, 2 mtr. owsa, 5 mtr. siana, 8 mtr. słomy, 20 mtr. ziemniaków;
- Jakub Zalewski - 7 mtr. owsa, 15 mtr. siana, 10 mtr. koniczyny⁶³.

Na podstawie tych suchych liczb trudno określić od czego zależała wysokość pobranego żywca i ziemiopłodów, czy od wielkości i zamożności gospodarstwa, czy też nie ma tu żadnego klucza. Faktem jest natomiast, że według zachowanych wykazów od rolników pobierano albo żywca albo ziemiopłody. Wobec niekompletności materiału nie wiadomo, czy była to reguła.

Dysponujemy natomiast pełnymi danymi, dotyczącymi poszczególnych gmin powiatu gostynińskiego oraz danymi całościowymi:

Lp.	Rodzaj ziemiopłodów	Ilość hektarów	Ilość plonów w kwintalach	Uwagi
1.	Zboże	379,62	1654	Na pniu
			5 800,2	Rekwizycja w ziarnie, zniszczono w stogach, itd.
2.	Okopowe	28,75	2 707	Na pniu
			8 628,75	Rekwizycja z kopców
3.	Strączkowe	19,25	247	Na pniu
			29,1	Zarekwirowano w ziarnie

⁶³ APP, akta m. Gąbina, straty wojenne w 1945 r., sygn. 762, protokoły pobranych przez Armię Czerwoną w styczniu 1945 r. zwierząt od rolników zamieszkałych w Gąbinie, k. 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 17.

4.	Pasza	152,65	4 967	Na pniu
			3 212,8	Zarekwirowano ze stodół i stogów
5.	Oleiste	4,28	12	Na pniu
			2	Rekwizycja w ziarnie
6.	Inne	1	5	Na pniu
			930,25	Rekwizycja w ziarnie
				1690
	Razem	585,55	28 195,1	600

Źródło: APW, UWW-WSP, sygn. 49, pismo starosty gostynińskiego z 24 sierpnia 1945 r. do Wydziału Odszkodowań Wojennych Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w Pruszkowie z wykazem szkód i strat, poniesionych w wyniku przemarszu i postoju Armii Czerwonej na terenie pow. gostynińskiego w okresie od 17 stycznia do 22 sierpnia 1945 r.

Na tzw. nariady z terenu pow. gostynińskiego pobrano mięsa:

- świnina – 300 kg
- wołowina – 21 225 kg
- baranina – 150 kg⁶⁴.

Starosta A. Zrobek wystąpił też do Urzędu Wojewódzkiego wykaz zarekwirowanego żywca:

- konie – 3 820 szt.
- bydło rogate – 3 929 szt.
- świnie – 3 889 szt.
- drób – 13 549 szt.
- inne – 126 szt.

⁶⁴ APW, UWW-WSP, sygn. 49, pismo starosty gostynińskiego z 24 sierpnia 1945 r. do Wydziału Odszkodowań Wojennych Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w Pruszkowie z wykazem mięsa pobranego na „nariady” w okresie od 17 stycznia do 22 sierpnia 1945 r. W komentarzu starosta napisał, że wymienione ilości mięsa zostały rzeczywiście pobrane i że „należność nie została uregulowana”, k. 15.

Łącznie było to 27 916 szt. różnych zwierząt o wadze 1 491 452 kg⁶⁵.

Zachowały się imienne wykazy zarekwirowanego inwentarza żywego i ziemiopłodów u poszczególnych rolników i w gminach powiatu gostynińskiego. Ponieważ przytaczanie ich byłoby nużące, poprzestaniemy na wniosku, że zwykle rekwirovano po jednej sztuce zwierząt (konie, krowy, świnie). Większe ilości dotyczyły kur i kaczek – od kilku do nawet 23 i 30. Zdarzały się też rekwizycje wozów i uprzęży. Większe ilości zarekwirowanego mienia dotyczyły majątków. Np. w majątku w Skrzanych (gm. Skrzany) pobrano 30 koni, 162 kury, 14 indyków, 10 kaczek, 10 perlic, 64 świnie i 23 krowy⁶⁶. W majątku Waliszew na ternie gminy Szczawin zarekwirowano: 21 koni, 19 krów, 3 woły, 17 jałówek, 6 świń, 48 prosiaków, 3 metry grochu, 160 metrów koniczyny, 6 metrów trawy nasiennej⁶⁷.

Wszystkie wykazy były sporządzane w sierpniu 1945 r. na polecenie Wydziału Odszkodowań Wojennych Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w Pruszkowie. A zatem władze państwowe miały nadzieję na uzyskanie odszkodowania dla rolników za zarekwirowany żywiec i furaz. Czy to nastąpiło? Nic na ten temat nie wiadomo.

Dokończenie nastąpi

⁶⁵ APW, UWW-WSP, sygn. 49, pismo starosty gostynińskiego z 24 sierpnia 1945 r. do Wydziału Odszkodowań Wojennych Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w Pruszkowie z wykazem szkód i strat w inwentarzu żywym, powstałym wskutek przemarszu i postojów Armii Czerwonej na terenie powiatu gostynińskiego w okresie od 17 stycznia do 22 sierpnia 1945 r., k. 32.

⁶⁶ APW, UWW-WSP, sygn. 49, Wykaz szkód, wyrządzonych przez przemarsz Armii Czerwonej na terenie powiatu gostynińskiego, gm. Skrzany, k. 9.

⁶⁷ APW, UWW-WSP, sygn. 49, Wykaz szkód, wyrządzonych przez przemarsz Armii Czerwonej na terenie powiatu gostynińskiego, gm. Szczawin.

BEHAVIOR OF RED ARMY SOLDIERS IN NORTH WEST POVIATS WARSAW VOIVODESHIP IN 1945 AND 1946 IN ARCHIVAL DOCUMENTS. PART II - POVIATS PŁOCK AND GOSTYNIN

Summary

Red Army soldiers passed through Warsaw voivodeship twice: in January 1945 during the offensive against German troops and this summer, returning to the Soviet Union after winning the war. In both cases, some of them committed assaults, rape, theft and illegal requisition against the Polish population, which was noted in the documents of poviats and voivodeship authorities.

Keywords: Red Army, 1945, Warsaw voivodeship, Płock poviats, Gostynin poviats

ZAJŚCIA W WYSZOGRODZIE 13-14 MAJA 1947 R. NIEZNANY EPIZOD Z DZIEJÓW MIASTA

Abstrakt

Artykuł przedstawia wydarzenia, jakie miały miejsce w Wyszogrodzie w połowie 1947 r. Doszło wówczas do zamieszek między mieszkańcami miasta a funkcjonariuszami miejscowego posterunku Milicji Obywatelskiej i Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego z Płocka. W wyniku zajęć, które miały podłoże polityczne, wielu protestujących zostało aresztowanych. Tekst opisuje przyczyny, przebieg i konsekwencje tych wydarzeń.

Słowa kluczowe: Wyszogród, Płock, Milicja Obywatelska, Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego, Polska Partia Robotnicza

Dwa lata po zakończeniu II wojny światowej doszło do zajęć pomiędzy mieszkańcami Wyszogrodu a funkcjonariuszami miejscowego posterunku Milicji Obywatelskiej (MO)¹. Działania milicjantów wspieranych przez funkcjonariuszy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (PUBP) w Płocku odbiły się szerokim echem nie tylko w mieście, ale także w całym powiecie płockim. Wydarzenia te miały miejsce cztery miesiące po wyborach do Sejmu Ustawodawczego, które zakończyły okres legalnej walki o polityczny kształt powojennej Polski. Sfałszowane przez komunistów wyniki wyborów wyeliminowały z życia politycznego Polskie Stronnictwo Ludowe, które jako jedyna siła polityczna podjęła nierówną walkę z Polską Partią Robotniczą i zależnymi od niej ugrupowaniami satelickimi o suwerenne i demokratyczne państwo². Dwudniowe zajęcia, zapoczątkowane kradzieżą roweru przez milicjanta, były nie tylko odpowiedzią na niewłaściwe zachowanie funkcjonariusza, który powinien stać na straży ładu i porządku publicznego, ale także miały wymiar polityczny.

We wtorek 13 maja 1947 r. do Wyszogrodu przybył referent Starostwa Powiatowego w Płocku w celu ściągnięcia od mieszkańców zaległych świadczeń rzeczowych. Komendant posterunku MO, mieszącego się przy ul. Narutowicza róg Rembowskiej, przydzielił do jego ochrony młodego stażem milicjanta Stanisława Olczaka³. Ten, widząc jadącego

rowerem ucznia miejscowego gimnazjum, postanowił mu go zarekwirować. Rowery były wówczas podstawowym środkiem lokomocji nowo powstałej formacji policyjnej. Całemu zajściu przyglądali się przypadkowi wyszogrodzianie, którzy murem stanęli w obronie chłopca. Dodatkowo atmosferę podgrzewała niechęć miejscowej ludności do Milicji, która jednoznacznie kojarzona była z władzą komunistyczną. W stronę Olczaka i pracującego na posterunku Niemca posypały się okrzyki: *Nie dawać roweru, niech sobie kupi, oni zarabiają lepiej od nas!*⁴. Mieszkańcy nie zdołali jednak przeszkodzić milicjantowi w kradzieży jednoślada. Funkcjonariusz odjechał nim w nieznanym kierunku.

Kilka minut później pełniący na posterunku służbę funkcjonariusz Tadeusz Baczewski⁵ wraz z Niemcem udał się po wodę do pobliskiej studni. W drodze powrotnej obaj zostali zaatakowani przez kobiety, które oskarżyły tego drugiego o pobicie chłopca. Doszło do rękoczynów. Kobiety próbowały bezskutecznie rozbroić milicjanta, a Niemca dotkliwie pobiły. Według zachowanych źródeł *zmasakrowano i wybito mu oko*. W obronie tego ostatniego stanął

¹ Krótki opis zajęć w Wyszogrodzie przedstawił J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej bezpieki. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku 1945–1956*, Warszawa 2007, s. 69.

² Szerzej na ten temat zob. M. Żuławnik, *Działania Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku wobec Polskiego Stronnictwa Ludowego podczas wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 1947 r.*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2017, t. IX, s. 343-360.

³ Stanisław Olczak (ur. w 1914 r.) – ukończył 4 klasy

szkoły powszechnej, z zawodu był rolnikiem. Do KP MO w Płocku został przyjęty 19 lutego 1947 r., ze służby odszedł na własną prośbę 30 kwietnia 1948 r. Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), sygn. 0891/1371, Akta personalne funkcjonariusza MO Stanisława Olczaka.

⁴ AIPN, sygn. 0206/12, t. 2, Meldunki i raporty specjalne z wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego do Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego za rok 1947, Raport specjalny szefa WUBP w Warszawie do MBP, 16 V 1947 r., k. 62.

⁵ Tadeusz Baczewski (ur. w 1922 r.) – ukończył 6 klas szkoły powszechnej, z zawodu był robotnikiem-śluszarzem. W szeregi MO został przyjęty 5 października 1946 r., zwolniony dyscyplinarnie 31 lipca 1954 r. AIPN, sygn. 0891/168, Akta personalne funkcjonariusza MO Tadeusza Baczewskiego.

referent gminny UB Adam Klonowski⁶, którego na miejsce zdarzenia sprowadziła jego żona Alicja Listke, z pochodzenia Niemka. Awantura trwała około godziny. W jej wyniku w nocy z 13 na 14 maja milicjanci aresztowali dwie kobiety, którym postawiono zarzut doprowadzenia do zajść.

Następnego dnia ok. godz. 8.00 przed posterunkiem Milicji Obywatelskiej ponownie zebrali się mieszkańcy Wyszogrodu w liczbie ok. 300 osób. Domagali się natychmiastowego uwolnienia zatrzymanych kobiet. Pod adresem funkcjonariuszy wznosili okrzyki: *Lepiej będzie dali chleba, co to za demokracja, jeżeli się zamyka kobiety za uderzenie Niemca!*⁷. Padły także hasła antyrządowe i antysowieckie. Wciąż bowiem wśród mieszkańców miasteczka żywa była pamięć o sfalszowanych przez komunistów wynikach wyborów do sejmiku konstytucyjnego. Po pewnym czasie demonstracja została rozwiązana.

Tymczasem szef PUBP w Płocku Stanisław Gołębiowski, I sekretarz Komitetu Powiatowego PPR Jakub Krajewski i komendant powiatowy MO por. Edward Sobolewski postanowili skierować do Wyszogrodu funkcjonariuszy UB i Milicji celem uspokojenia sytuacji i aresztowania najaktywniejszych uczestników zajść. W nocy z 14 na 15 maja milicjanci i ubecy zatrzymali 11 osób, w tym sześć kobiet: Marię Gabin, Antonię Witwicką, Alfredę Zalewską, Stanisławę Włodarską, Janinę Szkop, Reginę Zalewską oraz Jana Grzelaka, Eugeniusza Mijasa, Jana Mielczarskiego, Józefa Szulejewskiego i Zygmunta Balcińskiego⁸. W większości byli to miejscowi robotnicy, niektórzy z nich należeli do partii politycznych. Jeden z mężczyzn zdołał uciec z obławy, jednak już następnego dnia sam zgłosił się do siedziby płockiej bezpieki przy ul. 1 Maja. Podczas przesłuchania mężczyzna zeznał, że po ucieczce zatrzymał go Adam Klonowski i dotkliwie pobił. W obawie o swoje życie oraz przed możliwymi konsekwencjami związanymi z ucieczką, postanowił oddać się w ręce funkcjonariuszy UB.

W piątek 16 maja funkcjonariusze PUBP w Płocku przeprowadzili dochodzenie w sprawie dwudniowych zajść w Wyszogrodzie. Ostatecznie wypuścili z aresztu wszystkich zatrzymanych, gdyż nie

dopatrzyli się żadnych przewinień z ich strony, mimo że podczas wydarzeń tłum skandował okrzyki godzące w komunistyczne władze i Związek Sowiecki. O doprowadzenie do zajść ubecy oskarżyli milicjantów z Wyszogrodu, których niebawem dotknęły reperkusje. 24 maja 1947 r. Stanisław Olczak został przeniesiony do Komisariatu MO w Płocku⁹, natomiast Tadeusz Baczewski pod koniec 1948 r. zasilił szeregi Samodzielnej Kompanii Operacyjnej Komendy Wojewódzkiej MO w Otwocku. Powodem przeniesienia Baczewskiego był alkoholizm oraz problemy w relacjach z przełożonymi. Ostatecznie został dyscyplinarnie zwolniony z Milicji 31 lipca 1954 r. Z kolei Olczak – zagorzały obrońca Kościoła katolickiego i duchowieństwa – ze służby odszedł na własną prośbę 30 kwietnia 1948 r. Inaczej potoczyły się losy referenta gminnego UB Adama Klonowskiego, który kilka miesięcy później został zwolniony ze służby *dla dobra i uspokojenia opinii publicznej*¹⁰. Z aparatu bezpieczeństwa usunięto go nie tylko za udział w zajściach oraz za nieodpowiednie zachowanie, ale także dlatego, że *8 maja 1947 r. [...] bez wymaganego zezwolenia swoich zwierzchników zawarł w Wyszogrodzie związek małżeński z 17-letnią Alicją Listką, córką volksdeutscha II grupy*¹¹. Klonowski miał z nią syna. Zanim został zwolniony ze służby, odbył jeszcze czternastodniowy areszt.

Szef PUBP w Płocku w raporcie złożonym 18 maja 1947 r. swojemu odpowiednikowi w Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie zanotował:

*Obecnie panuje [w Wyszogrodzie] całkowity spokój. Ludność mówi do Milicji, że sądziliście, że nas w UB powieszają, tymczasem nas wypuszczono, ponieważ tam są ludzie uczciwi i przekonali się, że żadnej winy z naszej strony nie ma*¹².

Z kolei komendant powiatowy MO w swoim sprawozdaniu za miesiąc maj w ogóle nie wspominał o tych wydarzeniach. Napisał jedynie:

*Na terenie powiatu płockiego w miesiącu maju wystąpień antydemokratycznych i antypaństwowych nie notowano. Napadów na posterunki MO również nie było*¹³.

⁶ Adam Klonowski (ur. w 1908 r.) – ukończył 3 klasy szkoły powszechnej, z zawodu był murarzem. Od kwietnia 1945 r. pełnił funkcję referenta w PUBP w Płocku, został zwolniony na wniosek specjalny 1 sierpnia 1947 r. AIPN, sygn. 0892/488, Akta personalne funkcjonariusza SB Adama Klonowskiego; J. Pawłowicz, dz. cyt., s. 241-241.

⁷ AIPN, sygn. 0206/124, Raport dekadowy szefa PUBP w Płocku za okres 8–18 V 1947 r., k. 224.

⁸ Mimo kwerendy przeprowadzonej w Archiwum IPN w Warszawie, nie udało się odnaleźć bliższych informacji o aresztowanych osobach.

⁹ AIPN, sygn. 0891/1371, cz. 2, Akta personalne funkcjonariusza MO Stanisława Olczaka, Charakterystyka kpr. Stanisława Olczaka, 17 IV 1948 r., k. 2.

¹⁰ AIPN, sygn. 0892/488, Akta personalne funkcjonariusza SB Adama Klonowskiego, Wniosek o zwolnienie Adama Klonowskiego, 28 VII 1947 r., k. 30.

¹¹ Tamże, Raport naczelnika Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Warszawie, 11 VII 1947 r., k. 28.

¹² AIPN, sygn. 0206/124, Raport dekadowy szefa PUBP w Płocku za okres 8–18 V 1947 r., k. 224.

¹³ AIPN, sygn. 00495/491, Sprawozdania KP MO w Płocku

Słowa Stanisława Gołębiowskiego odzwierciedlają napiętą sytuację panującą między komunistyczną policją polityczną a Milicją w skali całego kraju. Obie formacje rywalizowały bowiem o palmę pierwszeństwa w resorcie bezpieczeństwa publicznego. Rywalizacja ta wyrażała się m.in. wspólnymi oskarżeniami rzucanymi przy każdej nadarzącej się okazji. Z raportu Gołębiowskiego wynika, że zatrzymanych wyszogrodzian milicjanci mieli straszyć brutalnymi działaniami funkcjonariuszy UB. Nie było w tym stwierdzeniu przesady, gdyż ubecy bardzo często przekraczali dopuszczalne granice podczas wykonywania obowiązków służbowych.

Dwudniowe zajęcia w Wyszogrodzie nie zostały odnotowane ani w sprawozdaniu starosty płockiego za miesiąc maj¹⁴, ani na łamach „Jedności Mazowieckiej”, tuby propagandowej płockich komunistów¹⁵. W pierwszym przypadku brak jakiegokolwiek informacji można tłumaczyć zbyt ogólnymi sprawozdaniami przygotowywanymi przez starostę. Kilka miesięcy później zwrócił na to uwagę naczelnik Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego¹⁶. Z pewnością starosta płocki wiedział, co dokładnie zaszło w Wyszogrodzie. Trudno także przypuszczać, aby stosownych informacji z miasteczka nie posiadała redakcja „Jedności Mazowieckiej”. Brak chociażby wzmianki o tym fakcie można jednak tłumaczyć chęcią jego ukrycia przed czytelnikami. Komunistyczna propaganda pomijała bowiem wszystko to, co mogło godzić

1945–1948, Sprawozdanie zastępcy komendanta powiatowego MO ds. polityczno-wychowawczych w Płocku za okres 1–31 maja 1947 r., k. 194.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Płocku, Starostwo Powiatowe w Płocku (dalej: APP, SPP), sygn. 106, Sprawozdanie sytuacyjne za miesiąc maj 1947 r., k. 38-40.

¹⁵ Zob. numery majowe i czerwcowe „Jedności Mazowieckiej” za 1947 r.

¹⁶ APP, SPP, sygn. 106, Pismo naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego do starosty powiatowego w Płocku, 1 VIII 1947 r., k. 50.

w narzucone przez Sowietów władze. A wystąpienie wyszogrodzian przeciw Milicji, połączone ze wznoszeniem hasel antyrządowych i antysowieckich, było właśnie przejawem takich działań.

Wydarzenia wyszogrodzkie niewątpliwie wstrząsnęły mieszkańcami tego niewielkiego miasteczka, które z trudem podnosiło się z powojennej pożogi. Napiętą sytuację, wywołaną kradzieżą roweru, a dodatkowo podsycaną nastrojami antyrządowymi i antysowieckimi, zdołano opanować. Nie doszło do eskalacji przemocy. Ofiarami dwudniowych zajęć, obok gimnazjalisty¹⁷ i mieszkańców Wyszogrodu, którym ostatecznie nie postawiono żadnych zarzutów, byli przede wszystkim funkcjonariusze miejscowego posterunku Milicji Obywatelskiej oraz referent gminny UB. Ponieśli oni dotkliwą konsekwencję służbową. Postawa i działania milicjantów pokazują, że formację tę tworzyły osoby nieposiadające należytego wykształcenia i przygotowania do pełnienia służby. Osoby, które służbę w szeregach MO wykorzystywały do zaspokajania własnych celów. Nie był to oczywiście przypadek odosobniony, bowiem wykorzystywanie zajmowanej pozycji, alkoholizm oraz brutalność w działaniu charakteryzowały tę formację od początku jej funkcjonowania¹⁸. Podobnie zresztą sytuacja wyglądała w szeregach komunistycznej policji politycznej.

Do podobnych zajęć doszło kilka lat później w Płocku. W listopadzie 1956 r. blisko trzystuosobowy tłum okrążył komendę MO, wnosząc przy tym hasła antykomunistyczne oraz śpiewając pieśni patriotyczne i religijne. Inne były jednak przyczyny tych wydarzeń, podobnie zresztą jak i ich przebieg¹⁹.

¹⁷ Nie wiadomo, czy gimnazjalista odzyskał skradziony rower.

¹⁸ Szerzej na ten temat patrz P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Olsztyn 2004, s. 56-60 i nast.

¹⁹ Krótko na ten temat zob. J. Pawłowicz, dz. cyt., s. 154-155.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej:

- Akta personalne funkcjonariusza MO Stanisława Olczaka, sygn. 0891/1371.
- Akta personalne funkcjonariusza MO Tadeusza Baczewskiego, sygn. 0891/168.
- Akta personalne funkcjonariusza SB Adama Klonowskiego, sygn. 0892/488.
- Meldunki i raporty specjalne z wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego do Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego za rok 1947, sygn. 0206/12, t. 2.
- Sprawozdania komendanta powiatowego MO w Płocku za rok 1947, sygn. 00495/491.
- Sprawozdania szefa PUBP w Płocku za rok 1947, sygn. 0206/124.

Archiwum Państwowe w Płocku:

- Starostwo Powiatowe w Płocku 1945–1950

- Sprawozdania starosty plockiego za rok 1947, sygn. 106.

Czasopisma

„Jedność Mazowiecka”

Opracowania

P. Majer, *Milicja Obywatelska 1944–1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Olsztyn 2004.

J. Pawłowicz, *Ludzie plockiej bezpieki. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku 1945–1956*, Warszawa 2007.

M. Żuławnik, *Działania Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku wobec Polskiego Stronnictwa Ludowego podczas wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 1947 r.*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Plockiego” 2017, t. IX, s. 343-360.

INCIDENTS IN WYSZOGROD, MAY 13–14, 1947 UNKNOWN EPISODE FROM THE HISTORY OF THE TOWN

Summary

The article talks about an incident in Wyszogrod in mid 1947. The core of the event were riots between the inhabitants of the town, the Citizen`s Militia in Wyszogrod, and the District Office of Public Security in Plock. The background was political. As a result of the riots, many protesters were arrested. The article describes the causes, course, and consequences of these events.

Keywords: Wyszogrod, Plock, Citizen`s Militia, District Office of Public Security, Polish People`s Party

Z DZIEJÓW PZPR W PŁOCKU. O PEWNEJ KONFERENCJI SPRAWOZDAWCZO-WYBORCZEJ Z 1962 ROKU

Abstrakt

Artykuł przedstawia okoliczności konferencji sprawozdawczo-wyborczej PZPR w Płocku w lutym 1962 r. W jej wyniku pierwszym sekretarzem miejscowego komitetu PZPR przestał być „nowy człowiek w Płocku” – Lzydor Maćkowiak. Mimo polecenia władz partyjnych jego kandydatura przepadła w wyborach, co było efektem splotu okoliczności wynikających z konserwatyizmu członków miejscowej organizacji partyjnej, jak i cech charakteru Lzydora Maćkowiaka.

Słowa kluczowe: Płock, dzieje polityczne, PZPR, 1962 r.

Artykuł niniejszy podejmuje problematykę jednej z konferencji sprawozdawczo-wyborczych Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Płocku. Wybór tematu wynika z interesujących i zaskakujących okoliczności przebiegu oraz konsekwencji konferencji. Opisana sytuacja stanowi ciekawy przykład konfliktu wewnątrzorganizacyjnego zrodzonego w warunkach „przyspieszenia” i gwałtownych przemian.

Podstawę źródłową stanowią akta komitetu powiatowego PZPR w Płocku, w tym szczególnie protokoły przebiegu przedmiotowej konferencji. Uzupełnieniem są wyjątkowe w swej treści wspomnienia Jana Wańkiewicza, ówczesnego kierownika powiatowego ośrodka propagandy partyjnej w Płocku, ujęte w formę wywiadu-rzeki. Ponadto wykorzystano prasę regionalną oraz wspomnienia i opracowania zawierające odniesienia do podejmowanego tematu¹.

Przed przejściem do zasadniczego tematu, uznaliśmy za niezbędne i właściwe umieszczenie czegoś w rodzaju wstępu, tj. z jednej strony – przedstawienia panoramy rozwoju miasta na początku lat sześćdziesiątych, z drugiej – sytuacji w PZPR.

U progu poprzedniej dekady Płock pozostawał największym miastem w województwie warszawskim. Nie stanowił jednak istotnego ośrodka przemysłowego, wolno rosła liczba jego mieszkańców, miastu brakowało silnego impulsu rozwojowego. Na koniec 1957 r. na 40 415 mieszkańców było zatrudnionych 15 068 osób². Najważniejszymi za-

kładami przemysłowymi pozostawały: fabryka maszyn żniwnych, płockie stocznie rzeczne, zakłady mięsne. Mniejsze to: zakłady jajczarsko-drobiarskie, PKS, zakłady przemysłu terenowego i inne. Nowo wybudowanym obiektem był elewator zbożowy, oddany do użytku w 1954 r. Udział Płocka w potencjale przemysłowym województwa warszawskiego w latach 1945-1960 mała³. Podczas miejskiej narady gospodarczej zwołanej w styczniu 1958 r. w przededniu wyborów do miejskiej rady narodowej, odbytej pod hasłem „Płock: wczoraj – dziś – jutro” przewidywano, że rozwój miasta wiązać się będzie z rozszerzeniem i ewentualnym unowocześnieniem produkcji zakładów już istniejących, z ukształtowaniem nowych rozwiązań komunikacyjnych uwzględniających Płock, większym wykorzystaniem możliwości turystycznych miasta⁴. Jak widać nie były to specjalnie ambitne plany. Pozostawał Płock wciąż niewielkim miastem powiatowym, do którego pasowało nadal przedwojenne określenie – miasta szkół i emerytów.

Przełom październikowy 1956 roku przyniósł zwolnienie z więzień płocczanom – więźniom politycznym, mieszkańcy miasta wraz z całym społeczeństwem odczuli skutki politycznej odwilży, pojawiły się pewne możliwości realizowania inicjatyw społecznych, państwo przestało dążyć do objęcia swą kontrolą również sfery prywatności⁵.

1959, s. 21-23.

³ R. Grabowiecki, *Płock w gospodarce Polski Ludowej, Mazowsza i podregionu płockiego*, w: *Płock w Polsce Ludowej 1945-1970*, Płock 1970, s. 14.

⁴ *Płock. Stan gospodarczy...*, s. 29-33; *Płock w okresie...*, s. 29-61.

⁵ M. Sokolnicki, *Przełom 1956 roku w Płocku*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2016, tom VIII, s. 135-

¹ Szczegóły w odpowiednich przypisach.

² *Płock. Stan gospodarczy i kierunki rozwojowe miasta*, bdw, bmv [Płock 1958], s. 26; *Płock w okresie XV-lecia władzy ludowej*, przewodniczący kolegium red. J. Chlebicki, Płock

Codzienne życie miasta rozwijało się w dalszym ciągu rytmem znanym od 10, 20 czy 30 lat.

Wielokrotnie już, i zresztą słusznie, podkreślano w historiografii, że prawdziwym przełomem w historii miasta było przyjęcie przez komitet ekonomiczny Rady Ministrów uchwały nr 2/59 z 5 stycznia 1959 r. w sprawie lokalizacji w Płocku kombinatu rafineryjno-petrochemicznego. Przesłanki jakie wpłynęły na wybór Płocka, okoliczności podjęcia takiej decyzji, były już kilkakrotnie omawiane, nie ma powodu ich powtarzać⁶.

Decyzja władz państwowych pociągnęła za sobą konieczność wyjaśnienia jej istoty i skutków społeczeństwu Płocka. Jan Wańkiewicz wspominał:

Płock był, mówię o tych sferach politycznych, miastem zachowawczym. Raz jeszcze powtórzę. Kiedy już wiadomo było, że Płock wygrał los na loterii, że będzie kombinat nazwany później MZRiP, to część starych płocczan, mam na myśli tu przede wszystkim aktyw, był przeciwko temu. Po pierwsze zasmrodzą nam miasto, po wtóre, przyjdzie gromada karierowiczów, no tu mieli częściowo rację, my nie chcemy tego. Nie chcemy. Mamy swoją fabrykę maszyn żniwnych, mamy przemysł rolno-spożywczy, mamy stocznię rzeczną, po co nam to wszystko. No, ale przyszedł czas, kiedy po uchwale KERM-u w 1959 roku, Warszawski Komitet Wojewódzki PZPR zorganizował pierwsze spotkanie w kinie „Przedwiośnie”. Na początku roku jakoś. Kino „Przedwiośnie” liczyło 1025 miejsc, z balkonem i na dole, przyszło 2000 osób. Tzn. na sali było tysiąc z groszami, ale przed kinem była reszta. I tu ktoś wpadł na genialny pomysł. Przed kinem stał radiowóz z megafonem. I ci, co byli w sali kinowej, słyszeli to, co jest na scenie, a później na ulicy. I wtedy okazało się, że był taki jakby plebiscyt: czy chcecie kombinat czy nie? No i wtedy pękła tama: a niech będzie, cholera tam. Już wtedy się mówiło, że to może mieć wpływ na dzieci. Tak, tak, już wtedy się o tym mówiło, w 1959-1960 roku. No i wtedy już wszystko poszło. Inni, nowi ludzie przyszli do Płocka, gdy zaczął budować się kombinat⁷.

W „Trybunie Mazowieckiej” znajdujemy potwierdzenie słów Jana Wańkiewicza. Rzeczywiście

180; tam pełna bibliografia dot. tego tematu.

⁶ Np. J. Chojnacki, *Petrochemia a rozwój Płocka*, Płock 1977; tenże, *Płock 1971 w liczbach*, Płock 1971, s. 3-56; W. Koński, *Geneza budowy, lokalizacja i projektowanie VI rafinerii (Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku)*, „Notatki Płockie” 2009, nr 4, s. 27-36; tenże, *Płocka Petrochemia*, Płock 1986, s. 22-27.

⁷ Rozmowa z J. Wańkiewiczem z 8.03.2008 r.

w kinie „Przedwiośnie” odbyła się „impresa” wyjaśniająca okoliczności i propagująca budowę rafinerii w Płocku⁸.

Jak widzimy, nawet część tzw. aktywu partyjnego niechętnie widziała fakt rozpoczęcia wielkiej inwestycji w Płocku. Kierujące nimi motywy scharakteryzował wyraziście Jan Wańkiewicz. Wkrótce wrócimy do tego zagadnienia.

W 1960 r. w okolicy Płocka ruszyła wielka budowa socjalistyczna, przywodząca oczywiście na myśl budowę Nowej Huty. Liczba mieszkańców Płocka zatrudnionych w przemyśle wzrosła gwałtownie, z 6674 osób w 1960 r. do 11 502 w pięć lat później. W tym samym okresie liczba mieszkańców podniosła się z 42 798 do 54 952. O ile w latach 1950-1960 do miasta przybyło łącznie 4065 nowych mieszkańców, to w następnej pięcioletce migrantów było już 13 599⁹. W rewolucyjnym tempie zmieniała się struktura społeczna i zawodowa miasta.

Naczelne władze partyjne zmuszone zostały do zwrócenia uwagi na Płock, który – jak wspomnieliśmy – stał się areną wielkiej socjalistycznej inwestycji i miastem, w którym następowały w szybkim tempie przemiany cywilizacyjne oraz podjęcia decyzji w sprawie obsady miejscowych władz (zarówno partyjnych, jaki i tzw. samorządowych; piszemy „tzw.”, trudno bowiem mówić o samorządzie w pełnym tego słowa znaczeniu w przypadku PRL).

W 1960 r. pierwszym sekretarzem komitetu miejskiego PZPR był Aleksander Czaplicki, poprzednio przewodniczący komisji kontroli partyjnej w mieście, w latach czterdziestych funkcjonariusz Urzędu Bezpieczeństwa w Płocku (jakkolwiek niskiego szczebla)¹⁰, ukończył 7 klas szkoły powszechnej, z zawodu ślusarz, przed 1958 r. ukończył szkołę partyjną. Od 1952 r. przewodniczącym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku był Józef Chlebicki, również z zawodu ślusarz, posiadający nieco większe wykształcenie, w okresie międzywojennym członek KZMP i KPP w Płocku, po wojnie PPR¹¹. Byli to „zastuzeni” towarzysze, jednak bez wykształcenia i doświadczenia potrzebnego w kierowaniu tzw. pracą polityczną na terenie, na

⁸ „Trybuna Mazowiecka” 1959, nr 37 z 13 lutego, s. 5.

⁹ J. Chojnacki, *Płock 1971...*, s. 65, 67, 70; A. Ginsbert-Gebert, *Płock i jego przemiany strukturalne w latach sześćdziesiątych*, [w:] *Płock. Społeczeństwo miejskie w procesie uprzemysłowienia*, red. K. Krzymowska, Warszawa 1982, s. 22, 28.

¹⁰ Archiwum Państwowe w Warszawie – Oddział w Milanówku (dalej: APW – M), Komitet Miejski PZPR w Płocku (dalej: KM PZPR), t. 3, k. 299; J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej bezpieki. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku w latach 1945-1956*, Warszawa 2007, s. 194.

¹¹ APW – M, KM PZPR, t. 3, k. 299.

którym budowany był kluczowy dla gospodarki państwa zakład przemysłowy.

W przypadku stanowiska pierwszego sekretarza komitetu miejskiego partii w Płocku wybór padł na Lzydora Maćkowiaka, wówczas trzydziestopięcioletka¹², [...] absolwenta Wyższej Szkoły Nauk Społecznych, a jeszcze wcześniej, niedługo po wojnie, technikum samochodowo-ślusarskiego w Katowicach, które kończył razem z Edwardem Babiuchem. [...] Maćkowiak był ulubieńcem towarzysza Mariana Jaworskiego, pierwszego sekretarza WKW PZPR¹³, wówczas już pracownika aparatu partyjnego, wcześniej, w okresie Polskiego Października, sekretarza komitetu partyjnego w warszawskich Zakładach Wytwórczych Urzędów i Aparatury Grzewczej, uczestnika tych wydarzeń¹⁴. Maćkowiak miał już wówczas na koncie m.in. – instruktażowy nazwijmy go – artykuł opublikowany w „Polityce” (a więc organie „październikowców” bliskich W. Gomułce) pt. „Jak wyrwać organizację z odrętwienia?”¹⁵. Jak się wydaje był typem energicznego i ambitnego aparatczyka. Pierwszym sekretarzem komitetu miejskiego został w sierpniu 1960 r.

W listopadzie natomiast przewodniczącym prezydium MRN został Henryk Białczyński (rocznik 1921), dotychczas pełniący tę funkcję w Żyrardowie, zarazem wiceprzewodniczący warszawskiej wojewódzkiej rady narodowej, osoba zatem dobrze ustosunkowana¹⁶.

Przyjście do Płocka nowego pierwszego sekretarza partii i nowego przewodniczącego prezydium rady narodowej było konsekwencją wagi, jaką władze PZPR przywiązywały do zagadnienia powstania kombinatu. Obu nazwać można klasycznymi technokratami okresu gomułkowskiego¹⁷.

¹² APW – M, Komitet Powiatowy PZPR w Płocku (dalej: KP PZPR), t. 4, k. 38, 261.

¹³ Rozmowa z J. Wańkiewiczem z 8.03.2008 r.; WKW PZPR – Warszawski Komitet Wojewódzki PZPR, skupiał organizacje partyjne z terenu województwa warszawskiego z wyłączeniem samej Warszawy, w której istniał odrębny Komitet Warszawski PZPR.

¹⁴ I. Maćkowiak, *Wczoraj i dziś naszej załogi*, „Życie Partii” 1956, nr 10, s. 36-41; H. Białczyński pamiętał go jako osobę „spod znaku Goździka z Żerania z 1956 roku” (co było jednak przesadą) w: *Notatki i wspomnienia z długiego życia 1921-2001*, Warszawa 2002, s. 108.

¹⁵ „Polityka” 1957, nr 6 z 3-9 kwietnia.

¹⁶ *W kilku słowach...*, „Notatki Płockie” 1960, nr 17/18, s. 48; H. Białczyński, dz. cyt., s. 102-105.

¹⁷ Przytoczmy tu czynione współcześnie dla opisywanych wydarzeń obserwacje Jadwigi Staniszkis dotyczące mianowania „nowych ludzi” w Płocku: *Pamiętam, jak w 1961 roku wyjechał do Płocka z zespołem badawczym (...). Zaczynano już budować rafinerię i to powodowało gigantyczne zmiany społeczne, także w aparacie, w elicie partyjnej i związkowej na*

W celu skupienia władzy partyjnej w jednym ręku, w lipcu 1961 r. doszło do połączenia komitetów miejskiego i powiatowego w Płocku. Połączenie miało spowodować, iż jednolita organizacja partyjna będzie w ten sposób mogła lepiej rozwiązywać kompleksowo zarówno wiejskie, jak i miejskie problemy i skuteczniej oddziaływać na cały rejon Płocka, przed którym stoją nie tylko piękne perspektywy, lecz i poważne zadania, związane z intensywnym rozwojem przemysłu i rolnictwa¹⁸. Obecny na posiedzeniu plenarnym sekretarz WKW tow. Edward Babiuch podkreślił w swoim wystąpieniu uzasadniającym decyzję WKW o połączeniu obu komitetów w Płocku, że dotychczasowe doświadczenia (...) innych miast w kraju, gdzie od dawna istnieje jedna instancja, dowodzą, iż wpłynęło to bardzo korzystnie na ożywienie działalności partyjnej, zarówno w mieście, jak i na wsi¹⁹. Na czele połączonych komitetów stanął Lzydor Maćkowiak.

Proces konsolidacji PZPR po dramatycznych wydarzeniach 1956 r. i objęciu władzy przez Władysławę Gomułkę zakończył się na III zjeździe w marcu 1959 r. Gomułka opanował do tego momentu występujące w partii zjawiska zarówno tzw. rewizjonistyczne, jak i dogmatyczne. Między innymi w lipcu 1958 r. odwołany został pierwszy sekretarz Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego²⁰ PZPR Stanisław Pawlak, przedstawiciel konserwatywnego, stalinowskiego skrzydła. Jego miejsce zajął Marian Jaworski, osoba jednoznacznie związana z Gomułką. W partii zaczął się okres stabilizacji i niezagrażonego niczym ugruntowania rządów ekipy gomułkowskiej²¹.

tamtym terenie. To było laboratorium do badania takich zmian zachodzących w całym kraju w związku z uprzemysłowieniem. Myślimy robili wywiady, docieraliśmy do ludzi z aparatu władzy, których wyrzucano i do tych nowych, co awansowali. Jednego dnia wywalano ze stanowisk i degradowano wszystkich kombatanów i partyzantów, a drugiego wprowadzano młodszych, bardziej cynicznych, lepiej wykształconych. Ci nowi byli bystrzejsi, bardziej inteligentni (...). Ta wymiana była bardzo brutalna, w: J. Staniszkis, *Życie umysłowe i uczuciowe. Z Jadwigą Staniszkis rozmawia Cezary Michalski*, Warszawa 2010, s. 48.

¹⁸ „Trybuna Mazowiecka Ziemi Płockiej” 1961, nr 162 z 7 lipca, s. 4.

¹⁹ Tamże, 1961, nr 170 z 17 lipca, s. 1.

²⁰ W skład warszawskiego komitetu wojewódzkiego wchodziły organizacje partyjne województwa warszawskiego oprócz samej Warszawy, m.in. organizacja płocka partii.

²¹ A. Albert [W. Roszkowski], *Najnowsza historia Polski 1918-1980*, b/w 1991, s. 762-763; N. Kołomejczyk, *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza 1948-1986*, Warszawa 1988, s. 140-144; M.F. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1958-1962*, Warszawa 1998, s. 33-34; M. Szumiło, *Roman Zambrowski 1909-1977. Studium z dziejów elity komunistycznej w Polsce*, Warszawa 2014, s. 404, 407-411.

Zgodnie z paragrafem 39 statutu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej uchwalonym na jej III zjeździe, konferencja była najwyższą władzą organizacji powiatowej. Zwoływana co dwa lata rozpatrywała i zatwierdzała sprawozdanie komitetu powiatowego, omawiała najważniejsze zagadnienia polityczne całej partii i swojej organizacji, dokonywała wyboru nowego komitetu (paragraf 41)²².

Jak zauważają badacze zagadnienia praktycznego funkcjonowania realnego socjalizmu w świetnej pracy pt. „(Nie)realny socjalizm”:

[...] odgórna piecza nad konferencją była niezwykle szczegółowa. Ustalano, po pierwsze, odpowiednio uległy i dyspozycyjny skład delegatów, po drugie stosowano metody, za pomocą których instancje zwierzchnie precyzyjnie kontrolowały zarówno tematykę kampanii sprawozdawczo-wyborczej, jak i referatu sprawozdawczego²³.

A jednak nie wszystko dało się przewidzieć...

W dniach 24 i 25 lutego 1962 r. odbyła się X powiatowa konferencja sprawozdawczo-wyborcza PZPR w Płocku. Miała bardzo burzliwy przebieg, a jej wyniki okazały się zaskakujące. Jan Wańkiewicz wspomina:

Przychodzi pamiętna data 24-25 lutego 1962 roku. W auli Jagiellonki odbywa się Konferencja Sprawozdawczo-Wyborcza Komitetu Miasta i Powiatu PZPR. Przygotowana chyba po raz pierwszy od 1945 r. od A do Z. Przygotowana z detalami. Po raz pierwszy wydrukowane sprawozdanie dla każdego z delegatów, dekoracje. Uczestniczą tow. Marian Jaworski – pierwszy sekretarz WKW oraz Henryk Szafrąński – sekretarz do spraw ekonomicznych. Dwustu dwudziestu delegatów. W sobotę 24 lutego zagaja obrady tow. Izidor Maćkowiak, pierwszy sekretarz komitetu miasta i powiatu. I pierwsza niespodzianka. Jego referat trwa tylko (!!!) 12 minut. A winien trwać przecież minimum 1,5 godziny. Lekki szum na sali: „Co jest? Co się dzieje?” Coś wisi w powietrzu. Ale konferencja trwa nadal. Głos zabiera drugi mówca, trzeci, itd. Następuje punkt: propozycje kandydatów do KMiP. Wybory miały się odbyć następnego dnia, ale oczywiście bez żadnych niespodzianek. Były wydrukowane instrukcje z nazwiskami, które miały zostać zgłoszone.

²² Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Uchwalony przez III Zjazd PZPR, b.m.w. 1963, s. 96, 98.

²³ J. Drygalski, J. Kwaśniewski, *(Nie)realny socjalizm*, Warszawa 1992, s. 328-329.

Szafrąński, odprężony, usiadł z tyłu sali. Nikt nie zwrócił uwagi, że głos zabrał robotnik Ambroziak delegat ze spółdzielni im. Gerszona Dua. Mówi, że nie kończył szkół, nie ma wykształcenia, że jest robotnikiem, nie jak Ci w Prezydium – i patrzy na Maćkowiaka. Mówi, że jak wraz z innymi robotnikami przyszedł do towarzysza pierwszego sekretarza, to jego sekretarka, taka „pindzia”, śmiała się z nich. Mówiła: „Do towarzysza pierwszego sekretarza to się trzeba zapisać”. Na sali absolutna cisza. Żadnego szelestu. Ambroziak ciągnie: to jeszcze nic – i mówi tonem jakby płakał. „Towarzysze – mówi – zebrał się tu czołowy aktyw naszej partii, a towarzysz Maćkowiak ile nam poświęcił? Pięć minut. Na zebraniu z nauczycielami 10 minut”. Jego mowa wzbudzała sympatię. Do porządku postanawia go przywołać Jaworski: „Mówcie do rzeczy!” Ambroziak: „Ja cały czas mówię do rzeczy”. No i zaczęło się. Jaworski: „Wy nam tu ubliżacie, wszystkim”. Ambroziak: „Ja byłem w partii, gdy Was tam jeszcze nie było”. I zaproponował, aby nie wybierać takich towarzyszy. „A zresztą...” i machnął ręką, po czym zszedł z mównicy. Przez minutę cisza, a potem ogromne oklaski, jak na bis. Ktoś mówi: „No, to po Maćkowiaku”²⁴.

Czy rzeczywiście konferencja odbyła się w konwencji thrillera, jak zapamiętał ją Jan Wańkiewicz, trudno dziś potwierdzić. Z protokołów wystąpień zachowanych w zespole akt Komitetu Powiatowego PZPR w Płocku, ciężko odtworzyć temperaturę panującą ówczesnie na sali. Wystąpienie Henryka Ambroziaka, rzeczywiście krytyczne, nie brzmi jednak tak sensacyjnie, jak w relacji Jana Wańkiewicza. Protokolant nie zanotował wymiany zdań z Marianem Jaworskim. Ale, pamiętajmy, nie było celem protokolantów wykazywanie rozbieżności i różnic w poglądach występujących delegatów i gości. Ideałem były niczym w zasadzie nieróżniące się, nieciekawe głosy, nieujawniające ewentualnych różnic w poglądach przemawiających towarzyszy. Taka swoista autocenzura z pewnością miała wpływ na zapis protokołującego. Pewnych kontrowersyjnych, niemile widzianych opinii nie dało się jednak ukryć bez konieczności fałszowania. Przytoczmy więc fragment wypowiedzi Ambroziaka, potwierdzający dobrą pamięć Jana Wańkiewicza:

Pracuję w Spółdzielni Dziewiarskiej [...] W naszej organizacji partyjnej daje się odczuć brak opieki ze strony Komitetu Powiatowego

²⁴ Rozmowa z J. Wańkiewiczem z 8.03.2008 r.

[tak w oryginale – przyp. aut]. Protokoły w Komitecie Powiatowym nie są analizowane. Tłumi się krytykę, a statut krytykę nam zapewnia. Jeden z pracowników naszego Zakładu, bezpartyjny, zwrócił się do tow. Maćkowiaka o pomoc. Gdy tow. ten wszedł do pokoju tow. Maćkowiaka, tow. Maćkowiak odpowiedział mu, że jest siwym włosem pokryty, a nie umie się zachować. Takie postępowanie uważam za niestuszne. Rozmawiałem z jedną kobietą – rencistką zamieszkałą w Srebrnej, która mówiła mi, że będąc w Komitecie sekretarka nie wiedziała co to jest P.G.R.[,] sprawy te poruszam dlatego, aby nowe władze inaczej do tej sprawy podchodziły, aby nie było tak sztywnego stosunku do interesantów. Tow. siedząca w kancelarii nie powinna wypytywać się interesantów[,], w jakiej sprawie chcą rozmawiać z tow. sekretarzem, wydaje mi się, że to jest osobista sprawa każdego interesanta²⁵.

Jak widać pewne zarzuty w stosunku do osoby Maćkowiaka znalazły odzwierciedlenie i w oficjalnym protokole.

Czuąc, a być może wiedząc już, jakie są nastroje sali Maćkowiak zabrał głos przyjmując postawę obronną. Nie atakował, tłumaczył swoje postępowanie obiektywnymi trudnościami:

Chcę wyjaśnić szereg spraw poruszonych w dyskusji, które moim zdaniem niewłaściwie były zrozumiane przez niektórych towarzyszy. Nigdy nie byłem bezrobotnym sekretarzem i nigdy nie czekałem na interesantów w swoim gabinecie. Nigdy też z Komitetu nikogo nie wyrzucałem i wypadków takich w czasie mojej pracy nie było. Sprawę delegatów na Konferencję ze Spółdzielni Dziewiarskiej omawiałem bezpośrednio z delegatami. W tym celu poprosiłem ich do Komitetu i szereg spraw wspólnie uzgodniliśmy. Tow. Ambroziak moje posunięcie uznał za słuszne i celowe. [...] Po połączeniu Komitetu Miejskiego i Powiatowego w działalności naszej występowało szereg trudności, a w szczególności na odcinku kolegiального działania. Sprawa kolegiального działania polega nie tylko na dyskusowaniu. Polega ona na uzgadnianiu szeregu spraw i wytyczaniu kierunku działania²⁶.

Przypomnijmy, że połączenie komitetów pół roku wcześniej miało przynieść likwidację trudności i ewentualnych nieporozumień, usprawnić pracę komitetu. Albo opór materii był większy niż

zakładano, albo Maćkowiak już trochę szykował sobie usprawiedliwienie swoich niepowodzeń. Albo zaszyły obie okoliczności.

Po Maćkowiaku głos zabrała najważniejsza osoba na konferencji tj. pierwszy sekretarz WKW PZPR – Marian Jaworski. Mówił o znaczeniu płockiej budowy:

Trudności są i będą – o czym mówiliśmy w dyskusji, winniśmy być dumni i zadowoleni z tego[,], że właśnie w Płocku nastąpiła budowa kombinatu, a trudności musimy w porę rozwiązywać. Jako pierwsze zadanie to jednoczyć wszystkich ludzi przybyłych i miejscowych do współdziałania w usuwaniu różnych problemów. Muszą być kłótnie i spory[,], bo bez tego nic się nie rodzi. Im większe trudności tym większe konflikty[,], ale tym większy postęp. Jednoczenie całej organizacji partyjnej i społeczeństwa to jest podstawa pracy organizacji partyjnej. Dzielić to nie nasza sprawa, łączyć, jednoczyć[,], to nasze zadanie. Musimy wyzwać się z tych smutnych kart historii[,], gdzie żądziła [tak w tekście – przyp. aut.] prywatna, osobisty interes – te sprawy powinny być nam obce. Dzielnie obywateli miasta Płocka na nowych i starych to nie jest objaw dobry – to nie jest sprawą partii.

Nawiązywał więc do konfliktów i sprzeciwów w organizacji dotyczących sprawy budowy kombinatu i napływu nowych ludzi (w podtekście m.in. takich jak Maćkowiak). Odnośnie do jego osoby stwierdził:

Zgadzam się, krytykujcie Maćkowiaka, krytykujcie innych, ale nie na podstawie plotek usłyszanych. Wiemy dobrze o tym bo przed konferencjami robiliśmy charakterystykę wszystkich sekretarzy KP[,], którą przestaliśmy do KC. Wszyscy sekretarze z tą opinią zostali zapoznani. I wiemy, że Maćkowiak jest oschły i to jest zło, ale musimy mu pomóc, pamiętajmy, że człowiek z góry nie jest zły czy dobry. Zawsze musimy popatrzeć na człowieka z dwóch stron i położyć na szale dobro i zło, a wtedy dopiero zobaczyć co przeważa. Maćkowiak jednak jest człowiekiem na poziomie, ma czyste ręce, jest pracowity, było już 27-miu sekretarzy w Płocku i ilu ich jeszcze będziemy wybierać. Stąd też trudno jest zgodzić się z krytyką tow. Ambroziaka, który oparł swoją wypowiedź i krytykę na plotkach. Komitet KW stara się na ile może, aby jak najlepszych towarzyszy skierować na odpowiedzialne stanowiska do

²⁵ APW – M, KP PZPR, t. 4, k. 104.

²⁶ Tamże, t. 4, k. 119.

Płocka – kiedyś skierowaliśmy Białczyńskiego jako lepszego. Poszukaliśmy Maćkowiaka[,] który ukończył WSNS pracował w aparacie i uważaliśmy, że będzie dobrym kierownikiem politycznym. Nigdzie jeszcze z dotychczasowych konferencji żaden z sekretarzy nam nie zginął i chcielibyśmy[,] żeby i tu Maćkowiak został²⁷.

Stanowisko osoby najbardziej miarodajnej było więc jasne. Wojewódzkie (a i centralne) władze partyjne życzą sobie, aby pierwszym sekretarzem komitetu pozostał Lzydor Maćkowiak. Delegaci oddali swe głosy 25 lutego. Na 168 głosujących, 162 oddało ważne głosy. Najmniej głosów (64) uzyskał Maćkowiak. Żeby wejść do nowo wybranego komitetu, trzeba było uzyskać minimum 96 głosów²⁸.

Zaraz po konferencji odbyło się pierwsze plenarne posiedzenie nowego komitetu, na którym zaaprobowana została propozycja Mariana Jaworskiego, aby pełniącym obowiązki pierwszego sekretarza został Stanisław Daniel²⁹. Jaworski w ostatnim słowie zastrzegł, że:

Demokracja wewnątrzpartyjna nie przekreśliła centralizmu i wyniki wyborów w Płocku zostaną ocenione na posiedzeniu egzekutywy KW tak, aby stanowisko I sekretarza zostało obsadzone jak najlepiej. Sekretarze nie mogą być powoływani wbrew stanowisku KW³⁰.

Jan Wańkiewicz tak przedstawia dalsze wydarzenia:

Dwa dni po konferencji sprawozdawczo-wyborczej, we wtorek, do Płocka przyjeżdżają: Jaworski, Babiuch – sekretarz organizacyjny WKW, kierownik wydziału organizacyjnego – Sławiński, przewodniczący wojewódzkiej komisji kontroli partyjnej (już nie był nim Chmurzewski) i inni. Zaczynają się rozmowy indywidualne z członkami miejscowego aktywu odbywające się w gabinecie towarzysza Daniela. Przychodzą sekretarze i niektórzy towarzysze z aktywu. W pewnym momencie zdenerwowany Jaworski mówi: „Towarzyszu Daniel, macie wyższe wykształcenie, jak możecie mówić: wyszedłem i poszedłem. Mówi się wyszedłem, poszedłem”. Daniel już do końca był zdenerwowany, ręce mu się trzęsły, jękał się. Rozmawiają z aktywem

²⁷ Tamże, t. 4, k. 120-122.

²⁸ Tamże, t. 4, k. 202, 203; najwięcej głosów uzyskali Konstanty Krawczyk (ówczesny sekretarz ds. propagandy) – 152 głosy i Stanisław Daniel – 151 głosów.

²⁹ Tamże, t. 4, k. 253, 254, 256, t. 17, k. 1; S. Daniel był w latach 1945-1956 funkcjonariuszem UB, www.katalog.bip.ipn.gov.pl/funkcjonariusze [dostęp: 16.03.2020 r.].

³⁰ Tamże, t. 4, k. 257, t. 17, k. 5.

na temat zaistniałej w ubiegły weekend sytuacji. Jaworski pyta: „Jak to się stało”. Jeden z obecnych na spotkaniu towarzyszy, nieco odważniejszy, mówi: „Towarzyszu pierwszy sekretarzu. Nawet wśród sekretarzy KMİP głosy były podzielone. Przynajmniej dwóch członków komitetu skreśliło Maćkowiaka”. W pewnym momencie Jaworski wychodzi z komitetu i udaje się do przebywającego w domu Sergiusza Niczyporuka, który leżał ze złamana nogą.

– Dlaczego Jaworski poszedł do Niczyporuka? Kim był wtedy Niczyporuk?

– A do kogo miał iść? Do Czaplickiego, który był przesiąknięty alkoholem? Przede wszystkim Sergiusz był bratem Aleksandra Niczyporuka, pracownika – jak już mówiłem – KC. Po drugie: związany był z KZMP. Ponadto, choć nie cierpiał inteligencji, był poważany, miał uznanie. Wówczas był członkiem egzekutywy KMİP, dyrektorem zakładu ciepłowniczego. Piastował te funkcje od czasu zwolnienia stanowiska pierwszego sekretarza komitetu miejskiego³¹. Jaworski szukał prawdy na temat sprawy Maćkowiaka u Niczyporuka. Jedną z wersji głosiła, że Maćkowiak miał załatwić wszystkich ludzi, bo nie nadawali się do niczego, gdyż byli niewykształceni. I oni w poczuciu zagrożenia go wykończyli. Inna prawda krążąca wśród aktywu mówiła, że wykończyli Maćkowiaka niektórzy, tu padały nazwiska: tacy, tacy, tacy. Nazwiska miejscowych. Jeszcze inna teoria, którą zresztą kupił Jaworski, bo chciał ją kupić, i ona stała się wersją oficjalną: towarzysz Maćkowiak był zaledwie dwa lata, nie znał go powiat, tzn. delegaci z terenu powiatu, a powiat to 60% delegatów na konferencji. Oficjalnym usprawiedliwieniem: powiat nie znał Maćkowiaka. Jaworski usłyszał od Niczyporuka to, co chciał usłyszeć. Czyli o niezrozumieniu Maćkowiaka przez powiat³².

Z tej relacji wyłania się obraz szoku i zaskoczenia po stronie przedstawicieli wojewódzkich władz partyjnych. Nie mogli oni zrozumieć, jak delegaci zdecydowali się zagłosować wbrew ich stanowisku. Taka była jednak rzeczywistość i należało wobec tego znaleźć racjonalne wytłumaczenie, co też zostało uczynione.

³¹ Sergiusz Niczyporuk był w latach 1946-1948 funkcjonariuszem, oficerem UB w Płocku, następnie piastował funkcję wiceprezydenta miasta, a w latach 1957-1959 pierwszego sekretarza komitetu miejskiego PZPR w Płocku, w: J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej...*, s. 278, www.katalog.bip.ipn.gov.pl/kierownicze-stanowiska [dostęp: 16.03.2020 r.].

³² Rozmowa z J. Wańkiewiczem z 8.03.2008 r.

Oficjalnym skutkiem wydarzeń było przyjęcie uchwały o zobowiązaniu nowo wybranych władz do zmiany form pracy z aktywem miasta i powiatu. Podkreślano, iż: *rozwój zasady kolegalności w pracy partyjnej, wymaga znacznego wzrostu roli aktywu jako współuczestnika kształtowania polityki uchwał i decyzji instancji powiatowej. [...] Aktyw winien stać się nieodłączną częścią składową pojęcia kolektywnego kierownictwa partyjnego. Samokrytycznie deklarowano, że: wszelkie uchybienia kolegalności, która jest podstawą prawidłowej pracy wewnątrzpartyjnej, rodzi się [tak w tekście – przyp. aut.] na gruncie wyjątkowym ze współpracy z aktywem, z nieuznawaniem i nieliczeniem się z nim*³³.

Bunt płockiej organizacji partyjnej wobec przychodzącego z „zewnątrz” Maćkowiaka i jego osobistym cechom charakteru znalazł więc odbicie w zaleceniach kładących nacisk na konieczność wstuchiwania się w zdanie tzw. aktywu i konsultowania z nim podejmowanych decyzji.

Wynik konferencji, i w ogóle całej – nazwijmy ją – sprawy Maćkowiaka, tak komentował Jan Wańkiewicz:

Jedni mówili, że gdyby Maćkowiak został, Płock miałby lepiej, bo to człowiek Jaworskiego, miał dobre koneksje. Inni, że dobrze, że przepadł, bo nie pasował tutaj. Przez półtora roku (od sierpnia 1960 r. do lutego 1962 r.) chciał zaprowadzić porządek w brudnym, zaniedbanym Płocku. Z wieloma starymi płocczanami zadarł. Chciał być szybszy od piłki. Gdy przyszedł do Płocka to stwierdziliśmy, że panienki w restauracji „Teatralnej” prały fartuszki wtedy chyba, kiedy Hilary Minc ogłaszał plan sześćioletni. Jego odsunięcie to zorganizowana akcja. Przeprowadzona miejscowymi siłami, wbrew woli komitetu wojewódzkiego. Maćkowiak dostał propozycję: albo kierownika wydziału ekonomicznego KW, albo starszego instruktora w wydziale ekonomicznym KC. Maćkowiak odmówił: chcę do Płocka, tam się będą działy ważne rzeczy. W maju 1962 r. na posiedzeniu KC padła kandydatura Maćkowiaka na dyrektora PERN. W następnym roku był już zatwierdzony przez KC. Zajmował to stanowisko do października 1980 r., kiedy pracownicy nie pozwolili mu wejść do biura. Gdyby był w środku, to by go pewnie wywieźli na taczkach. Zmarł w 2007 r. No, trzeba powiedzieć, że ta konferencja to było trzęsienie ziemi. Jeśli przepadał na

³³ APW – M, KP PZPR, t. 17, k. 17, 25.

*konferencji pierwszy sekretarz, to było coś niesamowitego*³⁴.

Nie wydaje się konieczne (i stosowne), aby coś jeszcze dodać.

Prasa, relacjonując przebieg konferencji, nie wspomniała oczywiście ani słowem o utraceniu Maćkowiaka. Śladem wypowiedzi Jaworskiego odnotowała „dwa oblicza krytyki” (to dobre i to złe) i stwierdziła:

*Sporo było podobnych krytycznych głosów, głosów rzeczowych, wyływających z gospodarskiej troski, niosących propozycje poprawy! Niestety, były i inne wystąpienia nie zawierające zdrowej, konstruktywnej krytyki*³⁵.

Stanisław Daniel pełnił obowiązki pierwszego sekretarza komitetu powiatowego do lipca 1962 r., kiedy to – na wniosek WKW – etat ten objął Igor Łopatyński, dotychczasowy kierownik wydziału propagandy WKW PZPR³⁶.

Ówczesny delegat komitetu centralnego Związku Młodzieży Socjalistycznej na płocką budowę Ryszard Stroński, tak wspomina płocką konferencję:

*Już w trakcie konferencji, pocztą pantoflową rozniostło się, że ani ja, ani Maćkowiak, ani Białycki na członków komitetu nie zostaniemy wybrani. Tak też się stało. Nie pomogło nawet półtoragodzinne przemówienie I sekretarza Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego Mariana Jaworskiego, który wychwalając zalety dotychczasowego I sekretarza Lzydora M., zachęcał delegatów do jego ponownego wyboru. Zastanawiałem się nad przyczynami, dla których, w tajnym głosowaniu, delegaci skreślili naszą trójkę³⁷. Dziś dochodzę do wniosku, że wychodziliśmy przed orkiestrę. Zmienialiśmy stare, od lat obowiązujące w Płocku obyczaje, myślenie i specyficzny styl życia. Byliśmy obcy, z Warszawy. Zналиśmy się blisko i mieliśmy jednakowy dystans do zastanej, przasnej rzeczywistości. Zbyt rewolucyjnie chcieliśmy ją zmieniać. W tych pierwszych latach budowy walczyły ze sobą stary i nowy Płock; rywalizowano z nowymi*³⁸.

³⁴ Rozmowa z J. Wańkiewiczem z 8.03.2008 r.

³⁵ „Trybuna Mazowiecka Ziemi Płockiej” 1962, nr 50 z 27 lutego, s. 3.

³⁶ APW – M, KP PZPR, t. 17, k. 42; „Trybuna Mazowiecka Ziemi Płockiej” 1962, nr 158 z 1 lipca, s. 1.

³⁷ Tu R. Strońskiego zawiodła pamięć. Białycki nie kandydował do powiatowych władz partyjnych. Sam Stroński uzyskał 95 głosów. Zabrakło mu jednego by znaleźć się w szeregach nowego komitetu – APW – M, KP PZPR, t. 4, k. 203.

³⁸ R. Stroński, Obrączka z tombaku, Warszawa 2009,

W podobnym tonie całą „afery” wspominał Henryk Białyński:

[...] przerodziło się to w spiszek aby mnie i sekretarza Maćkowiaka (który uznał moje stanowisko) nie wybierać do władz partyjnych. Rzeczywiście Maćkowiak przepadł w głosowaniu, a ja nie dopuściłem do głosowania nad moją kandydaturą i pozostałem na dalsze trzy i pół roku poza składem komitetu i to było rewelacją³⁹.

Ale to nie był koniec „sprawy Maćkowiaka”. W maju 1963 r. w „Polityce” ukazał się nagrodzony wcześniej reportaż autorstwa Hanny Krall pt. „Cena demokracji”⁴⁰ podejmujący casus Maćkowiaka. Nazwisko i nazwa miejscowości nie zostały podane, Płock występuje jako miasto „B”, Maćkowiak jako Sekretarz. Reportaż rozpoczyna się wstępem:

Przepadł w wyborach. W obecności schrypiętego od nawoływań pierwszego sekretarza KW i milczącej niechętnie Sali. Tajnie, demokratycznie i praworządnie. Pierwszy sekretarz wołał, że to człowiek światły, a sala – zaścianek i ciemna prowincja. A prowincja 70 procentami głosów wypowiedziała się przeciwko światłemu człowiekowi⁴¹.

Dalej opowiada historię samotnego bohatera typu westernowego, w tym przypadku uczciwego, energicznego sekretarza partii, którego zniszczyła ignorancja, nieuctwo i zazdrość miejscowego tzw. aktyw partijnego. Postać bohatera jest wyidealizowana, a wśród innych rozpoznajemy np. Józefa Chlebickiego. Dość dobrze przedstawia przyczyny utracenia Maćkowiaka, jego świeżość w Płocku, chęć „zrobienia czegoś”, zmienienia utartych zwyczajów, nie wspominając jednakże o przypisywanej mu zarozumiałości, niecierpliwości i złym traktowaniu innych osób⁴².

s. 251.

³⁹ H. Białyński, *Moje spotkanie z Płockiem (wspomnienie)*, „Notatki Płockie” 2001, nr 1, s. 21.

⁴⁰ „Polityka” 1963, nr 19 z 11 maja, s. 1-2.

⁴¹ Tamże.

⁴² Sprawa utracenia Maćkowiaka pojawia się również w legendzie opowiadanej podczas pobytu w Płocku Kazika Staszewskiego. Według niej, jego ojciec – Stanisław, w latach 60. architekt miejski w Płocku, miał napisać przemówienie dla Maćkowiaka na konferencję wyborczą. Nie zdążył, a Maćkowiakowi [...] i tak się nie udało, ponieważ miejscowi go nie chcieli i tak proza się nie przydała, portalplock.pl/11312/kazikwplocku [dostęp 31.10.2019 r.].

Przebieg i konsekwencje płockiej konferencji sprawozdawczo-wyborczej warte są przypomnienia choćby ze względu na przytoczone już słowa Jana Wańkiewicza: *to było trzęsienie ziemi*. Wydarzenia, do których doszło w Płocku w lutym 1962 r. skłaniają nas do wysnucia dwóch wniosków. Jednego o charakterze – nazwijmy go – miejscowym, drugiego – bardziej ogólnego.

W dziejach miasta był to tylko epizod, nie wpływający na jego historię. Ot – jakkolwiek w okolicznościach niecodziennych dla ówczesnych czasów – jeden aparatczyk partyjny zastąpiony został innym. W pracach historycznych rzadko pojawiają się oceny dotyczące terenowego aparatu partyjnego (w ogóle aparatu). Jeśli już, oceniany jest jako element zachowawczy i konserwatywny⁴³. Tak też należy widzieć terenową organizację partyjną szczebla powiatowego, jaką była organizacja płocka⁴⁴. Maćkowiak i Białyński (również Stroński) to była „świeża krew” w Płocku, ówcześni technokraci namaszczeni do przeprowadzenia miasta przez etap wielkich przemian społecznych. Przekonani o stojącej za nimi racji, rozpoczęli „rewolucję”. Jednak PZPR nie była partią rewolucyjną. Aparat wraz z tzw. aktywem to bastion konserwatywności. Zostali „utrąceni” (a właściwie dwaj z nich, bo Białyński nie podjął walki). I to całkowicie zgodnie z zasadami. A więc sprawdziła się demokracja socjalistyczna? Nie. Zdziałał strach, zazdrość, poczucie marginalizacji, konserwatywność jednej strony w połączeniu z niecierpliwością, niedocenianiem miejscowych stosunków, nawet alienacją, wynikającą zarówno z posiadanej władzy, jak i cech charakteru, drugiej.

Drugi wniosek – szerszy – uświadamia nam, iż w sytuacji zagrożenia (według swojej oceny) własnych interesów, tzw. aktyw partyjny był w stanie nie wypełnić poleceń „góry”. Nie wiemy jak często dochodziło do podobnych zdarzeń w skali całej partii. Jednak przypadek płocki pokazuje, iż mimo uspokojenia sytuacji wewnętrzpartyjnej i, wydawałoby się, całkowitego jej opanowania przez kierownictwo, w partii istniała potencjalna możliwość sprzeciwu wobec poleceń idących z góry.

⁴³ W. Jedlicki, *Chamy i Żydy*, „Kultura” [Paryż], 1962, nr 12, s. 27; M. Tarniewski [J. Karpiński], *Porcja wolności. Październik 1956*, Warszawa 1989, s. 129, 141; *Gomułka i inni. Dokumenty z archiwum KC 1948-1982*, wstęp, wprowadzenie i przypisy: J. Andrzejewski, b.m.w., b.d.w. [Spółdzielnia Wydawnicza Profil], s. 71; Z. Landau, *Polska Gomułki*, Warszawa 1995, s. 25.

⁴⁴ M. Sokolnicki, *Przełom 1956...*, s. 163, 167-168.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Warszawie – Oddział w Milanówku:

Komitet Miejski PZPR w Płocku, t. 3

Komitet Powiatowy PZPR w, t. 4, 17

Źródła drukowane

Gomułka i inni. Dokumenty z archiwum KC 1948-1982, wstęp, wprowadzenie i przypisy: J. Andrzejewski, bmw, bdw [Spółdzielnia Wydawnicza Profil].

Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Uchwalony przez III Zjazd PZPR, bmw 1963.

Prasa

„Polityka” 1957, 1963.

„Trybuna Mazowiecka” 1959.

„Trybuna Mazowiecka Ziemi Płockiej” 1961, 1962.

„Życie Partii” 1956.

Dzienniki i wspomnienia

H. Białczyński, *Moje spotkanie z Płockiem (wspomnienie)*, „Notatki Płockie”, 2001, nr 1.

H. Białczyński, *Notatki i wspomnienia z długiego życia 1921-2001*, Warszawa 2002.

M. F. Rakowski, *Dzienniki polityczne 1958-1962*, Warszawa 1998.

J. Staniszkis, *Życie umysłowe i uczuciowe. Z Jadwigą Staniszkis rozmawia Cezary Michalski*, Warszawa 2010.

R. Stroński, *Obrączka z tombaku*, Warszawa 2009.

J. Wańkiewicz, *Rozmowy z Janem Wańkiewiczem* (w posiadaniu autora).

Opracowania i artykuły

A. Albert [W. Roszkowski], *Najnowsza historia Polski 1918-1980*, bmw 1991.

J. Chojnacki, *Petrochemia a rozwój Płocka*, Płock 1977.

J. Chojnacki, *Płock 1971 w liczbach*, Płock 1971.

J. Drygalski, J. Kwaśniewski, *(Nie)realny socjalizm*, Warszawa 1992.

A. Ginsbert-Gebert, *Płock i jego przemiany strukturalne w latach sześćdziesiątych*, w: *Płock. Społeczeństwo miejskie w procesie uprzemysłowienia*, red. K. Krzymowska, Warszawa 1982.

R. Grabowiecki, *Płock w gospodarce Polski Ludowej, Mazowsza i podregionu płockiego*, w: *Płock w Polsce Ludowej 1945-1970*, Płock 1970.

W. Jedlicki, *Chamy i Żydy*, „Kultura” [Paryż], 1962, nr 12.

N. Kołomejczyk, *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza 1948-1986*, Warszawa 1988.

W. Koński, *Geneza budowy, lokalizacja i projektowanie VI rafinerii (Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku)*, „Notatki Płockie” 2009, nr 4.

W. Koński, *Płocka Petrochemia*, Płock 1986.

Z. Landau, *Polska Gomułki*, Warszawa 1995.

J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej bezpieki. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku w latach 1945-1956*, Warszawa 2007.

Płock. Społeczeństwo miejskie w procesie uprzemysłowienia, red. K. Krzymowska, Warszawa 1982.

Płock. Stan gospodarczy i kierunki rozwojowe miasta, bdw, bmw [Płock 1958].

Płock w okresie XV-lecia władzy ludowej, przewodniczący kolegium red. J. Chlebicki, Płock 1959.

Płock w Polsce Ludowej 1945-1970, Płock 1970.

M. Sokolnicki, *Przełom 1956 roku w Płocku*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2016, tom VIII.

M. Szumiło, *Roman Zambrowski 1909-1977. Studium z dziejów elity komunistycznej w Polsce*, Warszawa 2014.

M. Tarniewski [J. Karpiński], *Porcja wolności. Październik 1956*, Warszawa 1989.

W kilku słowach..., „Notatki Płockie” 1960, nr 17/18.

Strony internetowe

<http://www.katalog.bip.ipn.gov.pl/kierownicze-stanowiska>.

<http://www.katalog.bip.ipn.gov.pl/funkcjonariusze>.

<http://portalplock.pl/11312/kazikwplocku>

FROM THE HISTORY OF THE PZPR IN PŁOCK.
ELECTORAL CONFERENCE OF 1962

Summary

This article presents the circumstances of the Polish United Workers' Party (PZPR) Electoral Conference in Płock in February 1962. As a result, the „new man in Płock” – Izydor Maćkowiak – ceased to be the first secretary of the local PUWP committee. Despite the recommendation of the party authorities, his candidacy for the election was lost. This was the result of a various events caused by the conservatism of local party activists, as well as the character traits of Izydor Maćkowiak.

Keywords: Płock, political history, PZPR, 1962

RECENZJE

Adam Łaszczewski, *Płocka policja okresu międzywojennego*, wydanie II uzupełnione i rozszerzone, wyd. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Policjantów przy Komendzie Miejskiej Policji w Płocku, Płock 2019, ss. 344, fot.

W 2015 r. ukazało się pierwsze wydanie opracowania Adama Łaszczewskiego o płockiej policji okresu międzywojennego. Ponieważ spotkało się z dużym zainteresowaniem nie tylko w środowisku policyjnym Autor na 100. rocznicę powołania Policji Państwowej przygotował drugie wydanie – uzupełnione i rozszerzone. I rzeczywiście – ze 187 stron książka zwiększyła objętość do 344, zawiera więc znacznie więcej wiadomości o płockiej policji lat 1918–1939, niż pierwsze wydanie.

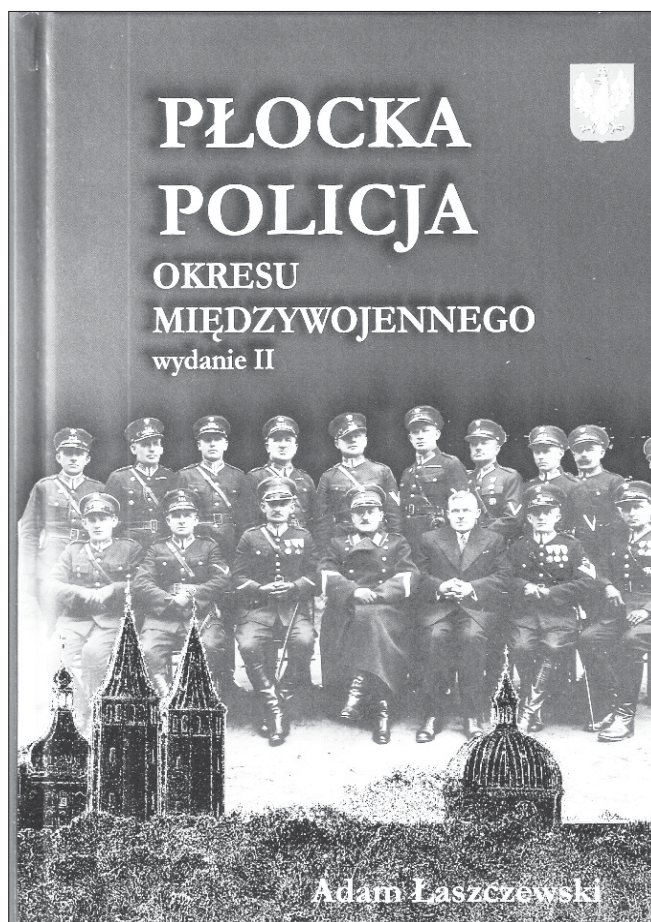
Adam Łaszczewski jest emerytowanym policjantem, byłym kierownikiem Techniki Kryminalistycznej w Komendzie Miejskiej Policji w Płocku oraz działaczem społecznym, w tym przewodniczącym Międzynarodowego Stowarzyszenia Policji (IPA) w Płocku. Jego pasją jest historia, czego efektem jest właśnie omawiana publikacja, wydana przez NSZZ Policjantów przy Komendzie Miejskiej Policji w Płocku przy wsparciu finansowym Samorządu Województwa Mazowieckiego i Starostwa Powiatowego w Płocku.

Książka wydana jest bardzo starannie w sztywnej, lakierowanej okładce w kolorze granatowym. Pod względem edytorskim nie budzi żadnych zastrzeżeń. Publikacja została oparta o dokumenty z Muzeum Policji w Szczytnie, Archiwum Komendy Głównej Policji w Warszawie, prasę płocką, ogólnopolskie czasopisma policyjne, wspomnienia i opracowania naukowe, zbiory rodzin przedwojennych policjantów oraz źródła internetowe. Jej atutem jest też ogromna ilość zdjęć (211) przedstawiających płockich policjantów, sceny z życia policji, reprodukcje artykułów prasowych i dokumentów. Publikacja zaopatrzona jest w bibliografię oraz indeksy miejscowości i nazwisk. Składa się z czterech rozdziałów:

- I – Początki formowania się policji w Płocku
- II – Powstanie i funkcjonowanie Policji Państwowej
- III – Wspomnienia dotyczące płockich policjantów okresu międzywojennego
- IV – Losy policjantów po wybuchu II wojny światowej

Swego rodzaju epilogiem jest relacja z uroczystości odświeżenia obelisku ku czci policjantów, poległych i pomordowanych w latach 1918–1940.

W pierwszym rozdziale Autor przedstawił różne formacje policyjne i porządkowe, które działały w Płocku od 1916 r. do ostatecznego uporządkowania stanu prawnego i utworzenia w 1919 r. Policji Państwowej. Pierwszą z tych formacji była Milicja

Miejska, pełniąca funkcje porządkowe, utworzona w lutym 1916 r. pod okupacją niemiecką. Z dniem 1 grudnia 1918 r. została zlikwidowana i włączona do Policji Komunalnej. Jeszcze krócej istniała Milicja Powiatowa, powołana 12 listopada 1918 r. przez Radę Powiatową. Tego dnia na bazie Pogotowia Wojennego PPS powstała również Milicja Ludowa PPS, podległa centralnym władzom partii. Formacja ta istniała w Płocku do lipca 1919 r., kiedy jej członkowie zostali wysłani na front lub wcieleni do powstającej Straży Bezpieczeństwa. Jednak Straż Bezpieczeństwa nie utrzymała się i ustawą sejmową z 24 lipca 1919 r. powstała Policja Państwowa. Kończyło to etap tymczasowości i od tego czasu istniała jednolita Policja Państwowa, podległa ministrowi spraw wewnętrznych.

Funkcjonowanie policji Autor omówił w II rozdziale. Znajdujemy tu bardzo szczegółową charakterystykę służby policjantów na terenie Płocka i powiatu płockiego. Do zadań policjantów należało:

- patrolowanie ulic, czyli służba prewencyjna;

- dbanie o przestrzeganie przepisów, np. zakazu pracy w niedziele i święta;
- zwalczanie przestępczości kryminalnej i politycznej;
- wywiady środowiskowe, dotyczące moralności obywateli, potrzebne do zaświadczeń urzędowych.

Autor przedstawił tu umundurowanie policjantów i jego zmiany na przestrzeni 20 lat, zasady naboru do policji, kształcenie policjantów. Przytoczył też szereg przykładów przestępstw i wykroczeń, z jakimi płoccy policjanci mieli do czynienia. Głównie były to kradzieże, stanowiące 56% wszystkich przestępstw. Zdarzały się też poważniejsze sprawy, jak podpaleńca, napady z użyciem broni, czy zabójstwa. W dalszej części rozdziału zapoznajemy się z życiem pozastawbowym środowiska policyjnego. Ważne miejsce zajmował tu sport, zwłaszcza strzelectwo, ale także wioślarstwo, funkcjonowała biblioteka policyjna, organizacją różnych imprez towarzyskich zajmowała się Rodzina Policyjna. Płoccy policjanci wzięli czynny udział w obronie Płocka i powiatu płockiego w 1920 r., za co spotkali się z uznaniem władz zwierzchnich i dowódcy przedmościa płockiego mjr. Janusza Mościckiego.

Bardzo interesujący jest rozdział III, przedstawiający sylwetki komendantów policji w Płocku oraz niektórych policjantów. Dowiadujemy się z niego o ich skomplikowanych i dramatycznych losach. Komendant Zygmunt Tołpyho w 1925 r. został zwolniony z policji za nadużycia, do jakich doszło w podległym mu komisariacie w Wilnie. Komisarz Stefan Grabari w styczniu 1945 r. w Sochaczewie został aresztowany przez NKWD i wywieziony do ZSRS, gdzie zmarł w łagrze. Nadkomisarz Marian Gasiewicz został zamordowany przez NKWD w Twerze w 1940 r. Podobny los spotkał braci Lipińskich: Józefa i Stefana. Józef Lipiński został aresztowany w 1945 r. w Gostyninie i wywieziony do ZSRS, gdzie zaginął bez wieści. Jego brat Stefan Lipiński, służący w 1939 r. w Gostyniu, po ewakuacji na Kresy Wschodnie, dostał się do niewoli sowieckiej i został skierowany do obozu w Ostaszkowie. Zginął w 1940 r., rozstrzelany w Twerze i spoczywa na Polskim Cmentarzu Wojennym w Miednoje.

W krótkim rozdziale IV A. Łaszczewski przedstawił losy polskich policjantów, którzy trafili do niewoli sowieckiej, byli więzieni w obozie w Ostaszkowie na terenie dawnego klasztoru prawosławnego i zostali rozstrzelani w 1940 r. Zbrodnia została ujawniona przez władze ZSRS dopiero w 1990 r., co pozwoliło na badania ekshumacyjne, zlokalizowanie

„dołów śmierci” i zbudowanie Polskiego Cmentarza Wojennego.

Swoistym epilogiem książki jest relacja z odsłonięcia 28 listopada 2018 r. przy Komendzie Miejskiej Policji w Płocku obelisku ku czci płockich policjantów, poległych w latach 1918–1940. Inicjatorem zbudowania obelisku był właśnie A. Łaszczewski. Uroczystość jego odsłonięcia była okazją do przypomnienia losów płockich policjantów przez Adama Łaszczewskiego i wnuka Stefana Lipińskiego – Michała Spirydonowa.

Ogromną zaletą książki są zdjęcia, pochodzące głównie ze zbiorów Muzeum Policji w Szczytnie oraz zbiorów prywatnych rodzin przedwojennych policjantów. Wszystkie są dokładnie opisane, co zwiększa ich wartość. Należy też podkreślić ogromny wkład pracy Autora, którzy przejrzał wszystkie płockie gazety z lat 20. i 30. XX w., wyłuskując – często drobne – informacje dotyczące policji. Pozwoliło to na plastyczne przedstawienie służby i życia policjantów, z podaniem przykładów konkretnych spraw. Oczywiście, opracowanie nie wyczerpuje tematu i należy mieć nadzieję, że Adam Łaszczewski będzie kontynuował badania nad historią płockiej policji. Ciekawe byłoby na przykład studium dotyczące przestępczości w Płocku w II RP. W przedwojennej prasie można znaleźć ogromną ilość artykułów i notatek na ten temat.

Dostrzegając pewne niedostatki książki należy pamiętać, że napisał ją nie zawodowy historyk, ale pasjonat historii. W związku z tym pewne niedociągnięcia widać w sposobie robienia przypisów i bibliografii. Ponieważ Autor uwzględnił większość uwag z recenzji pierwszego wydania¹ merytorycznie książka jest dużo lepsza od poprzedniej. Szkoda tylko, że do charakterystyki działalności Straży Obywatelskiej w 1920 r. nie wykorzystał artykułu niżej podpisanego z „Rocznika TNP”².

Tak więc osoby, zainteresowane historią Płocka i płockiej policji otrzymały kolejną ważną publikację na ten temat. Dla środowiska płockich policjantów powinna to być lektura obowiązkowa, zapoznająca ich z historią formacji, realiami pracy w II RP oraz dramatycznymi losami ich poprzedników, którzy pozostali wierni przysiędze policyjnej do końca.

Grzegorz Gołębiowski

¹ Zob. recenzja autorstwa G. Gołębiowskiego w: „Notatki Płockie” 2017, nr 2, s. 40-44.

² G. Gołębiowski, *Straż Obywatelska w Płocku w 1920 r.*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego”, t. IX, 2017, s.145-203.

* * *

Bogusław Szwedo, *Kapelani wojskowi na drogach ku niepodległości. Sto biogramów na stulecie Biskupstwa Polowego w Polsce*, wyd. Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Warszawa 2019, ss. 688

Stulecie odzyskania niepodległości przez Polskę skłoniło wielu badaczy do pogłębionych analiz na temat dziedzictwa historycznego oraz wkładu różnych osób w walkę o wolność i suwerenność. W działalności niepodległościowej niezwykle istotne znaczenie mieli duchowni różnych wyznań, którzy nie tylko dbali o stronę duchową walczących, ale również czynnie angażowali się we wszelkiego rodzaju działania na rzecz Polski.

Specyficzne znaczenie, zwłaszcza w latach poprzedzających rok 1918, a potem w walkach II wojny światowej, odegrali kapelani wojskowi. Jak wskazuje we słowie wstępnym do książki (s. 5-6) bp Józef Guzek, Biskup Polowy Wojska Polskiego, według zachowanej w archiwum kurii polowej listy z okresu wojny polsko-rosyjskiej, kapelanami było 386 duchownych, a nie jest to pełen katalog.

Bogusław Aleksander Szwedo (ur. w 1958 r.), autor książki *Kapelani wojskowi na drogach ku niepodległości*, przez wiele lat pracował w mediach i dla mediów. Od 2007 r. był członkiem Rady Nadzorczej TVP, jej przewodniczącym, a także p.o. prezesa TVP. Od wielu lat publikuje liczne książki i artykuły biograficzne, dotyczące zwłaszcza tematyki żołnierskiej. W 2004 r. wydał *Zawsze w pierwszej linii. Kapłani odznaczeni Orderem Virtuti Militari 1914-1921, 1939-1945*, gdzie w kompleksowy sposób zajął się problematyką duchownych, odznaczanych za dzielność na polu chwały. Podobne opracowania na temat kawalerów orderu Virtuti Militari zostały przez niego opublikowane w latach 2000-2001 dla ziemi sandomierskiej, tarnobrzesckiej i nizańskiej oraz dla czasów powstania styczniowego. Ostatnim jego dziełem jest *Tarnobrzescki słownik biograficzny. Wpisani w historię miasta*, obejmujący już pięć tomów, wydanych w latach 2013-2019. Wiele postaci kapelanów B. Szwedo opracował na potrzeby cyklu *Niebanalne Życiorysy*, który publikował na łamach czasopisma „Nasza Służba”, wydawanego od 1992 r przez Ordynariat Polowy Wojska Polskiego.

Obszerna, starannie wydana książka *Kapelani wojskowi na drogach ku niepodległości*, jest owocem dalszych prac w archiwach wojskowych i poszukiwań w literaturze przedmiotu. Zawiera sto biogramów kapłanów, którzy – w opinii Autora – byli wybitnymi towarzyszami żołnierza polskiego we wszystkich formacjach wojskowych ostatnich stu lat. Zostały opracowane informacje na temat kapelanów Legionów Polskich, Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera,

Korpusów Polskich na Wschodzie, Powstania Wielkopolskiego, Powstań Śląskich, wojny polsko-bolszewickiej, kampanii polskiej 1939 roku, Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, Armii Krajowej, podziemia antykomunistycznego po II wojnie światowej, ludowego Wojska Polskiego oraz kapelanów zamordowanych w Katyniu, Dachau, Auschwitz-Birkenau i przez władze komunistyczne. Wybór nazwisk był z pewnością trudny, ale przyjęte cezury czasowe pozwoliły Autorowi trafnie oddać sto ostatnich lat służby kapłanów dla Ojczyzny.

Hasła zostały umieszczone w porządku alfabetycznym, według nazwisk kapłanów. Każdy biogram został opatrzony zdjęciem (niektóre zawierają wiele innych ciekawych fotografii). Autor konstruował hasła na podstawie struktury wypracowanej przez redakcję *Polskiego Słownika Biograficznego*. W tekście zawarto podstawowe informacje o życiu oraz działalności duszpasterskiej i wojskowej kapłanów. Cennym zwieńczeniem każdego z opisów jest szczegółowa bibliografia, ukazująca ogromną pracę Autora w dotarciu do różnego rodzaju źródeł – od archiwaliów i materiałów prasowych, przez książki,

czasopisma i wspomnienia świadków, niepublikowane pamiętniki i inne nośniki informacji. Pokazuje to ogrom i czas poświęcony przez Bogusława Szwedę dla przygotowania rzetelnego i możliwie pełnego opisu postaci.

Na pierwszym miejscu warte zauważania są życiorysy biskupów polowych Wojska Polskiego: abpa gen. Stanisława Galla (1919-1933), abpa gen. Józefa Gawliny (1933-1945), bpa gen. Tadeusza Płockiego (2004-2010) oraz bpa Władysława Bandurskiego, nazywanego biskupem Legionów Polskich. Dalej zostali opisani kapelani, którzy później zostali mianowani biskupami: ks. Stefan Wyszyński, ks. Bolesław Kominek, jak i kapelani, którzy po służbie wojskowej powrócili do duszpasterstwa cywilów i otrzymali nominacje biskupie: ks. Mikołaj Sasinowski, biskup łomżyński, i ks. Ignacy Świrski, biskup siedlecki. Ponadto przywołano w książce dwóch byłych kapelanów, mianowanych kardynałami: abpa Bolesława Kominka i wspomnianego abpa Stefana Wyszyńskiego.

Pozostali kapelani do słownika zostali wybrani według innych kryteriów. Zamieszczono biogramy wszystkich ośmiu kapelanów dotychczas ogłoszonych błogostawionymi oraz trzech, których procesy beatyfikacyjne się toczą. W książce znaleźli się również czterej księża, którzy otrzymali nominacje generalskie, dziesięciu, którzy polegli na polu chwały, jeden rozstrzelany przez Niemców w 1939 r., pięciu zamordowanych w czasie powstania warszawskiego, jeden zamęczony w łagrze koło Karagandy, czterech zabitych przez funkcjonariuszy NKWD, dziesięciu zamordowanych w niemieckich nazistowskich obozach koncentracyjnych oraz trzech zabitych przez UB, a także na podstawie niegodziwych wyroków komunistycznych sądów wojskowych. Dalej Autor wybrał kilku kapłanów, kapelanów z wybitnymi osiągnięciami na płaszczyźnie naukowej lub w duszpasterstwie cywilnym albo akademickim.

Słownik zawiera subiektywny, dokonany przez Autora, wybór nazwisk kapłanów, ograniczony ze względu na przyjętą symboliczną liczbę sto. Badacze historii Mazowsza nie znajdą w nim nazwisk wszystkich kapelanów garnizonu plockiego w II Rzeczypospolitej, jak np. ks. Feliksa Stonickiego, ks. Piotra Konteckiego czy ks. Alojzego Poszwy. Warto jednak w tym miejscu przywołać hasła, opisujące niektórych kapelanów związanych z diecezją plocką oraz Północnym Mazowszem lub stąd wywodzących się, zauważonych przez Bogusława Szwedę.

Ksiądz Władysław Biały (1882-1940), kapelan 3. pułku Legionów, które brały udział w wojnie polsko-bolszewickiej (s. 25-27), budowniczy kościoła parafialnego w Janowie, został aresztowany przez

SS już 3 września 1939 r., a potem miał zginąć w obozie Soldau w Działdowie 27 maja 1940 r.

Ksiądz Jan Józef Dekowski CSSp (1882-1949) urodził się w Wygodzie koło Płocka, ale gdy miał około roku jego rodzice wyprowadzili się do Stanów Zjednoczonych (s. 103-105). W 1918 r. był kapelanem oddziałów Armii Polskiej we Francji.

Ksiądz Stanisław Małek (1895-1947) w kampanii polskiej 1939 r. był dziekanem Armii „Modlin”, a po walkach w rejonie Mławy, wraz z armią, cofał się na linię Wisły i Narwi; zmarł w 1947 r. (s. 279-284).

Ksiądz Bronisław Michalski (1892-1968), urodzony w Rogozinie koło Płocka, od 1915 r. kapłan diecezji plockiej. W 1919 r. mianowany kapelanem Garnizonu Ciechanów, współorganizował 32 pułk piechoty, od 1921 r. pracował w Kurii Polowej Wojsk Polskich, a od 1937 r. był oficjałem Sądu Biskupa Polowego. W 1939 r. z biskupem Gawliną opuścił Warszawę, a w 1940 r. został mianowany przez tegoż biskupa kanclerzem Kurii Biskupa Polowego i wikariuszem generalnym Biskupa Polowego, a potem dziekanem generalnym w stopniu generała brygady. Działal w organizacjach Polskiego Państwa Podziemnego i Rządu polskiego na uchodźstwie (s. 306-311).

Niezwykle ważną i barwną postacią był ks. płk Jan Więckowski (1884-1935), od 1908 r. kapłan diecezji plockiej. Studiował muzykę i filozofię w Paryżu i w Rzymie. Od 1917 r. kapłan tworzącej się Armii Polskiej we Francji, a potem dziekan tej Armii. Zmarł w tym samym dniu, co Józef Piłsudski, 12 maja 1935 r., pochowany został na cmentarzu parafialnym w Szydłowie, gdzie przez kilka miesięcy przed śmiercią był proboszczem (s. 562-566).

Wśród znamienitych przykładów, przywołanych na kartach książki przez B. Szwedę, warte wspomnienia są życiorysy: ks. Ignacego Skorupki (1893-1920), bł. ks. Michała Sopoćki (1888-1975) czy kard. Stefana Wyszyńskiego (1901-1981). Autor nie pomija biogramów kapelanów z czasów Polski Rzeczypospolitej Ludowej, np. ks. Stanisława Warchałowskiego (1888-1970), w latach 1945-1952 Generalnego Dziekana Wojska Polskiego (s. 552-555).

Bardzo nieliczne błędy literowe czy związane z pisownią nazw geograficznych (np. Szydłów zamiast Szydłowo, s. 51, 564-565; Miranda del Ebro zamiast Miranda de Ebro, s. 340) potwierdzają jedynie, jak wiele trudu i uwagi przyłożył B. Szewedo, aby jego słownik był rzetelnym źródłem podstawowych informacji o każdym z opisywanych kapłanów.

Książka, wydana z okazji setnej rocznicy utworzenia biskupstwa polowego w Polsce (5 lutego 1919 r.), jest kopalnią wiedzy o Wojsku Polskim, widzianym oczami najwyższych jego przełożonych, którzy

doceniali pracę księży kapelanów, nagradzali ich, pisząc bardzo pozytywne opinie o działalności wojskowej i duszpasterskiej. Jest ona świadectwem martyrologii wielu polskich duchownych, którzy oddawali życie na wszystkich frontach wojennych, towarzysząc swoim żołnierzom i przypominając im o właściwej hierarchii wartości.

Słownik ten będzie z pewnością ważnym punktem odniesienia do dalszych badań prozopograficznych, jak i zdobywania nowych informacji o instytucji kapelanów w Wojsku Polskim. Mógłby być z pewnością inspiracją do nakręcenia niejednego filmu o niezadko trudnych, a zarazem fascynujących przygodach życiowych księży kapelanów i formacji wojskowych, którymi się opiekowali. Publikacja jest także

świadectwem, jak bardzo potrzebne są tego typu poszukiwania i ich wydawanie, jak również, ile jeszcze pracy jest do zrobienia, np. w materii kapelanów wojskowych innych wyznań, którzy także działali w Wojsku Polskim, zarówno w II Rzeczypospolitej, jak i w nowszej historii Polski, a także w historii kapelanów związanych z Mazowszem i diecezją płocką. Może być ona wreszcie merytoryczną inspiracją dla władz państwowych i samorządowych w poszukiwaniu patronów ulic i innych obiektów publicznych.

Należy ponadto dodać, że projekt został zrealizowany dzięki wkładowi Ordynariatu Półowego, wielu badaczy, historyków i archiwistów, którzy pomogli Autorowi słownika dotrzeć do zachowanych źródeł.

Ks. Wojciech Kućko

Grzegorz Gołębiowski, Aleksander Wernik (1890–1954). Legionista, urzędnik, wiceprezydent Płocka, wyd. Książnica Płocka, Płock 2019, ss. 276

Aleksander Wernik był znaną postacią międzywojennego Płocka. W latach 1935–39 był wiceprezydentem miasta, zajmował znaczącą pozycję w liczącym się wówczas w hierarchii życia politycznego ruchu byłych legionistów. Osobę obecnie całkowicie zapomnianą, postanowił przybliżyć nam Grzegorz Gołębiowski.

Biografia Wernika ma przejrzysty i jasny układ. Składa się z czterech zasadniczych rozdziałów: okresu nauki i walki w Legionach, pracy urzędniczej w dwudziestoleciu, lat II wojny światowej i okresu powojennego. W aneksie autor zamieścił krótkie wspomnienia Wernika ze służby w Legionach.

Na ok. 230 stron tekstu zasadniczego – 130 zajmuje okres dwudziestolecia, a w zasadzie dziesięciolecia 1929–39, gdyż w tym okresie pełnił swe najważniejsze funkcje, w tym wiceprezydenta miasta. Niewiele wiadomo o życiu Wernika w latach 20. Autor biografii mógł poświęcić temu okresowi zaledwie kilka linijek tekstu. Dla właściwej recepcji recenzowanej pracy konieczne jest przypomnienie podtytułu: *Legionista, urzędnik, wiceprezydent Płocka*. Wskazuje nam to wyraźnie, iż przedmiotem pracy jest aktywność publiczna jej bohatera. Oprócz części dotyczącej przodków Wernika, elementy jego życia prywatnego, zostały ledwie zasygnalizowane. Na przykład postać małżonki – Haliny z Borowickich *primo voto* Cichockiej, pojawia się (w tym zasadniczym dla życia Wernika okresie) tylko dwukrotnie, przy czym w jednym przypadku jest to informacja o zawarciu małżeństwa. Jak się wydaje, wybór Autora dotyczący przedmiotu biografii, tj. przedstawienia działalności publicznej, był niejako wymuszony możliwościami źródłowymi. Tematyka pracy przekonuje nas jak ciężko znaleźć materiały dotyczące życia prywatnego bohatera biografii – postaci o znaczeniu lokalnym. To efekt dostępności (lub raczej niedostępności) odpowiednich źródeł.

Jak wspomnieliśmy część pracy poświęcona latom 30. jest najszersza, gdyż to okres największej aktywności publiczno-zawodowej Wernika i związanej z tym ilością materiałów źródłowych. Autor analizuje obowiązki Wernika na kolejnych stanowiskach i zakres spraw pozostających pod jego nadzorem. To zagadnienie zostało potraktowane bardzo obszernie i osoby niezajmujące się historią mogą poczuć znużenie. W istocie jednak daje nam ono panoramę życia Płocka w drugiej połowie lat 30. (co było zresztą intencją autora, zaznaczoną we wstępie). Różnorodność spraw, którymi zajmował się Wernik, daje obraz całej mozaiki zagadnień

obecnych w tym czasie w Płocku. Ta część pracy stanowi właściwie wartościowy i treściwy przewodnik dla badaczy chcących korzystać z akt miasta Płocka przechowywanych w miejscowym archiwum, będący dobrą ilustracją tego, co można znaleźć w tym zespole. Na wielu kartach książki postać Wernika jest tylko pretekstem do zarysowania szerszych zagadnień związanych z dziejami miasta w latach 30. Tak jest np. z nigdy dotychczas nieopisanym, interesującym i w sumie zaskakującym, konfliktem w łonie płockiego obozu sanacyjnego przy wyborach zarządu miasta w latach 1934–35. Tak też jest właściwie, choć w nieco innym zakresie, przy przedstawianiu spraw, którymi zajmował się Wernik jako działacz Związku Legionistów, kiedy to poznajemy ciekawe środowisko, różnorodność dróg życiowych dawnych legionistów, z ich kłopotami, dramatycznymi i czasem niezbyt chlubnymi epizodami życia dojrzałego. Te części pracy to – powtórzmy – szeroka panorama problemów płocczan i Płocka w drugiej połowie lat 30.

Nietuzinkowe są, same w sobie, losy Wernika: młodego człowieka rzucającego w młodości *swój życia los na stos*, poprzez kolejne stopnie kariery

urzędniczej aż do funkcji wiceprezydenta miasta (w czym pomogło walnie owo młodzieńcze zaangażowanie), poprzez dramatyczne i niecodzienne (zwolnienie przez Niemców z obozu w Działdowie) epizody w czasie okupacji, aż do okresu, gdy nowa władza korzystała z jego wiedzy fachowo-urzędniczej jeszcze przez kilka lat. Wernik nie dożył przełomu październikowego, zmarł w 1954 roku, co interesujące – nie będąc represjonowany w okresie stalinowskim.

W latach 30. jako działacz Związku Legionistów dbał o dawnych współtowarzyszy walki, czego doświadczył m.in. również ówczesny komunista Cyprian Paczkowski. Czy ten odwzajemnił mu się po 1945 roku? Czy spokojna praca w starostwie miała z osobą Paczkowskiego jakiś związek? Tego się nie dowiemy. Wernik, jakkolwiek w latach 30. znajdował się na świeczniku władzy, był typem urzędnika. Nie angażował się w działalność ściśle polityczną. Może dlatego, przypuszcza Grzegorz Gołębiowski, był akceptowalny po 1945 r.

Co do szczegółów. Dobrym pomysłem było umieszczanie w przypisach krótkich biogramów osób związanych z losami bohatera. Natomiast obstarę

przy tym (rzecz była już przedmiotem dyskusji między mną a Autorem), że błędnym sformułowaniem jest przypisanie Wernikowi członkostwa w BBWR w 1936 r. (s. 98 pracy). BBWR już wówczas nie istniał (rozwiązany 30 października 1935 r.). Autor omawia co prawda sprawę w przypisie, jednak uważam, że w świetle posiadanej wiedzy należało po prostu dane ze źródła sprostować (prawdopodobnie jakiś urzędnik w 1936 roku wiedząc, że Wernik należał do obozu sanacyjnego, zaliczył go do członków BBWR jako ostatnio istniejącego ugrupowania tego nurtu).

Recenzowana biografia jest znaczącym przyczynkiem w badaniach nad dziejami miasta w pierwszej połowie XX wieku. Może być przykładem, zarówno co do konstrukcji wewnętrznej, jak i sposobu zaprezentowania losów bohatera na szerszym tle dziejów miasta, dla autorów zainteresowanych podjęciem podobnej problematyki.

Na koniec warto podkreślić inicjatywę Książnicy Płockiej w postaci cyklu: *Zapomniani. Płocczanie z urodzenia i wyboru*. Pomysł jest interesujący i godzien kontynuacji. Kibicujemy Książnicy, aby znalazła autorów, którzy przywróciliby pamięci płocczan (i nie tylko rzecz jasna) godne tego postaci.

Michał Sokolnicki

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

**ALEKSANDER WERNIK (1890–1954)
LEGIONISTA, URZĘDNIK,
WICEPREZYDENT PŁOCKA – SUPPLEMENT**

Abstrakt

Po wydaniu biografii Aleksandra Wernika udało się dotrzeć do dwóch informacji, dotyczących jego przydziału w Biurze Werbunkowym Wojska Polskiego w Płocku w 1916–17 r. oraz kwestii kulis jego uwolnienia z niemieckiego obozu w Działdowie (Soldau).

Słowa kluczowe: Płock, Aleksander Wernik

Już po ukazaniu się biografii Aleksandra Wernika trafiłem na dwie informacje, które wzbogacają naszą wiedzę o nim. Pierwsza to „Spis legionistów Inspektoratu Werbunkowego Wojsk Polskich w Płocku, nadających się do szkoły oficerskiej” z 4 lutego 1917 r. Wśród 11 legionistów na trzecim miejscu figuruje plut. Aleksander Wernik jako komendant Biura Werbunkowego w Płocku. Wyjaśnia to, jaką funkcję pełnił A. Wernik w Płocku w 1916-17 r.¹ Oprócz tego wykaz zawiera pewne dane personalne (stopień wojskowy, datę i miejsce urodzenia, zawód cywilny, datę wstąpienia do Legionów, przydział w Legionach i odznaczenia), które w przypadku A. Wernika znane są z innych źródeł².

¹ W biografii A. Wernika optowałem za przydziałem do Biura Werbunkowego w Płocku, co znaleziony dokument potwierdza. Zob.: G. Gołębiewski, *Aleksander Wernik (1890–1954). Legionista, urzędnik, wiceprezydent Płocka*, Płock 2019, s. 48.

² Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, Legiony Polskie i Polski Korpus Posiłkowy, sygn. I.120.1.116, spis legionistów Inspektoratu Werbunkowego Wojsk Polskich w Płocku, nadających się do szkoły oficerskiej z 4 lutego 1917 r., k. 199. Ze spisu wynika też, że komendantem Biura Werbunkowego w Wyszogrodzie był pochodzący z Krakowa sierż. Urban Siąga, a komendantem Biura Werbunkowego w Bielsku był sekcjiny Stefan Stokowski, pochodzący z Radomska. Ośmiu na 11 wymienionych kandydatów pochodziło z Galicji.

Aczkolwiek, mimo zakwalifikowania do szkoły oficerskiej A. Wernik chyba jednak tam nie został skierowany, bowiem służbę w Legionach zakończył w stopniu plutonowego.

Druga to informacja pochodząca od Zenona Dylewskiego, który swego czasu rozmawiał z synem Aleksandra Wernika – Adamem. Dowiedział się wtedy pewnych szczegółów, dotyczących złożenia jego prośby do Gestapo o uwolnienie ojca³. Otóż, Adam Wernik do płockiego Gestapo poszedł ze swoją przyrodnią siostrą Marią. Przyjął ich wyższy rangą oficer. Siedział za biurkiem w mundurze Gestapo, obok leżała czapka z trupa główką. Po wysłuchaniu sprawy, obiecał się nią zająć. Mówił, że jeżeli ojciec będzie niewinny, zostanie zwolniony⁴.

Jest to więc jeszcze jeden przyczynek do kwestii uwolnienia Aleksandra Wernika z obozu w Działdowie: czy był to efekt łapówki, czy też prośba dzieci skruszyła serce gestapowca? Choć ta druga ewentualność wydaje się mało prawdopodobna, to jednak czasami zdarzały się historie, wyłamujące się z utartych schematów. Sprawa pozostaje więc otwarta, co zresztą sugerowałem w książce.

³ Zob.: G. Gołębiewski, dz. cyt., s. 207.

⁴ Na podstawie rozmowy autora z Zenonem Dylewskim, przeprowadzonej w listopadzie 2019 r.

**ALEKSANDER WERNIK (1890–1954)
LEGIONIST, OFFICIAL, VICE PRESIDENT OF PŁOCK – SUPPLEMENT**

Summary

After the biography of Aleksander Wernik was published, he managed to get two biographical information about his assignment in the Recruitment Office of the Polish Army in Płock in 1916–17, and the issue of behind the scenes of his release from the German camp in Działdowo (Soldau).

Keywords: Płock, Aleksander Wernik

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 I – 31 III 2019 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia** Mazowska Płockiego za okres 1 I – 31 III 2018 r. / oprac. Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2019, nr 1/258, s. 54-68

Czasopisma regionalne i wydawnictwa ciągłe

2. **Aktualności** Teatru Płockiego / red. kolegium. – 2019, [R.12], nr styczeń-luty. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2019. – Niereg.
3. **Auto** Kurier Płock i region: informator motoryzacyjno-reklamowy. – 2019, [R. 20], nr 1 (485)-3 (486). – Płock: [b.w.], 2019. – Mies.
4. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokółowska. – 2019, [R.29], nr 1(137). – Płock: OIL, 2019. -Kwart. -ISSN 1509-0051
5. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Anna Węglińska, Katarzyna Kozakowska. – 2019, nr 1. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2019. – Kwart.
6. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2019, [R.15], nr 50. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2019. – Niereg. – ISSN 1734-6835
- Secesja, Art Déco, Regionalizm.
7. **Czas** Wisty: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisty Płock. – 2019, nr 107-111. – Płock: Wisła Płock S.A., 2019. – Niereg.
8. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. 2019, [R. 24], nr 1. – Gąbin: UMiG, 2019. – Kwart. – ISSN 2354-0222
9. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. nac. Anna Matuszewska. – 2019, [R. 3], nr 36-41. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2019. – Dwutyg. – ISSN 2544-7114
10. **eWyszogrod.pl**: Czerwiński, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodzieszyn, Radzanowo, Wyszogród, Zakroczym, Brochów / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2019, [R. 6], nr 54-57. – Wyszogród: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2019. – Niereg. – ISSN 2444-475X
11. **Fan** Fary: przewodnik parafialny. – 2019. – Płock: Parafia św. Bartłomieja, 2019. – Rocz.
12. **Fundusze** Europejskie na Mazowszu: Biuletyn Informacyjny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020 / red. Jerzy Gontarz, Agata Rokita. – 2019, [R. 6], nr 1. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2019. – Kwart. – ISSN 2391-4629
13. **Gazeta** Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica / red. nac. Kamila Bielińska. – 2019. [R.26], nr 49. – Płock: SWPW, 2019. – Półroc. – ISSN 1425-2740
14. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2019, nr 1-76. – Warszawa: Agora SA, 2019. – Dz. – ISSN 0860-908X
- Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.
15. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. zespół. – 2019, [R. 15], nr 1(65). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2019. – Mies. – ISSN 2544-6290
16. **Go!**: miesięcznik Grupy ORLEN. – 2019, [R.2], nr 1-3. – Płock: PKN ORLEN SA, 2019. – Mies.
- Poprzedni tytuł – Razem.
17. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Adam Pawlaszczyk. – 2019, R. 96, nr 1-13. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2019. – Tyg. ISSN 0137-7604
18. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2019, nr 1 (295). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2019. – Kwart. – ISSN 1643-7446
19. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Seklecka. – 2019, [R.3], nr 1-3. – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2019. – Mies.
20. **Inżynier** Mazowska / [Przewodniczący Rady Programowej: Mieczysław Grodzki]. – 2019, Nr 1(77). – Warszawa: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, 2019. – Dwumies. – ISSN 2083-0610
21. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. nac. Michał Bondyra. – 2019, nr 1-3. – Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2019. – Mies. – ISSN 1732-4556
- Tyt. dod.: Króluj Nam Chryste – Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.
22. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2019, [R. 7], nr 1(26). – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2019. – Kwart. – ISSN 2353-2165
23. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Sylwia Krupińska. – 2019, [R. 11], nr 1-13. – Sierpc: Media Serwis, 2019. – Tyg. – ISSN 2080-1556
24. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: plus Łęczycza, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2019, [R. 11], nr 492-504. – Kutno: „IMEDIA”, 2019. – Tyg. – ISSN 2080-2269
25. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. Kolegium. – 2019, [R.61], nr 1/3. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2019. – Mies. – ISSN 0209-3103
26. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2019, [R. 17], nr 1(76-77). – Brudzeń Duży: TPGB, 2019. – Kwart. – ISSN 1642-9214
27. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2019, [R. 16], nr 1. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2019. – Dwumies. – ISSN 2082-856X
28. **Mazowsze**: Analizy i Studia / [Zespół aut. pod kier. Elżbiety Kozubek]. – 2019, nr 1(55). – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2019. – Niereg. – ISSN 1896-6322
29. **Mazowsze**. Serce Polski: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Paweł Burlewicz; od nr 2. red. nac. Małgorzata Wielechowska. – 2019, nr 1-3. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2019. – Mies. – ISSN 2544-6738
30. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2019, nr 1. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2019. – Kwart. – ISSN 1896-2521
31. **Mercury** / red. zespół. – 2019, nr 23. – Płock: Zespół Szkół Ekonomiczno-Kupieckich im. Ludwika Krzywickiego, 2019. – Niereg.
32. **MiastO!Żyje**: informator społeczny / oprac. Urząd Miasta Płocka. – 2019, [R.8], nr 1-2. – Płock: Urząd Miasta, 2019. –

Nierieg.

33. **MiastO!Żyje**: płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2019, [R. 8], nr 1-3. – Płock: Urząd Miasta, 2019. – Mies.
34. **Miesięcznik Pastorski Płocki**: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2019, [R. 104(114)], nr 1-3. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2019. – Mies. – ISSN 0209-3642
35. **Nasz Gostynin**: biuletyn miejski / red. zespół. – 2019, [R. 8], nr 1(44). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta i Ochrony Zdrowia 2019. – Kwart. – ISSN 2081-4364
36. **Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2019, nr 1(118). – Sierpc: Urząd Miasta, 2019. – Kwart.
37. **Nasza Biała Rodzina**: Parafia p.w. św. Jadwigi Śląskiej w Białej. – 2019, [R. 2], nr 6-12. – Stara Biała: Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jadwigi Śląskiej w Białej, 2019.
38. **Nasza Gmina**: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2019, [R. 9], nr 1(30). – Stara Biała: Urząd Gminy, 2019. – Kwart.
39. **Nasza Gmina Radzanowo**: bezpłatny kwartalnik samorządowy / red. zespół. – 2019, [R. 9], nr 27. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2019. – Kwart. – ISSN 2084-0853
40. **Nasza Katedra**: biuletyn Parafii św. Zygmunta w Płocku. – 2019, nr 20(73)-32(85). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2019. – Tyg.
41. **Notatki Płockie**: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Wiesław Koński]. – 2019, [R. 63], nr 1/258. – Płock: TNP, 2019. – Kwart. – ISSN 0029-389X
42. **PetroNews** / red. nac. Agnieszka Stachurska. – 2019, [R.7], nr 1-6. – Płock: Sentra Media Sp. z o.o., 2019. – Dwutyg. – ISSN 2353-0863
43. **Pielęgniarstwo w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing**: kwartalnik międzynarodowy / red. nac. Mariola Glowacka. – 2019. [R.4], nr 1. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2019. – Kwart. – ISSN 2450-8624 – Streszcz. w jęz. ang.
44. **Płoczek**: bezpłatny dodatek do gazety PetroNews. – 2019, nr 1(21)-3(23). – Płock: [b.w.], 2019. – Mies.
45. **Praca i Rozwój**: Biuletyn Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku / red. zespół. – 2019, [R.3], nr 1(9). – Płock: Miejski Urząd Pracy w Płocku, 2019. – Kwart. – ISBN 978-83-947239-0-3
46. **Słowo Gozdowa**: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2019, [R. 22], nr 1(76). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2019. – Kwart. – ISSN 1896-172X
47. **Spotkanie** / red. zespół. – 2019, [R. 14], nr 1-3. – Rogozińno: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2019. – Mies.
48. **Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2018** / red. zespół. – 2019. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2019. – Rocz. – ISSN 1233-6696
49. **Stanisławówka**: biuletyn parafialny / Red. zespół. – 2019, nr 1-13. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2019. – Tyg.
50. **Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne** / [Red. naczelny Edyta Gąsiorowska]. – Nr 15(2019). – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2019. – Rocz. – ISSN 2084-6738
51. **Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2019, [R.47], nr 1-13. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2019. – Tyg. – ISSN 0208-6972
52. **W Duchu i Prawdzie**: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2019, [R. 26], nr 1(259). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2019. – Mies. – ISSN 1425-

4727

53. **W Promieniach Miłosierdzia**: miesięcznik Parafii Miłosierdzia Bożego w Gostyninie / red. zespół. – 2019, [R. 9], nr 1/3(92/94). – Gostynin: Parafia Miłosierdzia Bożego, 2019. – Mies. – ISSN2083-411X
54. **Wiadomości Parafialne (Płock)**: Parafia św. Krzyża w Płocku. – 2019, [R. 7], nr 1(284)-12(295). – Płock: Parafia św. Krzyża. 2019. – Tyg.
55. **Wiadomości PortalPłock** / red. zespół. – 2019, [R. 2], nr 12-14. – Płock: Local Media Group, 2018. – Mies.
56. **Więś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red nac. Wojciech Asiński. – 2019, nr 1-3. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2019. – Mies. – ISSN 1507-4714
57. **Wieści Gminne**: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2019, [R. 13], nr 49(1). – Bielsk: Urząd Gminy, 2019. – Kwart.
58. **Zeszyty Jagiellońskie**: [dokument elektroniczny]: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2019, [R.19], nr 126. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2019. – Nierieg.
59. **20 lat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku**: publikacja wydana z okazji obchodów jubileuszu 20-lecia Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku / redakcja Agnieszka Grażul-Luft, Paulina Wiśniewska, Małgorzata Witkowska, Sebastian Dymek. – 2019, nr marzec. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2019. – Nierieg. – Tyt. okł.: Dwadzieścia lat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku.

Poszczególne okręgi i miejscowości

Czerwińsk nad Wisłą

60. **Czerwińsk nad Wisłą wsią... czy miastem?** // eWyszogrod.pl. – 2019, nr 55, s. 10-11
Dot. planów przywrócenia praw miejskich Czerwińskowi nad Wisłą.

Gąbin

61. **GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.**: Rocznice uroczystości państwowe w Gąbinie w latach 1928-1931 / Grzegorz Gołębiowski. // Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2018. – 2019, marzec, s. 205-240, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Przedruk z „Tak rodziła się niepodległość: w 100-lecie powstania wolnej Polski”, Płock-Włocławek 2018.

Mazowsze

— ZAKRZEWSKI, Tadeusz.: Mazowsze... Kurpie i Podlasie w obiektywie kamery = poz. 295

Płock

62. **GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.**: Płocczanki na drogach do Niepodległej / Krystyna Grochowska-Iwańska. // Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2018. – 2019, marzec, s. 241-262, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Przedruk z „Tak rodziła się niepodległość: w 100-lecie powstania wolnej Polski”, Płock-Włocławek 2018.

— ROBAK, Waldemar.: Generał Florian Kobylński i jego ostatni zajazd na Litwie = poz. 68

Sierpc

63. Kalendarium / oprac. Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc. // Nasz Sierpc. – 2019, nr 1, s. 29-31
Wydarzenia mające miejsce w Sierpcu od grudnia do lutego 2019 roku.

Staroźreby (gmina)

— PIĘTKA, Włodzimierz.: Staroźreby w potrzasku = poz. 194

Pamiętniki. Wspomnienia

64. ORŁOWSKA, Milena.: Panowie, łapcie go, to balon Wolnej Europy: rozmowy wnuków z dziadkami / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 15, dod. Magazyn Płock, s. 4-5, il. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2019, nr 1(137), s. 18-19, il.

Artykuł zawiera fragmenty rozmów z bohaterami książki „Płock wspomnieniami malowany...”, m.in. z Edwardem Romanowskim, Marią i Bronisławem Magierskimi, Jadwigą Rubińską, ks. Wojciechem Góralskim, Marią Chyłą i Tadeuszem Bystramem.

65. Płock wspomnieniami malowany – rozmowy wnuków z dziadkami / koordynator Ewa Magierska; fotografie Piotr Magierski, Roman Rutecki i inni. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2019. – 236 stron: fotografie kolorowe; 21 x 20 cm. ISBN 978-83-66228-00-9

66. SZATKOWSKA, Lena.: Mówiło się wtedy „za Tum”: dwóch pokoleń rozmowy o Płocku / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 9, s. 9, il.

Artykuł zawiera fragmenty wspomnień bohaterów książki „Płock wspomnieniami malowany...”.

Biografie

— GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.: Płocczanki na drogach do Niepodległej = poz. 62

67. (LESZ).: Legionowe losy Sannik: na ścieżkach wielkiej historii / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 4, s. 16, il.
Zawiera czarno-białe zdjęcia mieszkańców Sannik; art. na podst. publikacji Krzysztofa Sobocińskiego.

— NOWAK-DAJBROWSKA, Gabriela.: Okno na Kwiatka = poz. 108

— ORŁOWSKA, Milena.: HERstoria Płocka = poz. 109

— ORŁOWSKA, Milena.: Panowie, łapcie go, to balon Wolnej Europy = poz. 64

Kobyliński, Florian

68. ROBAK, Waldemar.: Generał Florian Kobyliński i jego ostatni zajazd na Litwie / Waldemar Robak. // PetroNews. – 2019, nr 4, s. 14, il. – (Kim są patroni płockich ulic)

Barych, Anna

— MRÓZ, Józef.: Święta lat 80. Wspomnienia NSZZ „Solidarność” dla Wolnej i Niepodległej Polski = poz. 120

Bielewicz, Remigiusz

69. SZATKOWSKA, Lena.: Album polityczny Remigiusza Bielewicza: świadkowie i dokumenty najnowszej historii / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 3, s. 10, il.

Zawiera rec. książki: Mój album polityczny / Remigiusz Bielewicz. – Płock, 2018.

Błażejczyk, Henryk

70. SZATKOWSKA, Lena.: Można zagrać przyzwoicie, dobrze lub znakomicie: Henryk Błażejczyk (1937-2019) / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 4, s. 8, il.
Wspomnienie o Henryku Błażejczyku.

Bontemps, Piotr Karol

71. KORDALA, Tomasz.: Piotr Bontemps (1777-1840) – żołnierz w służbie trzech narodów: część II / Tomasz Kordala. // Niepodległość i Pamięć. – R. 25(2018), nr 1(61), s. 15-48, il.

Bibliogr. s. 41-45 – Streszcz. eng., ger., ros.

Charakterystyka majątku Gulczewo, własności gen. Piotra Bontemsa i jego żony Róży.

Brant, Jerzy

— MRÓZ, Józef.: Święta lat 80. Wspomnienia NSZZ „Solidarność” dla Wolnej i Niepodległej Polski = poz. 120

Cieśliński (rodzina)

— GĘDEK, Włodzimierz.: Wspomnienie o Podczaskich i Cieślińskich z parafii tuchowskiej = poz. 82

Dubielak, Władysław

— (eg).: „Groźny” i inni = poz. 119

Franczak, Lech

— (lesz).: Nauczyciel, sportowiec, poeta zakochany w polszczyźnie = poz. 290

Garkowska, Małgorzata

72. GARKOWSKA, Małgorzata.: Piszę nie tylko dla kobiet...: płocczanka Małgorzata Garkowska wydała swoją trzecią książkę / Małgorzata Garkowska; rozm. przepr. Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 2, s. 11, il.
Rozmowa z płocczanką, pisarką – Małgorzatą Garkowską.

Grzymała, Wojciech

73. ORŁOWSKA, Milena.: Grzymała nie jechał mlekiem: artysta z naszego miasta / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 27, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

Wystawa prac płockiego ilustratora, grafika i rysownika – Wojciecha Grzymały w Płockiej Galerii Sztuki zatytułowana „Rękozczyzny”.

— SZATKOWSKA, Lena.: Grzymały powrót z klasą = poz. 272

Jóźwiak, Henryk

— (eg).: „Groźny” i inni = poz. 119

74. JÓŹWIAK, Henryk.: Zawsze lubiłem takie wyzwania / Henryk Jóźwiak; rozm. przepr. Agnieszka Matecka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 4, dod. Gość Płocki, nr 4/518, s. V, il.

Rozmowa z Henrykiem Jóźwiakiem - aktorem teatru płockiego prowadzącym w Stowarzyszeniu Uniwersytetu Trzeciego Wieku sekcję teatralną Teatr „Remedium”.

Kowalska Halina Marta

75. KORDALA, Tomasz.: Świętej pamięci Halina Marta Kowalska / Tomasz Kordala. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 51, il.

Kozera, Anna

— PIĘTKA, Włodzimierz.: Bieda zawsze nas znajdzie = poz. 170

Kuliński, Józef Franciszek

— KULIŃSKI, Józef F.: Noc wypędzonych = poz. 117

Kuliński (rodzina)

— KULIŃSKI, Józef F.: Noc wypędzonych = poz. 117

Kurek, Sławomir

76. ORŁOWSKA, Milena.: Jak to jest być punkiem w roku 2019: płocczanin z pasją / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 51, dod. Magazyn Płock, s. 1, 6, il. Sławomir Kurek, lider zespołu „Reszta Pokolenia”.

Lewandowski, Wiesław

— MRÓZ, Józef.: Święta lat 80. Wspomnienia NSZZ „Solidarność” dla Wolnej i Niepodległej Polski = poz. 120

Lichowska, Marta

77. KINALSKA, Eliza.: Artystka z Krawieczyna pracuje z niepełnosprawnymi: zamiast Akademii Sztuk Pięknych ukończyła Akademię Pedagogiki Specjalnej / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 3, s. 18, il.

Marta Lichowska, pracownik Domu Pomocy Społecznej „Nad Jarem”.

Michalczyk, Maria

78. MICHALCZYK, Maria.: Sierpczanka najlepszym belfrem 2018 roku / Maria Michalczyk; rozm. przepr. Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 7, s. 13, il.

Rozmowa z Marią Michalczyk, nagrodzoną tytułem Belfra Roku 2018 UWM.

Moniuszko, Stanisław

— SZATKOWSKA, Lena.: Dziś zbudzi cię koncert taki... = poz. 291

Nasiłowska-Szałecka, Halina

79. CZERMIŃSKI, Kazimierz.: Halina Szałecka-Nasiłowska we wspomnieniach Kazimierza Czermińskiego / Kazimierz Czermiński. // Nasz Sierpiec 2019, nr 1, s. 28, il.

Halina Szałecka-Nasiłowska (1929-2019) – nauczycielka, pionierka szkolnictwa specjalnego w Sierpcu, malarka.

Obajtek, Daniel

80. SUO.: Kupił dworek, by leczyć dzieci: sam też walczy z chorobą / SOU. // Super Express. – 2019, nr 49, s. 1, 2, il.

Zakup i remont dworku w Borkowie Lęborskim przez prezesa PKN ORLEN SA – D. Obajtkę dla centrum rehabilitacji dzieci z zespołem Tourette’a.

Olbiński, Rafał

— ROBAK, Waldemar.: Rafał Olbiński z życzeniami dla Pań – nowa wystawa w Płockiej Galerii Sztuki = poz. 271

Olejniczak, Waldemar

— OLEJNICZAK, Waldemar.: W cztery oczy = poz. 166

Pakulski, Michał

— (kb).: Stworzył koncepcję dla starej elektrowni = poz. 127

Piasek, Krzysztof

81. PIASEK, Krzysztof.: Może zostanie aktorem: pożegnanie z rzecznikiem / Krzysztof Piasek; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 21, dod. Magazyn Płock, s. 2, il.

Rozmowa z byłym rzecznikiem Komendy Policji w Płocku – K. Piaskiem.

Podczaski (rodzina)

82. GĘDEK, Włodzimierz.: Wspomnienie o Podczaskich i Cieślińskich z parafii tłuchowskiej / Włodzimierz Gędek. // Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne. – 2019, nr 15, s. 10-29, il.

Przybyłowski, Jerzy

— (eg).: „Groźny” i inni = poz. 119

Rycharski, Daniel

83. BANASIAK, Jakub.: Awangarda z mazowieckiej wsi / Jakub Banasiak. // Wprost. – 2019, nr 10, s. 88-90, il.

Instalacja „Strachy” Daniela Rycharskiego - artysty malarza z Kurówka k. Sierpca wystawiona w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie – o potrzebie tolerancji wobec odmienności.

84. KOSIEWSKI, Piotr.: Pomniki chłopa / Piotr Kosiewski. // Tygodnik Powszechny. – 2019, nr 10, s. 74-76, il.

Instalacja „Strachy” Daniela Rycharskiego – artysty malarza z Kurówka k. Sierpca wystawiona w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie – o potrzebie tolerancji wobec odmienności.

85. MACIEJEWSKI, Jakub Augustyn.: Płonie konfesjonał, płacze zdradzony gej, czyli udawanie sztuki / Jakub Augustyn Maciejewski. // Gazeta Polska. – 2019, nr 11, s. 80-81, il.

Krytyka wystawy „Strachy” Daniela Rycharskiego – artysty malarza z Kurówka k. Sierpca wystawiony w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie.

86. ORŁOWSKA, Milena.: Zobacz „Strachy” i... przestań się bać / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza Płock. – 2019, nr 13, s. 12, il.

Projekt „Strachy” Daniela Rycharskiego – artysty malarza z Kurówka k. Sierpca wystawiony w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie.

87. SIENKIEWICZ, Karol.: Kto się boi „Strachów” / Karol Sienkiewicz. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 53, s. 11, il.

Instalacja „Strachy” Daniela Rycharskiego – artysty malarza z Kurówka k. Sierpca wystawiona w Muzeum Sztuki Nowoczesnej

w Warszawie – o potrzebie tolerancji wobec odmienności.

88. SZCZYGIEŁ, Mariusz.: Strachy na dziki: Szczygieł pyta o sztukę w Kurówku / Mariusz Szczygieł. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 41, dod. Duży Format, nr 7, s. 1, 4-7, il. Projekt „Strachy” Daniela Rycharskiego – artysty malarza z Kurówka k. Sierpca wystawiony w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie.

Sarna, Halina

— MRÓZ, Józef.: Święta lat 80. Wspomnienia NSZZ „Solidarność” dla Wolnej i Niepodległej Polski = poz. 120

Sumiński, Wiktor

— (eg).: „Groźny” i inni = poz. 119

Szaban, Edward

89. Kartki z zielonego zeszytu: Edwarda Szabana „Wiersze i wspomnienia wojenne”. // *Zeszyty Jagiellońskie*. – 2019, nr 126, s. 1-19, il.

Szyller, Stefan

90. PIĘTKA, Włodzimierz.: Wizjoner ducha: historia i sztuka / Włodzimierz Piętka. // *Gość Niedzielnny*. – 2019, nr 6, dod. *Gość Płocki*, nr 6/520, s. V, il. Stefan Szyller i jego projekt przebudowy płockiej katedry.

Taljański, Albert

91. Historia zapomnianej mogiły / oprac. W. Olszewski. // *Echo Gąbina*. – 2019, nr 1, s. 18-19, il. Dot. historii Alberta Taljańskiego pochowanego na cmentarzu w Gąbinie.

Tchórz, Tomasz

— TCHÓRZ, Tomasz.: Lepiej grać gorzej, ale wygrywać = poz. 259

Tobota, Bogumiła

— TOBOTA, Bogumiła.: To sukces całego zespołu = poz. 292

Tomaszewska, Magdalena

92. TOMASZEWSKA, Magdalena.: O 16.00 gram Florence, o 19.00 jestem Mirą : 22 lutego 1901 roku urodziła się w Płocku Mira Zimińska-Sygietyńska / Magdalena Tomaszewska; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 6, s. 9, il.

Rozmowa z płocką aktorką Magdaleną Tomaszewską, m. in. o spektaklu „M. Zimińska...”.

Umiński, Michał

— KINALSKA, Eliza.: Stwórz swoje drzewo genealogiczne = poz. 105

Wanecki, Jarosław

— Oto lekarz = poz. 209

Wielgócki, Edward

93. WIŚNIEWSKI, Andrzej.: Moje życie to muzyka: człowiek z pasją – Edward Wielgócki / Andrzej Wiśniewski. // *Głos Słupna*. – 2019, nr 1(65), s. 10, il.

Edward Wielgócki – kapelmistrz orkiestr dętych w Goleszynie, Gozdowie i Cekanowie.

Włoczkowski, Tadeusz

94. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Tadeusz Włoczkowski – bohater wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. z Sierpca / Grzegorz Gołębiewski. // *Notatki Płockie*. – 2019, nr 1/258, s. 14-17, il. Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Włodarczyk, Dariusz

95. WŁODARCZYK, Dariusz.: Przenosimy się do średniowiecznego Płocka... / Dariusz Włodarczyk; rozm. przepr. Eliza Kinalska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 8, s. 7, il. Rozmowa z pasjonatem historii, inicjatorem założenia Stowarzyszenia 4 Pułku Strzelców Konnych i grupy rekonstrukcyjnej, autorem książki „Komes” – Dariuszem Włodarczykiem.

Zawadzka, Magdalena

— MAT.: Podwieczorek z Magdaleną Zawadzką = poz. 222

Zielińska, Agnieszka

— ZIELIŃSKA, Agnieszka.: Mickiewicz = poz. 266

Zientara-Mokrowiecka, Hanna

— ZIENTARA-MOKROWIECKA, Hanna.: Dojrzałam do modnodramu = poz. 277

— ZIENTARA-MOKROWIECKA, Hanna.: Natalia Mooshaber nagrodzona w Czechach = poz. 278

Zimińska-Sygietyńska, Mira

96. SZATKOWSKA, Lena.: A wszakże M. Zimińska ma talent niezaprzeczalny: Mira, Płock, teatr / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 1, s. 17, il.

Żółtowski, Józef

97. NOWACKA, Wanda Kalina.: O moim Ojcu Józefie Żółtowskim – Żołnierzu Niezłomnym / Wanda Kalina Nowacka. // *Echo Gąbina*. – 2019, nr 1, s. 20-22, il.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Klęski elementarne

98. BIAŁA, Joanna.: Jaka jest prawda o Wiśle?: hydrologdy uspokajają, mieszkańcy po 10 latach znów żywią obawy / Joanna Biała. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 7, s. 7, il.

Posiedzenie Zespołu Ochrony Przeciwpowodziowej Zarządu Zlewni we Włocławku.

Roślinność. Zwierzęta

— JASKULSKI, Roman.: Tam, gdzie kiedyś był Manhattan, park mój widzę ogromny = poz. 267

99. KIJANOWSKA, Dagmara.: Orlen nie tylko dla orłów:

Superbiznes Eko / Dagmara Kijanowska. // Super Express. – 2019, nr 50, s. 10-11, il.

Program płockiego koncertu „ORLEN dla orłów” mający na celu ochronę orłów poprzez wspieranie leczenia chorych ptaków w ośrodkach rehabilitacji oraz popularyzację wiedzy o nich a także udział w programie odnowienia populacji sokoła wędrownego.

100. KINALSKA, Eliza.: Azyl dla dzikich zwierząt: znajdują pomoc w Miszewie Murowanym / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 1, s. 11, il.

Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt Leśnych.

— ORŁOWSKA, Milena.: Ptasię radio już jest, czekają tylko na słowika = poz. 243

Ochrona środowiska

— **Inwestycje** ekologiczne PKN ORLEN = poz. 137

— MAJCHRZAK, Jerzy.: Czy komin IOS jest zbyt niski? = poz. 139

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

— STACHURSKA, Agnieszka.: Miała być muszla koncertowa, boiska, korty tenisowe, lodowisko... = poz. 197

— WIELECHOWSKA, Małgorzata.: Płocki gotyk = poz. 270

III. LUDNOŚĆ

Demografia

101. MARCINIAK, Jola.: Kto będzie pracował?: nie da się ukryć, jesteśmy coraz starsi / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 2, s. 5, il.

Dane dot. starzenia się populacji i jakości życia na Mazowszu Płockim.

102. MARCINIAK, Jola.: Mniej małżeństw, mniej dzieci...: Antoni, Zuzanna, Szymon, Jan, Julia – takie imiona będą w żłobkach i przedszkolach najpopularniejsze / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 2, s. 3, il.

— RYDZEWSKA, Barbara.: Płock – wybór z konieczności, czyli jak wędrowni Cyganie stali się płocczanami = poz. 110

IV. HISTORIA

Archiwa

103. DANIELUK, Jacek.: W 100. rocznicę powstania: Archiwum Państwowe w Płocku planuje wiele atrakcji / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 8, s. 21, il.

Historia, działalność oraz plany płockiego Archiwum Państwowego.

104. KINALSKA, Eliza.: Archiwum, o którym warto wiedzieć: Borowiczki: w magazynach pomieścić można 75 kilometrów akt / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 5, s. 6, il.

105. KINALSKA, Eliza.: Stwórz swoje drzewo genealogiczne: coraz więcej osób szuka rodzinnych korzeni / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 7, s. 9, il.

Proces tworzenia drzewa genealogicznego na przykładzie poszukiwań Michała Umińskiego.

— TRYKA, Grażyna.: Dział Numizmatyczny = poz. 238

Archeologia

— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Jest zamek, czas na gród i monografię = poz. 114

Historia-opracowania ogólne

— **Tłuchowskie** Zeszyty Historyczno-Społeczne = poz. 50

Historia miejscowości

Czerwińsk nad Wisłą

— **Czerwińsk** nad Wisłą wsią... czy miastem? = poz. 60

106. LISZEWSKA, Ewa.: Grunwaldzkie miecze nad Wisłą / Ewa Liszewska, Bogumił Liszewski. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 2, s. 18, il.

Dot. Czerwińska nad Wisłą.

Gostynin

107. (EG).: A było to w marcu...: 637 lat temu Gostynin otrzymał prawa miejskie / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 12, s. 12, il.

Historia osadnictwa i administracji na terenie Gostynina oraz zamku gostyńskiego.

Gulczewo

— KORDALA, Tomasz.: Piotr Bontemps (1777-1840) – żołnierz w służbie trzech narodów = poz. 71

Płock

— CHWALBA, Andrzej.: Każko i Ziemowit, czyli Polska bez Litwy = poz. 115

108. NOWAK-DĄBROWSKA, Gabriela.: Okno na Kwiatka: ulica Józefa Kwiatka w Płocku od początku XIX wieku do 1939 roku – ludzie i zabudowa / Gabriela Nowak-Dąbrowska, redakcja Barbara Konarska-Pabiniak. – Płock: Fundacja Nobiscum, 2019. – 278 stron: ilustracje; 24 cm.

ISBN 978-83-951811-0-8

109. ORŁOWSKA, Milena.: HERstoria Płocka: nowa inicjatywa w mieście / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 21, dod. Magazyn Płock, s. 4-5, il.

Projekt upamiętnienia zasłużonych dla miasta płocczanek.

— ORŁOWSKA, Milena.: Panowie, łapcie go, to balon Wolnej Europy = poz. 64

— **Płock** wspomnieniami malowany – rozmowy wnuków z dziadkami = poz. 65

— RYDZEWSKA, Barbara.: Płock – wybór z konieczności, czyli jak wędrowni Cyganie stali się płocczanami = poz. 110

110. RYDZEWSKA, Barbara.: Płock – wybór z konieczności, czyli jak wędrowni Cyganie stali się płocczanami: nowy numer „Naszyc Korzeni” / Barbara Rydzewska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 21, dod. Magazyn Płock, s. 1, 6-7, il.

Fragm. artykułu B. Rydzewskiej zamieszczonego w 14 numerze czasopisma „Nasze Korzenie”.

— SERAFIMOWICZ, Włodzimierz.: Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka w III Rzeczypospolitej = poz. 269

— SZATKOWSKA, Lena.: Mówiło się wtedy „za Tum” = poz. 66

Sanniki

— (lesz).: Legionowe losy Sannik = poz. 67

111. ORŁOWSKA, Milena.: Sanniki: to tu dzieje się kultura / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 45, dod. Kulturalna Perła Mazowska, s. 3, il.

Koncerty, wystawy, spotkania ze znanymi artystami, warsztaty w pałacu w Sannikach.

112. ORŁOWSKA, Milena.: Wakacje z Fryderykiem / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 45, dod. Kulturalna Perła Mazowska, s. 2, il.

Pobył F. Chopina w pałacu w Sannikach.

113. ORŁOWSKA, Milena.: Zachwyć się Sannikami / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 45, dod. Kulturalna Perła Mazowska, s. 1, il.

Zespół Pałacowo-Parkowy im. Fryderyka Chopina

Sierpc

114. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Jest zamek, czas na gród i monografię: śmiały plan archeologów w Sierpcu / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 3, s. 13, il.

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

115. CHWALBA, Andrzej.: Każko i Ziemowit, czyli Polska bez Litwy / Andrzej Chwalba; rozm. przepr. Wojciech Harpula. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 22, [magazyn] Plus Minus, nr 4, s. 8-9, il.

Przedruk fragmentu rozmowy Wojciecha Harpuli z prof. Andrzejem Chwalbą z książki „Zwrotnice dziejów: alternatywne historie Polski” autorstwa Andrzeja Chwalby i Wojciecha Harpuli.

116. CHWALBA, Andrzej (1949-).: Zwrotnice dziejów: alternatywne historie Polski / Andrzej Chwalba oraz Wojciech Harpula. – Wydanie pierwsze. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2019. – 346, [5] stron: ilustracje; 21 cm. ISBN 978-83-08-06818-2

Dot. min.: Bolesława Krzywoustego, Konrada Mazowieckiego i Siemowita I.

Historia 1795-1918 r.

— GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.: Płocczanki na drogach do Niepodległej = poz. 62

— KORDALA, Tomasz.: Piotr Bontemps (1777-1840) – żołnierz w służbie trzech narodów = poz. 71

— (lesz.): Legionowe losy Sannik = poz. 67

— (lesz.): Ziszczony sen o Polsce = poz. 232

Historia 1918-1939 r.

— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Rocznicowe uroczystości państwowe w Gąbinie w latach 1928-1931 = poz. 61

— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Tadeusz Włoczkowski – bohater wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. z Sierpca = poz. 94

— (lesz.): Kiedy stała się wolność w Płocku = poz. 231

— (lesz.): Ziszczony sen o Polsce = poz. 232

Historia 1939-1945 r.

117. KULIŃSKI, Józef F.: Noc wypędzonych: 66. rocznica wysiedlenia polskich rodzin z Bodzanowa / Józef F. Kuliński; oprac. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 13, s. 14, il.

Dot. rodziny Kulińskich z Bodzanowa; art. zawiera czarno-białe zdjęcia.

118. PIĘTKA, Włodzimierz.: Kroniki nieobecnych: wokół Dnia Judaizmu / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 4, dod. Gość Płocki, nr 4/518, s. VII, il.

Dot. żydowskich ksiąg pamięci.

Historia 1944-1989 r.

119. (EG).: „Groźny” i inni: wyklęci z Ziemi Gostynińskiej / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 11, s. 12, il.

W artykule wykorzystano publikację dr Jacka Pawłowicza, Pawła Wąsa i Bogumily Zalewskiej-Opasińskiej.

120. MRÓZ, Józef.: Święta lat 80. Wspomnienia NSZZ „Solidarność” dla Wolnej i Niepodległej Polski / Józef Mróz. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 1, s. 6-7, il.

— NOWACKA, Wanda Kalina.: O moim Ojcu Józefie Żółtowskim – Żołnierzu Niezłomnym = poz. 97

V. ETNOGRAFIA

Zagadnienia ogólne

— ORŁOWSKA, Milena.: Ptasia radio już jest, czekają tylko na słowika = poz. 243

— PENDRASZEWSKI, Mariusz.: Paryżkim (sic!) fasonem Wortha. O strojach płocczanek z roku około 1900 = poz. 154

— PIASKOWSKI, Grzegorz.: Dział Etnografii = poz. 236

— RYDZEWSKA, Barbara.: Płock – wybór z konieczności, czyli jak wędrowni Cyganie stali się płocczanami = poz. 110

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Zagadnienia ogólne

121. (JAC).: Kalendarium 2018: obwodnica, wybory samorządowe / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 2, s. 8, il.

Inwestycje. Budownictwo

122. DANIELUK, Jacek.: Płockie nabrzeże tylko częściowo dostępne: jest nominacja w ogólnopolskim konkursie / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 13, s. 10, il.

Szczegóły remontu płockiego nabrzeża, nominowanego w konkursie Top Inwestycje Komunalne 2019.

— Inżynier Mazowska = poz. 20

123. KINALSKA, Eliza.: W Teatrze Dramatycznym czas na podsumowanie: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 6, s. 16, il.

— ORŁOWSKA, Milena.: Czy kuczkę przy Grodzkiej uratuje opowieść? = poz. 268

124. PLECYŃSKI, Wiktor.: Zwiedzamy nabrzeże po remoncie: na razie fotograficznie / Wiktor Pleczyński. // PetroNews. – 2019, nr 2, s. 11, il.

Zdjęcia i opis wyremontowanych części nabrzeża wiślanego przed oddaniem do użytku.

— Tybura Joanna.: Oto nowy pałac ślubów = poz. 199

125. ZIEMKIEWICZ, Sylwester.: Wyzwania i perspektywy rozwoju naszej gminy / Sylwester Ziemkiewicz. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2019, nr 27, s. 3, il.

Strategia rozwoju gminy Radzanowo.

Przemysł

126. AS.: Płoccy pracownicy bez pensji: firma: liczymy na wasze zrozumienie / AS. // PetroNews. – 2019, nr 1, s. 10, il.

Ogłoszenie upadłości przez firmę Qumak i związane z tym zwolnienia oraz zaległości z wypłatami.

Energetyka

127. (KB).: Stworzył koncepcję dla starej elektrowni: mówi: ratujmy to, co jeszcze zostało / (kb). // Wiadomości Portal-Płock. – 2019, nr 12, s. 7, il.

Dot. Elektrowni Miejskiej w Radziwiu.

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

128. BEREZOWSKI, Andrzej.: Etyka – naturalna część zarządzania / Andrzej Berezowski. // Tygodnik Solidarność. – 2019, nr 13, s. 24-25, il.

PKN ORLEN SA szósty raz wyróżniony tytułem The World's Most Ethical Company w USA.

129. BEREZOWSKI, Andrzej.: Nigdy nie będziesz szedł sam / Andrzej Berezowski. // Tygodnik Solidarność. – 2019, nr 6, s. 24-25, il.

Programy stypendialne Fundacji ORLEN – Dar Serca.

130. BORKOWSKI, Jacek.: Co robi dinozaur na terenie Zakładu Produkcyjnego? / Jacek Borkowski, Ireneusz Wypych; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 2, s. 4, il. – (ORLEN bez tajemnic)

Pomniki na terenie PKN Orlen.

131. FURMAN, Tomasz.: Były prezes PKN Orlen to doświadczony menedżer / Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 37, s. A27, il.

Prezes PKN ORLEN SA – Jacek K. zatrzymany przez CBA.

132. FURMAN, Tomasz.: Cel to fuzja z Lotosem i wzmacnianie Orlenu / Tomasz Furman. // Parkiet. – 2019, nr 30, s. 01, 03, il.

PKN ORLEN SA pod zarządkiem prezesa Daniela Obajtki.

133. FURMAN, Tomasz.: PKN Orlen w przyszłości – liczący się gracz na globalnym rynku / Tomasz Furman. // Parkiet. – 2019, nr 21, dod. 25 Filarów Rynku Kapitałowego, s. A. 06-A.07, il.

134. GRANISZEWSKA, Magdalena.: Wielka fuzja zdominuje rynek: paliwa / Magdalena Graniszewska. // Puls Biznesu. – 2019, nr 1, s. 8, il.

Przejęcie Grupy Lotos przez PKN ORLEN SA.

135. Inwestycje ekologiczne PKN ORLEN. // GO!. – 2019, nr 1, s. 30-31, il.

Zastosowanie systemu LDAR w celu ograniczenia emisji lotnych związków organicznych.

— (kb).: Mają pasję powyżej średniej. Ponad 230 stypendiów od Fundacji = poz. 179

— KIJANOWSKA, Dagmara.: Orlen nie tylko dla orłów = poz. 99

136. KOCZOT, Stanisław.: Globalna gra o paliwa / Stanisław Koczot. // Gazeta Bankowa. – 2019, nr 1, s. 20-21, il.

Złożenie do Komisji Europejskiej roboczej wersji wniosku w sprawie przejęcia przez PKN ORLEN SA kontroli kapitałowej nad Grupą Lotos.

137. MAJCHRZAK, Jerzy.: Czy komin IOS jest zbyt niski? / Jerzy Majchrzak; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 4, s. 4, il. – (ORLEN bez tajemnic)

„Gruba Berta” czyli orlenowski komin Instalacji Odsiarczania Spalin – jego działanie i wpływ na środowisko.

139. OBAJTEK, Daniel.: Daniel Obajtek: na dobre i na złe ze sportowcami / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Piotr Chłystek. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 19, s. 17, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN o sponsorowaniu sportu przez koncern.

140. OBAJTEK, Daniel.: Interes narodowy jest interesem spółki: wywiad gospodarczy / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Maciej Wośko. // Gazeta Bankowa. – 2019, nr 3, s. 36-39, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA.

141. OBAJTEK, Daniel.: Korzyści fuzji z Lotosem / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Artur Kowalski. // Nasz Dziennik. – 2019, nr 58, s. 8-9, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA o przejęciu kontroli kapitałowej przez koncern nad Grupą Lotos.

142. OBAJTEK, Daniel.: Nie zwalniamy tempa / Daniel Obajtek; rozm. // GO!. – 2019, nr 2, s. 4-5, il.

Rozmowa z Prezesem Zarządu PKN ORLEN. Dotyczy min. połączenia PKN ORLEN z Grupą Lotos, Programu Rozwoju Petrochemii oraz inicjatyw koncernu na rzecz Płocka.

143. OBAJTEK, Daniel.: Orlen wszedł do Formuły 1 dosłownie w ostatnim momencie / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Mikołaj Sokół. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 24, s. A27, il.

Prezes PKN ORLEN SA – Daniel Obajtek o sponsorowaniu Roberta Kubicy przez koncern.

144. OBAJTEK, Daniel.: W biznesie potrzeba odwagi / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Maciej Wośko. // Sieci. – 2019, nr 6, s. 74-76, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA – Danielem Obajtkiem.

145. OBAJTEK, Daniel.: Zrobiłbym jeszcze raz wszystko dokładnie tak / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Piotr Nisztor. // Gazeta Polska. – 2019, nr 7, s. 24-27, il.

Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA – Danielem Obajtkiem.

146. ORLEN dla Płocka w 2018 roku. // GO!. – 2019, nr 2, s. 34-38, il.

147. PISZCZATOWSKA, Justyna.: Paliwowa fuzja gigantów o krok bliżej / Justyna Piszczatowska. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2019, nr 26, s. A10, il.

Złożenie do Komisji Europejskiej roboczej wersji wniosku w sprawie przejęcia przez PKN ORLEN SA kontroli kapitałowej nad Grupą Lotos.

148. POCHŁOPIEŃ, Jacek.: Przyszłość Orlenu w pięciu lekcjach / Jacek Pochłopięć. // Wprost. – 2019, nr 7, s. 52-55, il.

149. Podsumowanie 2018 roku: przegląd wydarzeń. // GO!. – 2019, nr 1, s. 10-11, il.

131. Podsumowanie 2018 roku w PKN ORLEN. // PetroNews. – 2019, nr 3, s. 3, il.

Działania PKN Orlen na rzecz mieszkańców Płocka i okolic w 2018 roku.

— SUO.: Kupił dworek, by leczyć dzieci: sam też walczył z chorobą = poz. 80

150. TORCHAŁA, Adam.: PKN Orlen Mistrzem GPW 2018? / Adam Torchała. // Puls Biznesu. – 2019, nr 52, dod. spec. Giełdowa Spółka Roku 2018, s. XVI, il.

Ranking czytelników Bankiera.pl i pb.pl (Pulsu Biznesu)

151. TRF.: Orlen ma dziś aktywa w pięciu krajach Europy i Ameryki / trf. we współpracy z PKN Orlen. // Parkiet. – 2019, nr 39, s. 08-09, il.

152. TRF.: Orlen stawia na rozwój stacji / trf we współpracy z PKN Orlen. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 44, s. A24, il.

Handel detaliczny i Orlen Drive – nowy system obsługi klientów na stacjach benzynowych.

153. Wyniki rynku przyjmuje ze spokojem. // GO!. – 2019, nr 2, s. 6-7, il.

Wyniki finansowe PKN ORLEN w 2018 r.

Dziewiarstwo. Przemysł odzieżowy

154. PENDRASZEWSKI, Mariusz.: Paryżkim (sic!) fasonem Wortha. O strojach płoccznek z roku około 1900: „Nasze Korzenie” piszą o modzie / Mariusz Pendraszewski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 27, dod. Magazyn Płock, s. 6-7, il.

Fragm. artykułu M. Pędraszewskiego zamieszczonego w 14 numerze czasopisma „Nasze Korzenie”.

Rolnictwo

Zagadnienia ogólne

— KINALSKA, Eliza.: Koła Gospodyń Wiejskich = poz. 168

Leśnictwo. Łowiectwo

— KINALSKA, Eliza.: Azyl dla dzikich zwierząt = poz. 100

Usługi

— AS.: Płoccy pracownicy bez pensji = poz. 126
155. PERZYŃSKI, Jarosław.: Czy firma Dino zainwestuje w Sierpcu? / Jarosław Perzyński; rozm. przepr. Anna Matyszewska. // Ekstra Sierpc. – 2019, nr 41, s. 5, il.
Plany budowy sklepu Dino w Sierpcu.
— trf.: Orlen stawia na rozwój stacji = poz. 152
— ZIELIŃSKA, Barbara.: Zarys historii piekarni mariawickiej w Płocku = poz. 288

Gastronomia

156. ORŁOWSKA, Milena.: Nowomiejskiej i Piasta czar: wspominaemy / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 45, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.
Historia płockiej restauracji „Piast”.

Finanse. Budżet

— AS.: Kredyty, obligacje, inwestycje = poz. 187
— AS.: RIO = poz. 188
— DANIELUK, Jacek.: Ponad pół miliarda płockiego długu = poz. 190
— DANIELUK, Jacek.: 240 mln złotych na inwestycje = poz. 191
— PIĘTKA, Włodzimierz.: Starożreby w potrzasku = poz. 194
— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Starożreby zbankrutują? = poz. 195
— WAWRZYŃSKI, Sławomir.: Budżet naszej gminy = poz. 200

Komunikacja. Transport

157. AS.: Mobilisem do Warszawy nie pojedziesz: czy Płock staje się dziurą komunikacyjną? / AS. // PetroNews. – 2019, nr 2, s. 1, 5, il.
Likwidacja kursów Płock-Warszawa przez spółkę Mobilis oraz problem użytkownika wyremontowanego dworca.
158. BŁASZCZYK, Marcin.: Zarządzanie drogami w powiecie płockim i na Mazowszu Płockim (1918-2002) / Marcin Błaszczuk. // Notatki Płockie. – 2019, nr 1/258, s. 18-25
Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.
159. DANIELUK, Jacek.: Czeka nas komunikacyjny paraliż: remont al. Kilińskiego i ul. Mostowej / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 11, s. 3, il.
Przebudowa alei Kilińskiego w ramach tzw. programu mobilności miejskiej, obejmującego także rozdział kanalizacji, budowę parkingu, zakup autobusów oraz instalację sygnalizacji.
160. MARCINIAK, Jola.: Zapomniani przez decydentów?: mieszkańcy osiedla Wyszogrodzka, ulicy Górnej i Ośniczej / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 9, s. 11, il.
Problemy komunikacyjne mieszkańców ulic Górna-Ośnicka.
161. (MW).: Samochodów przybywa w astronomicznym tempie / (mw). // Wiadomości PortalPłock. – 2019, nr 12, s. 4, il.

Dot. problemów komunikacyjnych Płocka oraz prób ich rozwiązania.

— PLECYŃSKI, Wiktor.: Na początek piknik lotniczy, a później... płocczanie będą latać samolotem do Warszawy? = poz. 258
— PLECYŃSKI, Wiktor.: Płock z dziury komunikacyjnej ma stać się centrum dla regionu = poz. 167

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

— DANIELUK, Jacek.: Czeka nas komunikacyjny paraliż = poz. 159
— **Historia** zapomnianej mogiły = poz. 91
162. KINALSKA, Eliza.: Mieszkający poza Płockiem zapłacą więcej: drastyczne podwyżki cen za odbiór śmieci / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 4, s. 7, il.
Podwyżka cen za wywóz odpadów komunalnych na terenie Związku Gmin Regionu Płockiego.
163. SZKOPEK, Grzegorz.: Wyjątkowi strażacy z Zaździerza: brak ich w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym, ale... / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 12, s. 15, il.
Kącik Pamięci Narodowej u strażaków z Zaździerza.

Gospodarka mieszkaniowa

164. LEWANDOWSKA, Anna.: Kupił i remontuje, bo się wkurzył: drugie życie kamienic / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 33, dod. Magazyn Płock, s. 7, il.
Remont kamienicy przy ul. Kościuszki 1 (dziekanka) i przyległej przy ul. Tumskiej 4 przez nowego właściciela – Jarosława Murawskiego.
165. LEWANDOWSKA, Anna.: Stary Płock wrócił na Sienkiewicza 38: kamienica z duszą / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 75, dod. Magazyn Płock, s. 4-5, il.
Remont kamienicy przy ul. Sienkiewicza 38 w ramach programu „Mieszkania na start”.
— ORŁOWSKA, Milena.: Czy kuczkę przy Grodzkiej uratuje opowieść? = poz. 268

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

— OBAJTEK, Daniel.: Korzyści fuzji z Lotosem = poz. 142
166. OLEJNICZAK, Waldemar.: W cztery oczy: rozmowa z posłem na sejm Waldemarem Olejniczakiem / Waldemar Olejniczak; rozm. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 4, s. 7, il.

Unia Europejska

— DANIELUK, Jacek.: Czeka nas komunikacyjny paraliż = poz. 159
— DANIELUK, Jacek.: Płockie nabrzeże tylko częściowo dostępne = poz. 122
— **Fundusze Europejskie** na Mazowszu = poz. 12
167. PLECYŃSKI, Wiktor.: Płock z dziury komunikacyjnej ma stać się centrum dla regionu / Wiktor Pleczyński. // PetroNews. – 2019, nr 6, s. 1, il.
Rejs po Wiśle z udziałem Adama Bielana oraz Jarosława Gowina.
— PLECYŃSKI, Wiktor.: Zwiedzamy nabrzeże po remoncie = poz. 124

Organizacje społeczne

— JÓŹWIAK, Henryk.: Zawsze lubiłem takie wyzwania = poz. 74

168. KINALSKA, Eliza.: Koła Gospodyń Wiejskich: objęte zostały nową ustawą / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 7, s. 21, il.

Spotkanie dotyczące funkcjonowania kół gospodyń wiejskich z udziałem minister Andżeliki Moździanowskiej.

169. MARCZAK, Iwona.: „Działaj Lokalnie w Powiecie Płockim” / Iwona Marczak. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2019, nr 27, s. 5, il.

Lokalny konkursu grantowy „Działaj lokalnie” na rok 2019 i podsumowanie edycji 2018 roku.

170. PIĘTKA, Włodzimierz.: Bieda zawsze nas znajdzie: 25 lat w służbie bliźniemu / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 10, dod. Gość Płocki, nr 10/524, s. IV, il.

25-lecie działalności Katolickiego Stowarzyszenia Pomocy św. Brata Alberta w Płocku.

171. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Najważniejsze, by nikt nie odszedł głodny: srebrny jubileusz Stowarzyszenia Brata Alberta / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 11, s. 11, il.

25-lecie działalności płockiego stowarzyszenia.

172. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Płocki PCK ma 100 lat : powstał 8 marca 1919 roku / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 9, s. 17, il.

Historia i pamiątki działalności Polskiego Czerwonego Krzyża w Płocku.

— TOBOTA, Bogumiła.: To sukces całego zespołu = poz. 292

173. TYBURA, Joanna.: Gdy zaczniesz pomagać, myślisz o tym wciąż i wciąż: 100 lat PCK / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 57, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

174. WIŚNIEWSKI, Andrzej.: Gospodynie wiejskie tączcie się!: reaktywacja kół gospodyń wiejskich / Andrzej Wiśniewski. // Głos Słupna. – 2019, nr 1(65), s. 4, il.

Nowe koła gospodyń wiejskich w gminie Słupno.

Polityka społeczna

— Klub Młodych = poz. 180

Praca. Bezrobocie

— AS.: Płoccy pracownicy bez pensji = poz. 126

— **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy = poz. 5

175. BRZOSKO, Ewa.: Barometr zawodów 2019 dla miasta Płocka / Ewa Brzosko. // Praca i Rozwój. – 2019, nr 1(9), s. 23-25, il.

Jednoroczna prognoza sytuacji na rynku pracy w Płocku.

— (kb).: Nauczyciele z Płocka będą strajkować! = poz. 216

176. LEWANDOWSKA, Danuta.: Aktywne programy rynku pracy realizowane przez Miejski Urząd Pracy w Płocku / Danuta Lewandowska, Małgorzata Olender. // Praca i Rozwój. – 2019, nr 1(9), s. 7-9

177. STACHURSKA, Agnieszka.: Dwóch dyrektorów w DPS: to prowadzi do paraliżu placówki / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 3, s. 1, 9, il.

Kontrowersje związane z zarządzaniem DPS „Przyjaznych Serc” w Płocku.

178. STACHURSKA, Agnieszka.: Zmiany w DPS: z jakiego powodu? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 4, s. 12, il. – (Przekrój Tygodnia)

Opinie płockich polityków i samorządowców o zarządzaniu DPS „Przyjaznych Serc”.

— SZYCHOWSKI, Ireneusz.: „Weź zapytaj, weź tu bądź” – Ekonomik zaprasza = poz. 221

Opieka społeczna

179. (KB).: Mają pasję powyżej średniej. Ponad 230 stypendiów od Fundacji / (kb). // Wiadomości PortalPłock. – 2019, nr 12, s. 6, il.

Stypendyści Fundacji ORLEN - Dar Serca.

— KINALSKA, Eliza.: Artystka z Krawieczyna pracuje z niepełnosprawnymi = poz. 77

180. Klub Młodych.: // Fan Fary. – 2019, s. 4-5, il.

Klub Profilaktyki Środowiskowej „Dom Młodych” przy parafii św. Bartłomieja w Płocku.

181. LEWANDOWSKA, Anna.: Orkiestra na sześć psów, tatę i córkę: Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 9, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: Nie bądźmy dla siebie wrogami = poz. 193

— PIĘTKA, Włodzimierz.: Bieda zawsze nas znajdzie = poz. 170

182. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Koncerty, lasery i mnóstwo serduszek: ponad 295 tys. na koncercie płockiego WOŚP / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 3, s. 6, il.

Finale Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy w Płocku.

— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Najważniejsze, by nikt nie odszedł głodny = poz. 171

— STACHURSKA, Agnieszka.: Zmiany w DPS = poz. 178

— TYBURA, Joanna.: Gdy zaczniesz pomagać, myślisz o tym wciąż i wciąż = poz. 173

Związki zawodowe

— (kb).: Nauczyciele z Płocka będą strajkować! = poz. 216

— MRÓZ, Józef.: Święta lat 80. Wspomnienia NSZZ „Solidarność” dla Wolnej i Niepodległej Polski = poz. 120

— SKRODZKA, Martyna.: Nie tylko o podwyżkę nam chodzi = poz. 218

Zagadnienia socjologiczne

— KOSIEWSKI, Piotr.: Pomniki chłopa = poz. 84

— KRUSIEWICZ, Anna.: Dlaczego grzeczność nie jest łatwa, ale ważna? – pytanie oparte na kompetencjach = poz. 217

183. MAŁECKA, Agnieszka.: Płec piękna, nie słaba / Agnieszka Małecka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 10, dod. Gość Płocki, nr 10/524, s. VI-VII, il.

Projekt „Oblicza Kobiety” przy Fundacji „Wiara w biznesie”.

184. NOWOSIELSKI, Michał.: Podglądajmy, uczmy się od innych / Michał Nowosielski; rozm. przepr. Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 33, dod. Magazyn Płock, s. 5, il.

Projekt „Tumska na nowo” realizowany w ramach zadania „Współpraca z wyższymi uczelniami w latach 2018-2019”.

185. PAJĄCZKOWSKA, Agnieszka (1986-).: A co wyście myślały?: spotkania z kobietami z mazowieckich wsi / Agnieszka Pajączkowska, Aleksandra Zbroja. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, copyright 2019. – 279, [1] strona; 22 cm. – (Seria Reporterska Wydawnictwa Poznańskiego) ISBN 978-83-7976-143-2

186. TYBURA, Joanna.: NaszaTumska na nowo: zdaniem płoczan / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 33, dod. Magazyn Płock, s. 4-5, il.

Projekt „Tumska na nowo” realizowany w ramach zadania „Współpraca z wyższymi uczelniami w latach 2018-2019”.

Patologia społeczna

— SZKOPEK, Grzegorz.: Trzy lata dla „Diabła” = poz. 205

Uroczystości. Obchody

— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Rocznice uroczystości państwowe w Gąbinie w latach 1928-1931 = poz. 61
— **Wielkie** podsumowanie minionego roku!!! = poz. 201

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Samorząd terytorialny

187. AS.: Kredyty, obligacje, inwestycje: co zaplanował płocki samorząd na 2019 rok? / AS. // *PetroNews*. – 2019, nr 1, s. 1, il.

Budżet Płocka na 2019 rok.

188. AS.: RIO: w Starożrebach brak terminowych opłat, nieprzestrzeganie przepisów, ostrzeżenia od 2013 roku / AS. // *PetroNews*. – 2019, nr 4, s. 10-11, il.

Zadłużenie gminy Starożreby (m.in. opinie Regionalnej Izby Obrahunkowej).

— BIAŁA, Joanna.: Jaka jest prawda o Wiśle? = poz. 98

— DANIELUK, Jacek.: Czeka nas komunikacyjny paraliż = poz. 159

189. DANIELUK, Jacek.: Czym dysponują płocki radni : mieszkania, pensje, samochody, oszczędności / Jacek Danieluk. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 4, s. 5, il.

Majątki płockich radnych kadencji na lata 2018-2023.

— DANIELUK, Jacek. : Płockie nabrzeże tylko częściowo dostępne = poz. 122

190. DANIELUK, Jacek.: Ponad pół miliarda płockiego długu: opozycja krytykuje, rządzący bronią podejmowanych decyzji / Jacek Danieluk. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 10, s. 1, 7, il.

Sytuacja finansowa i dług miasta Płocka.

191. DANIELUK, Jacek.: 240 mln złotych na inwestycje: budżet Płocka w roku 2019 znów powyżej 1 mld złotych / Jacek Danieluk. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 2, s. 7

Budżet Płocka na 2019 rok.

— MARCZAK, Iwona.: „Działaj Lokalnie w Powiecie Płockim” = poz. 169

192. MAT.: Noworoczne spotkanie samorządowców / MAT. // *Ekstra Sierpc*. – 2019, nr 39, s. 1, 8-9, il.

Spotkanie podsumowujące rok 2018 przez samorządowców z powiatu sierpeckiego.

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: Budowa może ruszyć latem = poz. 257

193. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Nie bądźmy dla siebie wrogami / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2019, nr 12, s. 8, il.

Rozmowa z prezydentem Płocka – A. Nowakowskim w kontekście zabójstwa prezydenta Gdańska – Pawła Adamowicza w czasie finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

— PERZYŃSKI, Jarosław.: Czy firma Dino zainwestuje w Sierpcu? = poz. 155

194. PIĘTKA, Włodzimierz.: Starożreby w potrzasku: ekonomia i samorządy / Włodzimierz Piętko. // *Gość Niedzielny*. – 2019, nr 11, dod. *Gość Płocki* nr 11/525, s. V, il.

Dot. zadłużenia gminy Starożreby.

— PLECZYŃSKI, Wiktor.: Zwiędzamy nabrzeże po remoncie = poz. 124

195. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Starożreby zbankrutują?: 26 milionów zł zobowiązań gminy / Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 9, s. 7, il.

Dot. zadłużenia gminy Starożreby.

196. SK.: Przewodniczący Rady Powiatu rezygnuje: zaskoczenie podczas obrad / SK. // *Kurier Sierpecki*. – 2019, nr 13, s. 1, 5, il.

Juliusz Gorzkoś

— STACHURSKA, Agnieszka.: Dlaczego nauczyciele chcą strajkować? = poz. 219

— STACHURSKA, Agnieszka.: Dwóch dyrektorów w DPS = poz. 177

197. STACHURSKA, Agnieszka.: Miała być muszla koncertowa, boiska, korty tenisowe, lodowisko...: jest pole / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2019, nr 6, s. 10-11, il.

Niezrealizowane plany zagospodarowania terenów po chlewni w Łącku.

— STACHURSKA, Agnieszka.: Zmiany w DPS = poz. 178

198. TARKA, Daria.: Pozycja prawnoustrojowa prezydenta miasta na prawach powiatu na przykładzie prezydenta miasta Płocka / Daria Tarka. // *Notatki Płockie*. – 2019, nr 1/258, s. 37-47, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

199. TYBURA JOANNA.: Oto nowy pałac ślubów / Joanna Tybura. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2019, nr 35, s. 8, il. Remont płockiego pałacu ślubów – dawnej siedziby rodziny Flatau.

200. WAWRZYŃSKI, Sławomir.: Budżet naszej gminy / Sławomir Wawrzyński. // *Nasza Gmina*. – 2019, nr 1(30), s. 6-7, il. Budżet gminy Stara Biała na 2019 r. oraz plany inwestycyjne gminy.

201. Wielkie podsumowanie minionego roku!!! / oprac. red. // *Kurier Sierpecki*. – 2019, nr 2, s. 7-10, il.

Podsumowanie wydarzeń polityczno-społecznych roku 2018 na terenie powiatu sierpeckiego.

202. WYRĘBKOWSKI, Michał.: Nasze hasło: nic o nas bez nas / Michał Wyrębkowski; rozm. przepr. Joanna Tybura. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 15, dod. *Magazyn Płock*, s. 6, il.

Rozmowa z przewodniczącym Młodzieżowej Rady Miasta Płocka – M. Wyrębkowskim.

203. ZIEMKIEWICZ, Sylwester.: Wyzwania i perspektywy rozwoju gminy Radzanowo: Informator Gminy Radzanowo / Sylwester Ziemkiewicz. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 7, s. 16, il.

Rozmowa z ponownie wybranym na urząd wójta gminy Radzanowo – Sylwestrem Ziemkiewiczem.

— ZIEMKIEWICZ, Sylwester.: Wyzwania i perspektywy rozwoju naszej gminy = poz. 125

204. 20 lat reformy samorządu terytorialnego próba ewaluacji / pod redakcją Arkadiusza Fordońskiego, Arkadiusza Lewandowskiego, Grzegorza Radomskiego. – Płock: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, [Bydgoszcz]: we współpracy z Fundacją Prawa, Nauki i Przedsiębiorczości, 2019. – 222 strony: ilustracje; 24 cm.

Bibliografia, netografia, wykaz aktów prawnych przy pracach. – Streszczenie angielskie przy pracach.

ISBN 978-83-61601-95-1

Sądownictwo. Prokuratura

— FURMAN, Tomasz.: Były prezes PKN Orlen to doświadczony menedżer = poz. 134

— STACHURSKA, Agnieszka.: Dwóch dyrektorów w DPS = poz. 177

— STACHURSKA, Agnieszka.: Zmiany w DPS = poz. 178

Bezpieczeństwo publiczne. Przystępność

- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Nie bądźmy dla siebie wrogami = poz. 193
- PIASEK, Krzysztof.: Może zostanie aktorem = poz. 81
- 205. SZKOPEK, Grzegorz.:** Trzy lata dla „Diabła”: w sprawie śmierci 19-letniego Piotra W. oskarżonemu groziło dożywocie / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 1, s. 1, 5
- Proces Damiana K., oskarżonego w sprawie dot. tragicznej śmierci Piotra W. w Płocku.
- **Wielkie** podsumowanie minionego roku!!! = poz. 201

IX. WOJSKO

- 206. KALICIAK, Grzegorz.:** WOT na poligonie / Grzegorz Kaliciak; rozm. przepr. Piotr Falkowski. // Nasz Dziennik. – 2019, nr 69, s. 7, il.
- Rozmowa z płk. G. Kaliciakiem – dowódcą 6. Mazowieckiej Brygady Wojsk Obrony Terytorialnej im. rotmistrza Witolda Pileckiego.
- **O przyszłości** zapisanej w szufladzie = poz. 212

X. OCHRONA ZDROWIA

Lecznictwo. Krwiodawstwo

- 207. MAŁECKA, Agnieszka.:** Ten znak scalał: PCK świętuje / Agnieszka MałECKA. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 12, dod. Gość Płocki, nr 12/526, s. VIII, il.
- 208. MAŁECKA, Agnieszka.:** Zdali egzamin: 100-lecie PCK / Agnieszka MałECKA. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 5, dod. Gość Płocki, nr 5/519, s. V, il.
- 209. Oto** lekarz: wielowymiarowy portret lekarza w książce „Ecce medicus” dr. Jarosława Waneckiego. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2019, nr 1(137), s. 16-17, il.
- Wydanie jubileuszowe książki, której celem jest uczczenie 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości i uhonorowanie wybitnych polskich lekarzy.
- 210. WANECKI, Jarosław.:** Jubileusz Przychodni Miodowa 1968-2018 / Jarosław Wanecki. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2019, nr 1(137), s. 17, il.

Rehabilitacja

- SUO.: Kupił dworek, by leczyć dzieci: sam też walczy z chorobą = poz. 80

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

Szkolnictwo wyższe

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

- 211. Krótka** historia pewnego sukcesu. // 20 lat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. 2019, marzec, s. 4-5, il.
- Wspomnienia wykładowców i rektorów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku.
- 212. O przyszłości** zapisanej w szufladzie. // 20 lat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. 2019, marzec, s. 3, il.
- Historia Krzysztofa Krupniewskiego, absolwenta PWSZ w Płocku.
- 213. PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA ZAWODOWA (Płock).:**

20 lat. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku. – Płock: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2019. – 115 stron: ilustracje kolorowe; 30 cm.

Tyt. grzb.: 20 lat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku – Dwadzieścia lat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku
ISBN 978-83-61601-99-9

214. SŁODKI, Maciej.: Najlepsze przed nami! / Maciej Słodki. // 20 lat Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. 2019, marzec, s. 1-2, il.

Rozmowa z prof. dr hab. Maciejem Słodkim, rektorem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku.

215. TYBURA, Joanna.: Mazowiecka Uczelnia Publiczna / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 69, dod. Magazyn Płock, s. 1, 2, il.

Art. zawiera rozmowę z Maciejem Słodkim – rektorem PWSZ w Płocku. Zmiana nazwy z okazji 20-lecia uczelni.

Politechnika Warszawska

- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, T.: Ujrzały światło po stu latach = poz. 275

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

- MICHALCZYK, Maria.: Sierpczanka najlepszym belfrem 2018 roku = poz. 78

Towarzystwo Naukowe Płockie

- **Sprawozdanie** z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2018 = poz. 48

Szkolnictwo. Oświata

216. (KB).: Nauczyciele z Płocka będą strajkować! / (kb). // Wiadomości PortalPłock. – 2019, nr 14, s. 4, il.

Stanisław Nisztor – przewodniczący płockiego oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego

217. KRUSIEWICZ, Anna.: Dlaczego grzeczność nie jest łatwa, ale ważna? – pytanie oparte na kompetencjach / Anna Krusiewicz, Katarzyna Szymańska. // Meritum. – 2019, nr 1, s. 51-59, il.

Metody nauczania kompetencji społecznych.

218. SKRODZKA, Martyna.: Nie tylko o podwyżkę nam chodzi / Martyna Skrodzka ; rozm. przepr. Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 69, dod. Magazyn Płock, s. 7, il.

Rozmowa z nauczycielką języka angielskiego ze Szkoły Podstawowej nr 22 w Płocku – M. Skrodzką.

219. STACHURSKA, Agnieszka.: Dlaczego nauczyciele chcą strajkować? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 6, s. 12, il. – (Przekrój Tygodnia)

Dot. sytuacji finansowej oświaty w Płocku.

Szkolnictwo podstawowe

- SKRODZKA, Martyna.: Nie tylko o podwyżkę nam chodzi = poz. 218

Szkolnictwo ogólnokształcące

220. TYBURA, Joanna.: Olimpijczycy z Małachowianki: młodzi zdolni / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 69, dod. Magazyn Płock, s. 4-5, il.

Banachowicz Jakub, Pielat Kacper, Ruciński Piotr, Sołtysiak Kacper, Uliński, Jakub

Szkolnictwo zawodowe

221. SZYCHOWSKI, Ireneusz.: „Weź zapytaj, weź tu bądź” – Ekonomik zaprasza / Ireneusz Szychowski; rozm. // Merkur. – 2019, nr 23, s. 1-2, il.
Zespół Szkół Ekonomiczno-Kupieckich im. Ludwika Krzywickiego – kształcenie uczniów, absolwenci na rynku pracy.

Szkolnictwo specjalne

— CZERMIŃSKI, Kazimierz.: Halina Szałecka-Nasiłowska we wspomnieniach Kazimierza Czermińskiego = poz. 79

Kształcenie ustawiczne

— JÓŹWIĄK, Henryk.: Zawsze lubiłem takie wyzwania = poz. 74

Kultura

— **MiastO!Żyje** = poz. 32
— **MiastO!Żyje** = poz. 33

Domy kultury

— MAJEWSKI, Robert.: Wydarzenie kulturalne miesiąca: poleca Robert Majewski = poz. 280
222. MAT.: Podwieczorek z Magdaleną Zawadzką / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2019, nr 39, s. 1, 5, il.
Spotkanie z Magdaleną Zawadzką w Sierpcu w ramach cyklu spotkań „Podwieczorek z Gwiazdą”.
— ORŁOWSKA, Milena.: Sanniki: to tu dzieje się kultura = poz. 111
— ORŁOWSKA, Milena.: Wakacje z Fryderykiem = poz. 112
— ORŁOWSKA, Milena.: Zachwyć się Sannikami = poz. 113
223. ŻMIJEWSKI, Jarosław.: „To miejsce mnie wciągnęło...” / Jarosław Żmijewski; rozm. przep. MaK. // Kurier Sierpcki. – 2019, nr 3, s. 5, il.
Rozmowa z dyrektorem Centrum Kultury i Sztuki w Sierpcu na temat działalności placówki.

Imprezy kulturalne

— (gsz.): Retrospektywa o niezłomnych = poz. 282
— (jac.): Kalendarium 2018 = poz. 121
224. Podsumowanie roku / oprac. W. Olszewski. // Echo Gąbina. – 2019, nr 1, s. 3-11, il.
Podsumowanie uroczystości na terenie Gąbina w roku 2018.
— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Koncerty, lasery i mnóstwo serduszek = poz. 182
— **Wielkie** podsumowanie minionego roku!!! = poz. 201
— ŻMIJEWSKI, Jarosław.: „To miejsce mnie wciągnęło...” = poz. 223

Muzea i wystawy

Muzeum Mazowieckie

225. BURDZIŃSKI, Michał.: Dział Sztuki / Michał Burdziński. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 3, il.
226. CHLEWIŃSKI, Zbigniew.: Wydawnictwa muzealne / Zbigniew Chlewiński. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 12-13, il.

227. JABŁOŃSKA, Małgorzata.: Dział Administracji i Zabezpieczenia Technicznego / Małgorzata Jabłońska. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 16-17, il.

228. KASPRZAK, Mariusz.: Dział Ewidencji i Dokumentacji Naukowej Zbiorów / Mariusz Kasprzak. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 14-15, il.

229. KORDALA, Tomasz.: Dział Archeologii / Tomasz Kordala, Zbigniew Miecznikowski. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 6-7, il.

— KORDALA, Tomasz.: Świętej pamięci Halina Marta Kowalska = poz. 75

230. KOWALSKI, Rafał.: Muzeum Żydów Mazowieckich / Rafał Kowalski. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 14-15, il.
Najważniejsze wydarzenia w 2018 r.

231. (LESZ).: Kiedy stała się wolność w Płocku: książka na finał obchodów 100-lecia niepodległości / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 8, s. 10, il.

Finisaż wystawy „Kiedy stała się wolność... Polska-Mazowsze-Płock w latach 1918-1921” połączony z promocją książki Magdaleny Bilskiej-Ciećwierz w Muzeum Mazowieckim.

232. (LESZ).: Ziszczone sen o Polsce: 100-lecie niepodległości w Muzeum Mazowieckim / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 2, s. 16, il.

Wystawa „Kiedy stała się wolność... Polska-Mazowsze-Płock w latach 1918-1921” w Muzeum Mazowieckim.

233. LUCIŃSKI, Łukasz.: Dział Upowszechniania i Promocji / Łukasz Luciński. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 8-9, il.

234. OGIEŃIEWSKA, Katarzyna.: Biblioteka / Katarzyna Ogieniewska. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 2, il.
Biblioteka Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

235. ORŁOWSKA, Milena.: Oszałamiająca Kolegialna 6 / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 25, s. 12, il.

Koncepcja wnętrz w wyremontowanej kamienicy przy ul. Kolegialnej 6, budynku Muzeum Mazowieckiego, autorstwa krakowskiego Koza Nostra Studio.

236. PIASKOWSKI, Grzegorz.: Dział Etnografii / Grzegorz Piaskowski. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 8-9, il.

237. RYDZEWSKA, Barbara.: Dział Historii / Barbara Rydzewska. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 4-5, il.

238. TRYKA, Grażyna.: Dział Numizmatyczny / Grażyna Tryka. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 6-7, il.

— WALASEK, Andrzej: Forma = poz. 273

— ZIELIŃSKA, Barbara.: Mariawicka niespodzianka w zasobach Muzeum Mazowieckiego w Płocku = poz. 287

Muzeum Wisły Środkowej i Ziemi Wyszogrodzkiej

239. LESZCZYŃSKI, Zdzisław.: Muzeum Wisły Środkowej i Ziemi Wyszogrodzkiej / Zdzisław Leszczyński. // Biuletyn Muzealny. – 2019, nr 50, s. 18, il.

240. ORŁOWSKA, Milena.: „Herbatnik” wyszogrodzki / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 72, s. 8, il.

Zabytkowa barka w zbiorach Muzeum Wisły Środkowej i Ziemi Wyszogrodzkiej.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

241. JEZIERSKA-CHALICKA, Agnieszka.: Pranie na tarze, ubijanie maśta, podbieranie miodu i wykopki! / Agnieszka Jezierska-Chalicka. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 23, dod. Kulturalna Perła Mazowska, s. 3, il.
Cykliczne imprezy w sierpeckim skansenie.

242. RAD.: Ślizgawki, śnieżne bitwy, czasem łyżwy: tak bawiły się dzieci zimą ponad 100 lat temu / rad. // Tygodnik

Płocki. – 2019, nr 6, s. 13, il.
Dawne zabawy i zwyczaje popularyzowane w Muzeum Wsi Mazowieckiej.

Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego (Więzemin Polski)

243. ORŁOWSKA, Milena.: Ptasie radio już jest, czekają tylko na słowika: przedwiośnie w skansenie / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 51, dod. *Magazyn Płock*, s. 4-5, il. Ptaki na terenie skansenu osadnictwa nadwiślańskiego w Więzeminie Polskim.

Radio. Telewizja

— ZAKRZEWSKI, Tadeusz.: Mazowsze... Kurpie i Podlasie w obiektywie kamery = poz. 295

Kultura fizyczna. Sport

— GRANISZEWSKA, Magdalena.: Wielka fuzja zdominuje rynek = poz. 136

244. KINALSKA, Eliza.: Mistrz trenuje w Łącku: zanim wygra Cavaliadę w konkurencji czwórek / Eliza Kinalska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 10, s. 16, il.

Treningi zwycięzcy Mistrzostw Świata w powożeniu – Bartłomieja Kwiatka.

245. KRUSZEWSKI, Jacek.: Dlaczego Wisła „podpadła” szefowi TVP? / Jacek Kruszewski; rozm. przepr. Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 3, s. 30, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock Jackiem Kruszewskim.

246. KRUSZEWSKI, Jacek.: Moment jest trudny / Jacek Kruszewski; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // *Przegląd Sportowy*. – 2019, nr 22, s. 10, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock, Jackiem Kruszewskim, na temat sytuacji w klubie po odejściu dyrektora sportowego Łukasza Masłowskiego i kapitana drużyny – Damiana Szymańskiego.

247. KRUSZEWSKI, Jacek.: Nadal wierzę w nasz zespół / Jacek Kruszewski; rozm. przepr. Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2019, nr 75, dod. *Magazyn Płock*, s. 2, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock - J. Kruszewskim.

248. LISTKOWSKI, Marek.: „Zdecydowanie udany rok”: wywiad z trenerem MKS Mazur – Markiem Listkowskim / Marek Listkowski; rozm. przepr. maK. // *Kurier Sierpecki*. – 2019, nr 1, s. 16, il.

249. MAŁACHOWSKI, Adam.: Propozycję dostałem rano / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2019, nr 31, s. 12, il.

Nowy prezes SPR Wisła Płock – Robert Czwartek.

250. MAŁACHOWSKI, Adam.: Sportowcy Roku 2018: ależ oni są waleczni!: plebiscytowe podsumowania / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 51, dod. *Magazyn Płock*, s. 10-11, il.

16. Plebiscyt na Najpopularniejszego Sportowca i Trenera 2018 roku w Płocku.

251. MAŁACHOWSKI, Adam.: Sześcioro wspaniałych / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2019, nr 47, s. 7, il.

Daszkiewicz Małgorzata, Jankowski Wojciech, Krzywiński Wojciech, Kwolek Bartosz, Lewandowska Martyna, Mikołajewski Gabriel

16. Plebiscyt na Najpopularniejszego Sportowca i Trenera 2018 roku w Płocku.

252. MARCINIAK, Jola.: Głosowanie czas zacząć : XVI Plebiscyt Sportowiec i Trener roku 2018 w Płocku / Jola Marci-

niak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 4, s. 30, il.

Prezentacja nominowanych sportowców.

253. MARCINIAK, Jola.: Rozstrzygnięcia w Orlen Arenie: 16. Plebiscyt na Sportowca i Trenera 2018 roku w Płocku / Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 9, s. 30, il.

Uroczystość nagrodzenia laureatów plebiscytu w Orlen Arenie.

254. MASŁOWSKI, Łukasz.: Widzew Łódź?: teraz pracuję dla Wisły Płock / Łukasz Masłowski; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // *Przegląd Sportowy*. – 2019, nr 12, s. 7, il.

Rozmowa z dyrektorem sportowym Wisły Płock – Ł. Masłowskim.

255. MAT.: XI Bal Sportowca / MA. // *Ekstra Sierpc*. – 2019, nr 40, s. 12-13, il.

XI. Bal Sportowca organizowany przez MKS „Kasztelan”.

256. MICHALAK, Michał.: Jak oni śmigają!: o rolkarzach ze Zwolenia słyszeli nawet w Berlinie / Michał Michalak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 6, s. 15, il.

Uczniowski Klub Sportowy Zwoleń-Team w Szkole Podstawowej im. Powstańców Styczniowych w Zwoleniu, gm. Gostynin

257. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Budowa może ruszyć latem / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // *Przegląd Sportowy*. – 2019, nr 15, s. 5, il.

Rozmowa z prezydentem Płocka – A. Nowakowskim na temat przebudowy płockiego Stadionu im. Kazimierza Górskiego.

— OBAJTEK, Daniel.: Daniel Obajtek: na dobre i na złe ze sportowcami = poz. 140

— OBAJTEK, Daniel.: Orlen wszedł do Formuły 1 dostownie w ostatnim momencie = poz. 144

258. PLECYŃSKI, Wiktor.: Na początek piknik lotniczy, a później... płooczanie będą latać samolotem do Warszawy? / Wiktor Pleczyński. // *PetroNews*. – 2019, nr 3, s. 12, il.

Działalność Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w 2018 roku oraz plany dot. nadchodzących imprez oraz rozwoju infrastruktury.

259. TCHÓRZ, Tomasz.: Lepiej grać gorzej, ale wygrywać: drugi trener Wisły Płock Tomasz Tchórz / Tomasz Tchórz; rozm. przepr. Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 1, s. 30, il.

Rozmowa z asystentem trenera Kibu Vicuna Ochandorena-Tomaszem Tchórzem.

260. WĄSOWSKI, Maciej.: Przegonić mroczne widmo: Wisła Płock / Maciej Wąsowski. // *Przegląd Sportowy*. – 2019, nr 33, dod. *Skarb Kibica*, s. 74-77, il., tab.

Ekstraklasa piłki nożnej – sezon jesień/wiosna 2018/19.

261. WYCZAŁKOWSKI, Artur.: „Ta runda będzie w pełni moja i mojego zespołu”: rozmowa z Arturem Wyczałkowskim, trenerem Kasztelana Sierpc / Artur Wyczałkowski; rozm. przepr. Tyrion. // *Kurier Sierpecki*. – 2019, nr 10, s. 16, il.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Życie literackie

262. NOWACKI, Dariusz.: Poeci, którzy oddychają prozą / Dariusz Nowacki. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 26, s. 20, il. Powieść „Zdrój” wydana przez poetkę Barbarę Klicką z Płocka.

— GARKOWSKA, Małgorzata.: Piszę nie tylko dla kobiet... = poz. 72

— WŁODARCZYK, Dariusz.: Przenosimy się do średniowiecznego Płocka... = poz. 95

Poezja

263. BRONIEWSKI, Władysław (1897-1962).: „Nie to!”: Władysław Broniewski: Dokąd?: wiersze / całość ułożył i wstępem opatrzył, fotografie wykonał Andrzej Nowakowski; teksty Tadeusz Bujnicki, Bogdan Tosza, Rafał Woś. – Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, 2019. – 115, [4] strony: ilustracje; 21 cm. –

(Seria „Poezje”)

Inny tyt.: „Nie to!” Dokąd?

ISBN 97883-242-3450-9 – ISBN 97883-242-2950-5

— **Kartki** z zielonego zeszytu = poz. 89

— (lesz): Nauczyciel, sportowiec, poeta zakochany w polszczyźnie = poz. 290

Proza

— **Kartki** z zielonego zeszytu = poz. 89

264. KLICKA, Barbara.: Zdrój / Barbara Klicka. – Warszawa: W. A. B. – Grupa Wydawnicza Foksal copyright 2019. – 136 stron; 21 cm.

ISBN 978-83-280-6012-8

265. LEWANDOWSKI, Maciej (1984-).: Cienie Nowego Orleanu / Maciej Lewandowski. – Wydanie I. – Warszawa: Uroboros - Grupa Wydawnicza Foksal, 2019. – 349, [1] strona; 21 cm.

ISBN 978-83-280-5709-8

— **NOWACKI, Dariusz.**: Poeci, którzy oddychają prozą = poz. 262

266. ZIELIŃSKA, Agnieszka (1972-).: Mickiewicz / Agnieszka Zielińska. – Brzeźnia Łąka: Wydawnictwo Poligraf, © copyright 2019. – 111 stron: ilustracje; 24 cm. – (Podróże literackie / Agnieszka Zielińska; 1)

Bibliografia na stronie 107.

ISBN 978-83-8159-073-0

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka

267. JASKULSKI, Roman.: Tam, gdzie kiedyś był Manhattan, park mój widzę ogromny: mam marzenie / Roman Jaskulski. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 63, dod. *Magazyn Płock*, s. 1, 4-5, il.

Projekt parku w centrum Płocka.

— **KINALSKA, Eliza.**: Archiwum, o którym warto wiedzieć = poz. 104

— **LEWANDOWSKA, Anna.**: Kupił i remontuje, bo się wkurzył = poz. 164

— **MARCINIAK, Jola.**: Zapomniani przez decydentów? = poz. 160

— **NOWAK-DĄBROWSKA, Gabriela.**: Okno na Kwiatka = poz. 108

— **NOWOSIELSKI, Michał.**: Podglądajmy, uczmy się od innych = poz. 184

268. ORŁOWSKA, Milena.: Czy kuczkę przy Grodzkiej uratuje opowieść?: pamiątka po dawnym Płocku / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 39, dod. *Magazyn Płock*, s. 4-5, il.

Remont kamienicy z zabytkową kuczką żydowską przy ul. Grodzkiej 8.

— **ORŁOWSKA, Milena.**: HERstoria Płocka = poz. 109

— **ORŁOWSKA, Milena.**: Oszatawiająca Kolegialna 6 = poz. 235

— **ORŁOWSKA, Milena.**: Zachwyć się Sannikami = poz. 113

— **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Wizjoner ducha = poz. 90

269. SERAFIMOWICZ, Włodzimierz.: Zarys podziału terytorialno-funkcyjnego Płocka w III Rzeczpospolitej / Włodzimierz Serafimowicz. // *Notatki Płockie*. – 2019, nr 1/258, s. 26-36, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Historyczny rozwój podziału przestrzennego Płocka ze względu na struktury organizacyjno-terenowe, jak parafie, obręby geodezyjne, dzielnice mieszkaniowe i przemysłowe i in.

— **TYBURA, Joanna.**: NaszaTumska na nowo = poz. 186

— **Tybura Joanna.**: Oto nowy pałac ślubów = poz. 199

— **WARCZACHOWSKA, Agata.**: Mochowski kościół z duszą = poz. 286

270. WIELECHOWSKA, Małgorzata.: Płocki gotyk / Małgorzata Wielechowska. // *Mazowsze. Serce Polski*. – 2019, nr 2, s. 42-45, il.

Europejski Szlak Gotyku Ceglanego

Malarstwo. Rzeźba. Galerie

— **BANASIAK, Jakub.**: Awangarda z mazowieckiej wsi = poz. 83

— **KOSIEWSKI, Piotr.**: Pomniki chłopca = poz. 84

— **MACIEJEWSKI, Jakub Augustyn.**: Płonie konfesjonał, płacze zdradzony gej, czyli udawanie sztuki = poz. 85

— **ORŁOWSKA, Milena.**: Grzymała nie jechał mlekiem = poz. 73

— **ORŁOWSKA, Milena.**: Zobacz „Strachy” i... przestań się bać = poz. 86

271. ROBAK, Waldemar.: Rafał Olbiński z życzeniami dla Pań – nowa wystawa w Płockiej Galerii Sztuki / Waldemar Robak. // *PetroNews*. – 2019, nr 5, s. 14, il.

Wystawa prac malarza, grafika, ilustratora i plakacisty – Rafała Olbińskiego.

— **SIENKIEWICZ, Karol.**: Kto się boi „Strachów” = poz. 87

272. SZATKOWSKA, Lena.: Grzymały powrót z klasą: w Płockiej Galerii Sztuki / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 7, s. 10, il.

Wystawa prac Wojciecha Grzymały.

— **SZCZYGIĘŁ, Mariusz.**: Strachy na dziki = poz. 88

273. WALASEK, Andrzej (1951-).: Forma / Jan Andrzej Walasek; autor katalogu Szymon Zaremba; Muzeum Mazowieckie w Płocku. – Płock: Muzeum Mazowieckie w Płocku, 2019. – 16 stron; 16 stron: ilustracje; 30 cm.

Treść – Forma i treść – Współwydane w kierunku przeciwstawnym: Treść

Publikacja towarzyszy wystawie Jana Andrzeja Walaska „Forma i treść”. Czas trwania wystawy 26 II-31 III 2019.

Sztuka stosowana

— **ORŁOWSKA, Milena.**: Grzymała nie jechał mlekiem = poz. 73

— **PENDRASZEWSKI, Mariusz.**: Paryżkim (sic!) fasonem Wortha. O strojach płoccznek z roku około 1900 = poz. 154

Zabytki. Ochrona zabytków

— (kb): Stworzył koncepcję dla starej elektrowni = poz. 127

274. KOWALSKI, Tomasz.: Dwudziestowieczna restauracja średniowiecznego kościoła pw. św. Andrzeja w Bożewie / Tomasz Kowalski. // *Notatki Płockie*. – 2019, nr 1/258, s. 3-13, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

— **LEWANDOWSKA, Anna.**: Kupił i remontuje, bo się wkurzył = poz. 164

— **ORŁOWSKA, Milena.**: Czy kuczkę przy Grodzkiej uratuje opowieść? = poz. 268

— **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Wizjoner ducha = poz. 90

— **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.**: Jest zamek, czas na gród i monografię = poz. 114

275. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, T.: Ujrzały światło po stu latach: historyczne dokumenty o płockiej Katedrze / T. Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 6, s. 10, il.

Wykład proboszcza Stefana Cegłowskiego dot. przebudowy płockiej katedry na pocz. XX wieku.

— **WIELECHOWSKA, Małgorzata.**: Płocki gotyk = poz. 270

Teatr

- JÓŹWIAK, Henryk.: Zawsze lubiłem takie wyzwania = poz. 74
- 276. MOKROWIECKI, Marek.:** Od dyrektora / Marek Mokrowiecki. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2019, nr marzec-kwiecień, s. 3, il.
- Podsumowanie działalności Teatru Dramatycznego im. J. Szańskiego w Płocku w 2018 r. i plany na 2019 r.
- SZATKOWSKA, Lena.: A wszakże M. Zimińska ma talent niezaprzeczalny = poz. 96
- SZATKOWSKA, Lena.: Można zagrać przyzwoicie, dobrze lub znakomicie = poz. 70
- TOMASZEWSKA, Magdalena.: O 16.00 gram Florence, o 19.00 jestem Mirq = poz. 92
- 277. ZIENTARA-MOKROWIECKA, Hanna.:** Dojrzałam do monodramu: z wizytą u artysty / Hanna Zientara-Mokrowiecka; rozm. przepr. Monika Mioduszevska-Olszewska. // Mazowsze. Serce Polski. – 2019, nr 1, s. 48-49, il.
- Nagroda „Cieszyński Anioł” dla Hanny Zientary – najlepszej aktorki na 18. Festiwalu Teatrów Moraw i Śląska w Cieszynie Czeskim.
- 278. ZIENTARA-MOKROWIECKA, Hanna.:** Natalia Mooshaber nagrodzona w Czechach / Hanna Zientara-Mokrowiecka; rozm. przepr. Monika Mioduszevska-Olszewska. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2019, nr styczeń-luty, s. 4-5, il.
- Nagroda „Cieszyński Anioł” dla Hanny Zientary dla najlepszej aktorki na Festiwalu Teatrów Moraw i Śląska w Cieszynie Czeskim.

Muzyka

- 279. (KB).:** Płocki zespół nominowany do nagrody muzycznej: mają szansę na Fryderyka? / (kb). // Wiadomości Portal-Płock. – 2019, nr 12, s. 5, il.
- Zespół Lao Che.
- 280. MAJEWSKI, Robert.:** Wydarzenie kulturalne miesiąca: poleca Robert Majewski / Robert Majewski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 27, dod. Magazyn Płock, s. 9
- Koncert muzyki barokowej w płockiej katedrze – wykonanie utworów Marcina Mielczewskiego, kierownika kapeli bp. płockiego i królewicza Karola Ferdynanda Wazy, przez Wrocław Baroque Ensemble.
- 281. ORŁOWSKA, Milena.:** Autostradą prosto do nieba: kto lubi chóry – ręka do góry / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 75, dod. Magazyn Płock, s. 1, 6-7, il.
- Nowa płyta płockiego chóru Vox Singers „Autostrada do nieba”.
- ORŁOWSKA, Milena.: Jak to jest być punkiem w roku 2019 = poz. 76
- ORŁOWSKA, Milena.: Sanniki: to tu dzieje się kultura = poz. 111
- ORŁOWSKA, Milena.: Wakacje z Fryderykiem = poz. 112
- WIŚNIEWSKI, Andrzej.: Moje życie to muzyka = poz. 93

Film

- 282. (GSZ).:** Retrospektywa o niezłomnych: w Wyszogrodzie i Starych Gałkach / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 2, s. 14, il.
- Retrospektywa Festiwalu Filmowego „Niepokorni. Niezłomni. Wyklęci”.

Fotografia

- 283. ROBAK, Waldemar.:** Wystawa fotograficzna „Mój Płock” w Książnicy Płockiej / Waldemar Robak. // PetroNews. – 2019, nr 2, s. 14, il.

39. wystawa PTF „Mój Płock” w Książnicy Płockiej.

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- **Klub Młodych** = poz. 180
- KOWALSKI, Tomasz.: Dwudziestowieczna restauracja średnio-wiecznego kościoła pw. św. Andrzeja w Bożewie = poz. 274
- LIBERA, Piotr.: Czytam was od bardzo dawna = poz. 294
- MAŁECKA, Agnieszka.: Płeć piękna, nie słaba = poz. 183
- 284. PIĘTKA, Włodzimierz.:** Pamiętam tamte dialogi, muzykę i śpiew / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 13, dod. Gość Płocki, nr 13/527, s. VI-VII, il.
- Misterium Męki Pańskiej w Czerwińsku.
- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Najważniejsze, by nikt nie odszedł głodny = poz. 171
- **Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne** = poz. 50
- 285. WALUŚ, Konrad Jan.:** Antoni Władysław Szlagowski – biskup z Gulczewa: sąsiedzi znani i nieznanii / Jan Konrad Waluś. // Głos Słupna. – 2019, nr 1(65), s. 8, il.
- 286. WARCZACHOWSKA, Agata.:** Mochowski kościół z duszą / Agata Warczachska. // Tłuchowskie Zeszyty Historyczno-Społeczne. – 2019, nr 15, s. 51-57
- 287. ZIELIŃSKA, Barbara.:** Mariawicka niespodzianka w zasobach Muzeum Mazowieckiego w Płocku / Barbara Zielińska. // Mariawita. – 2019, nr 1/3, s. 17, 23, il.
- Kartki okolicznościowe z lat 50-tych wykonane przez płockie mariawitki.
- 288. ZIELIŃSKA, Barbara.:** Zarys historii piekarni mariawickiej w Płocku / Barbara Zielińska. // Mariawita. – 2019, nr 1/3, s. 7-10, il.

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

- 289. SZUMLICKA-RYCHLIK, Grażyna.:** Książki pod kluczem / Grażyna Szumlicka-Rychlik; rozm. przepr. Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 3, dod. Gość Płocki, nr 3/517, s. V, il.
- Biblioteka TNP im. Zielińskich.

Biblioteki publiczne

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

- 290. (LESZ).:** Nauczyciel, sportowiec, poeta zakochany w polszczyźnie: w Książnicy Płockiej na urodzinach Lecha Franczaka / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 12, s. 9, il.
- Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego.
- ROBAK, Waldemar.: Wystawa fotograficzna „Mój Płock” w Książnicy Płockiej = poz. 283
- 291. SZATKOWSKA, Lena.:** Dziś zbudzi cię koncert taki...: rok Stanisława Moniuszki w Książnicy Płockiej / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 13, s. 9, il.
- Wystawa „Stanisław Moniuszko. Dotknięty iskrą geniuszu”.
- 292. TOBOTA, Bogumiła.:** To sukces całego zespołu: Bogumiła Tobota mazowieckim bibliotekarzem roku 2018 / Bogumiła Tobota; rozm. przepr. Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 13, s. 15, il.
- Rozmowa z Bogumiłą Tobotą, kierownikiem Działu Zbiorów Audiowizualnych, wyróżnioną tytułem „Mazowiecki Bibliotekarz Roku 2018”.

Biblioteki fachowe

- OGIENIEWSKA, Katarzyna.: Biblioteka = poz. 234

Dziennikarstwo. Czasopiśmiennictwo

293. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: [Biezuńskie Zeszyty Historyczne nr 32-recenzja] / Grzegorz Gołębiewski. // Notatki Płockie. – 2019, nr 1/258, s. 48-53, il.

Zawiera rec. rocznika: Biezuńskie Zeszyty Historyczne. – Biezuń, 2018.

294. LIBERA, Piotr.: Czytam was od bardzo dawna / Piotr Libera; rozm. przepr. Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. –

2019, nr 7, dod. Gość Płocki, nr 7/521, s. III, il.

Rozmowa z biskupem płockim z okazji 10-lecia wydawania „Gościa Płockiego”.

295. ZAKRZEWSKI, Tadeusz (1932-).: Mazowsze... Kurpie i Podlasie w obiektywie kamery: 1966-1981 / Tadeusz Zakrzewski. – Wydanie I. – Warszawa: Książka i Wiedza, © copyright 2019. – 351, [1] strona : ilustracje; 21 cm. – Indeks. – ISBN 978-83-05-13678-5

INDEKS OSOBOWY

- Adamkowski, Arkadiusz 14
 AS. 126, 157, 187-8
 Asiński, Wojciech 56
 Banasiak, Jakub 83
 Berezowski, Andrzej 128-9
 Biała, Joanna 98
 Bielińska, Kamila 13
 Błaszczak, Marcin 158
 Bondyra, Michał 21
 Borkowski, Jacek 130
 Broniewski, Władysław 263
 Brzosko, Ewa 175
 Bujnicki, Tadeusz 263
 Burdziński, Michał 225
 Burlewicz, Paweł 29
 Chalicka, Agnieszka zob. Jezierska-Chalicka, Agnieszka
 Chalicka, Agnieszka Jezierska 241
 Chlewiński, Zbigniew 226
 Chłystek, Piotr 139
 Chwalba, Andrzej 115-116
 Czermiński, Kazimierz 79
 Danieluk, Jacek 103, 122, 159, 189-91
 Dąbrowska, Gabriela zob. Nowak-Dąbrowska, Gabriela
 Duraj, Danuta zob. Walczak-Duraj, Danuta
 Dwojnych, Andrzej 26
 Dymek, Sebastian 59
 (eg). 107, 119
 Falkowski, Piotr 206
 Fordoński, Arkadiusz Łukasz 204
 Furman, Tomasz 131-3
 Garkowska, Małgorzata 72
 Gąsiorowska, Edyta 50
 Gędek, Włodzimierz 82
 Głowacka, Mariola 43
 Gołębiowski, Grzegorz 41, 61, 94, 293
 Gontarz, Jerzy 12
 Graniszewska, Magdalena 134
 Grażul-Luft, Agnieszka 59
 Grochowska-Iwańska, Krystyna 62
 Grodzki, Mieczysław 20
 (gsz). 282
 Harpula, Wojciech 115-6
 Istał, Izabela 1
 Iwańska, Krystyna zob. Grochowska-Iwańska, Krystyna
 Jabłońska, Małgorzata 227
 (jac). 121
 Jaskulski, Roman 267
 Jezierska-Chalicka, Agnieszka 241
 Józwiak, Henryk 74
 Justyńska, Teresa zob. Radwańska-Justyńska, Teresa
 Kaliciak, Grzegorz 206
 Kasprzak, Mariusz 228
 (kb). 127, 179, 216, 279
 Kijanowska, Dagmara 99
 Kinalska, Eliza 77, 100, 104-5, 123, 162, 168, 244
 Klicka, Barbara 264
 Kłobukowski, Paweł 10
 Koczot, Stanisław 136
 Konarska-Pabiniak, Barbara 108
 Kopeć, Wiesław 58
 Kordala, Tomasz 71, 75, 229
 Kosiewski, Piotr 84
 Kowalska, Iwona zob. Typiak-Kowalska, Iwona
 Kowalski, Artur 141
 Kowalski, Rafał 230
 Kowalski, Tomasz 274
 Kozakowska, Katarzyna 5
 Kozłowska, Ewa 1
 Kozubek, Elżbieta 28
 Krupińska, Sylwia 23
 Krusiewicz, Anna 217
 Kruszewski, Jacek 245-7
 Kuliński, Józef F. 117
 (lesz). 67, 231-2, 290
 Leszczyński, Zdzisław 239
 Lewandowska, Anna 81, 193, 164-5, 181
 Lewandowska, Danuta 176
 Lewandowski, Arkadiusz 204
 Lewandowski, Maciej 265
 Libera, Piotr 294
 Lipińska, Wiesława 27
 Listkowski, Marek 248
 Liszewska, Ewa 106
 Liszewski, Bogumił 106
 Luciński, Łukasz 233
 Luft, Agnieszka zob. Grażul-Luft, Agnieszka
 Maciejewski, Jakub Augustyn 85
 Magierska, Ewa 65
 Magierski, Piotr 65
 Majchrzak, Jerzy 136
 Majewski, Robert 280
 MaK 223-8
 Małczyk, Dariusz 34
 Małachowski, Adam 247, 249-51
 Matecka, Agnieszka 74, 183, 207-8
 Marciniak, Jola 101-2, 160, 245, 252-3, 259, 292
 Marczak, Iwona 169
 Maślowski, Łukasz 254
 MAT. 192, 222, 255
 Matuszewska, Anna 9, 155
 Mazurska, Wiesława 1
 Michalak, Michał 256
 Michalczyk, Maria 78
 Michnik, Adam 14
 Miecznikowski, Zbigniew 229
 Mokrowiecka, Hanna zob. Zientara-Mokrowiecka, Hanna
 Mokrowiecki, Marek 276
 Mróz, Józef 120
 (mw). 161
 Nisztor, Piotr 145
 Nowacka, Wanda Kalina 97
 Nowacki, Dariusz 262
 Nowak-Dąbrowska, Gabriela 108
 Nowakowski, Andrzej 193, 257, 263
 Nowosielski, Michał 184
 Obajtek, Daniel 139-145
 Odolczyk, Marcin 19
 Ogieniewska, Katarzyna 234
 Olejniczak, Waldemar 166
 Olender, Małgorzata 176
 Olszewski, W. 91, 224
 Orłowska, Milena 64, 73, 76, 86, 109, 111-3, 156, 235, 240, 243,
 268, 281
 Pabiniak, Barbara zob. Konarska-Pabiniak, Barbara
 Pajęczkowska, Agnieszka 185
 Pawlaszczyk, Adam 17
 Pendraszewski, Mariusz 154
 Perzyński, Jarosław 155
 Piasek, Krzysztof 81
 Piaskowski, Grzegorz 236
 Piętka, Włodzimierz 90, 118, 170, 194, 284, 289, 294
 Piszczatowska, Justyna 147
 Pleczyński, Wiktor 124, 167, 258
 Pochłopień, Jacek 148
 Przygocka, Janina 52
 rad. 242
 Radomski, Grzegorz 204
 Radwańska-Justyńska, Teresa 78, 114, 171-2, 182, 195, 275

red. 201
Robak, Waldemar 68, 271, 283
Rokita, Agata 12
Rutecki, Roman 65
Rychlik, Grażyna zob. Szumlicka-Rychlik, Grażyna
Rydzewska, Barbara 110, 237
Sekelecka, Sylwia 19
Serafimowicz, Włodzimierz 269
Sienkiewicz, Karol 87
SK. 196
Skrodzka, Martyna 218
Stodki, Maciej 214
Sobieraj, Leonard 6
Sokołowska, Joanna 4
Sokół, Mikołaj 143
Stachurska, Agnieszka 42, 130, 177-8, 197, 219
SUO. 80
Syperek, Anna 19
Szatkowska, Lena 66, 69-70, 96, 117, 272, 291
Szatkowski, Tomasz 51
Szczygieł, Mariusz 88
Szkopek, Grzegorz 163, 205
Szumlicka-Rychlik, Grażyna 289
Szychowski, Ireneusz 221
Szymańska, Katarzyna 217
Ślęzak, Patryk 24
Tarka, Daria 198
Tchórz, Tomasz 259
Tobota, Bogumiła 292
Tomaszewska, Magdalena 92
Torchała, Adam 150
Tosza, Bogdan 263
trf. 151-2
Tryka, Grażyna 238
Tybura, Joanna 173, 186, 184, 199, 202, 215, 218, 220
Typiak-Kowalska, Iwona 1
Tyrion 261
Walasek, Andrzej 273
Walczak-Duraj, Danuta 18

Waluś, Konrad Jan 285
Wanecki, Jarosław 210
Warczachowska, Agata 286
Wawrzyński, Sławomir 200
Wąsowski, Maciej 246, 254, 257, 260
Węglińska, Anna 5
Wielechowska, Małgorzata 29, 270
Wiśniewska, Paulina 59
Wiśniewski, Andrzej 93, 174
Witkowska, Małgorzata 59
Włodarczyk, Dariusz 95
Woś, Rafał 263
Wośko, Maciej 140, 144
Wyczałkowski, Artur 261
Wypych, Ireneusz 129
Wyřebkowski, Michał 202
Zakrzewski, Tadeusz 295
Zaremba, Szymon 273
Zawadka, Grażyna 134
Zbroja, Aleksandra 185
Zielińska, Agnieszka 266
Zielińska, Barbara 287-8
Ziemkiewicz, Sylwester 125, 203
Zientara-Mokrowiecka, Hanna 277-8
Ziętek, Janina 30
Żmijewski, Jarosław 223

**Powyższy wybór jest częścią
Bibliografii Mazowsza Płockiego
w całości dostępnej online na stronie www.ksiaznicaplocka.pl.**

Opracowanie:

Justyna Bziuk, Izabela Istał, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

LISTA RECENZENTÓW KWARTALNIKA „NOTATKI PŁOCKIE”
W 2019 ROKU

ks. prof. UMK dr hab. Daniel Brzeziński
dr Grzegorz Gołębiewski
ks. prof. dr hab. Michał Marian Grzybowski
mgr inż. Ewa Jaszczak
dr Krzysztof Kłodawski
dr Agnieszka Krzętowska
prof. MUP dr hab. Zofia Kuźniewska
ks. prof. dr hab. Ireneusz Mroczkowski
dr Tomasz Piekarski
dr Waldemar Podel
prof. ChAT dr hab. Borys Przedpełski
prof. UMK dr hab. Grzegorz Radomski
dr inż. Henryk Rode
prof. dr hab. Janusz Szczepański
dr Norbert Wójtowicz

NASI AUTORZY

- GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI** — doktor nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III Liceum Ogólnokształcącym w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego
- WOJCIECH KUĆKO** — doktor teologii, kapłan diecezji płockiej, pracownik badawczo-dydaktyczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, dyrektor Wydziału ds. Rodzin Kurii Diecezjalnej Płockiej
- BOGDAN POPŁAWSKI** — doktor inż. architekt, absolwent Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, emeryt, zajmuje się problematyką ochrony obiektów zabytkowych
- MICHAŁ SOBOCIŃSKI** — magister historii, absolwent Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, pracownik Muzeum Mazowieckiego w Płocku, regionalista, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego
- MICHAŁ SOKOLNICKI** — magister historii, absolwent Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, funkcjonariusz policji
- MARIUSZ ŻUŁAWNIK** — doktor nauk humanistycznych, historyk, zastępca dyrektora Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, zajmuje się historią polityczną na Mazowszu Północnym w II Rzeczypospolitej i po 1945 r.
- Autorki Bibliografii** — **Justyna Bziuk, Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska**